UPPSALA UNIVERSITETS ÅRSSKRIFT 1927
FILOSOFI, SPRÅKVETENSKAP OCH HISTORISKA VETENSKAPER. 3

NORDISKA NAMNSTUDIER

AV

ELIAS WESSÉN

UPPSALA
A.-B. LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN

I Uppsala Universitets Årsskrift hava hittills utkommit följande språkvetenskapliga avhandlingar:

Meddelanden från Nordiska seminariet. 1. 1911. *75 öre.* — 2. 1911. *1: 50.* — 3. 1914. *3 kr.* — 4. 1911. *90 öre.* — 5. 1912. *2 kr.* — 6. 1912. *1: 50.* — 7. 1912. *75 öre.* — 8. 1914. *1 kr.* — 9. 1915. *1 kr.* — 10. 1918. *2: 50.* — 11. 1918. *75 öre.*

Språkvetenskapliga sällskapets i Uppsala förhandlingar. Sept. 1882—Maj 1885. *2: 75.* — Sept. 1885—Maj 1888. *2: 25.* — Sept. 1888—Maj 1891. *2: 25.* — Sept. 1891—Maj 1894. *2: 25.* — Sept. 1894—Maj 1897. *2: 25.* — Sept. 1897—Maj 1900. *2: 25.* — Sept. 1900—Maj 1903. *2: 25.* — Sept. 1903—Maj 1906. *2: 25.* — Sept. 1906—Dec. 1909. *2: 50.* — 1910—1912. *2: 50.* — 1913—1915. *3: 25.* — 1916—1918. *2: 50.* — 1919—1921. *4 kr.* — 1922—1924. *4 kr.*

Ahlquist, H., Studien zur spätlateinischen Mulomedicina Chironis. 1909. *2: 50.*
Alexanderson, A., Septem Æschyleam suethicis versibus expressit et commentario illustravit. 1868. *2: 15.*
——, Den grekiska metrikens senaste utvecklingsperiod. 1875. *50 öre.*
——, Prometheus-mythen. 1870. *60 öre.*
Almkvist, H., Den semitiska språkstammens pronomen. 1. 1875. *2: 25.*
——, Ibn Baṭûṭahs resa genom Maghrib. 1866. *2 kr.*
——, Om det sanskritiska ahám. 1879. *50 öre.*
Arbman, E., Rudra. Untersuchungen zum altind. Glauben und Kultus. 1922. *12: 50.*
Björkman, E., Everhards von Wampen Spiegel der Natur. 1902. *1: 50.*
Brate, E., Äldre Vestmannalagens ljudlära. 1887. *2 kr.*
Brieskorn, R., Bidrag till den svenska namnhistorien. 1. 1912. *3: 50.* — 2. 1915. *3 kr.*
Brolén, C. A., De elocutione A. Cornelii Celsi. 1872. *70 öre.*
——, De philosophia L. Annaei Senecae. 1880. *1: 75.*
Centerwall, J., Spartiani Vita Hadriani. 1. 1870. *1: 25.*
Charpentier, J., Kleine Beiträge zur indoiranischen Mythologie. 1911. *3: 75.*
——, Indische Erzählungslitteratur. 1. Paccekabuddhageschichten. 1908. *3 kr.*
Danielsson, O. A., Epigraphica. 1890. *1: 50.*
——, Grammatische und etymologische Studien. 1. 1888. *1: 25.*
——, Grammatiska anmärkningar. 1. 1881. *1: 50.* — 2. 1883. *1: 25.*
Edman, L., Zur Rection der deutschen Präpositionen. 1. 1879. *2: 75.*
Ekblom, R., Quantität und intonation im hochlitauischen. 1925. *6 kr.*
Ekwall, E., Shakspere's vocabulary. Its etymological elements. 1. 1903. *2 kr.*
——, Suffixet *ja* i senare leden af sammansatta substantiv inom de germanska språken. 1904. *2 kr.*
Fahlcrantz, C. A., Bacchae. Fabula Stagneliana. 1874. *50 öre.*
Fant, C., L'Image du monde, poème du XIII:e siècle. 1886. *1: 50.*
von Friesen, O., Om de germanska mediageminatorna. 1897. *2 kr.*
——, Lister- och Listerby-stenarna i Blekinge. 1916. *2 kr.*
——, Rö-stenen i Bohuslän och runorna i Norden under folkvandringstiden. 1924. *6 kr.*
Frigell, A., Adnotationes ad Horatii carmina. 1888. *75 öre.*
——, Collatio codicum Livianorum. 1. 1878. *2 kr.*
——, Epilegomena ad T. Livii librum I. 1881. *1: 50.*
——, Epilegomena ad T. Livii librum XXI. 1881. *1 kr.*
——, Propertii Elegiae XII. Suecicis versibus expressit adnotationibusque instruxit. 1883. *1 kr.*
Geijer, P. A., Étude sur les Mémoires de Philippe de Comines. 1871. *1: 25.*
——, Studier i fransk linguistik. 1887. *1 kr.*
Goodwin, H. Buergel, Konungs annáll. »Annales islandorum regii.» Isländska handskriften n:o 2087 4:to i det Stora kungl. Bibliot. i Köpenhamn. 1906. *6 kr.*
Hagendahl, H., Studia Ammianea. 1921. *7: 50.*
Hesselman, B., De korta vokalerna *i* och *y* i svenskan. Undersökningar i nordisk ljudhistoria. 1909. *5: 25.*
Holm, S., Studier öfver Uppsala universitets anglosaxiska myntsamling. 1917. *3: 50.*
Holmberg, J., Eine mittelniederfränkische übertragung des Bestiaire d'amour. 1925. *8 kr.*
Hård af Segerstad, Kerstin, Quelques commentaires sur la plus ancienne chanson d'etats française, le Livre des manières d'Etienne de Fougères. 1907. *2 kr.*
Häggström, F. W., Excerpta Liviana. 1874. *1: 25.*
Janzon, E., Sånger af Catullus från Verona. Öfversättningsförsök. 1. 1889. *75 öre.* — 2. 1891. *75 öre.*

UPPSALA UNIVERSITETS ÅRSSKRIFT 1927
FILOSOFI, SPRÅKVETENSKAP OCH HISTORISKA VETENSKAPER. 3

NORDISKA NAMNSTUDIER

AV

ELIAS WESSÉN

UPPSALA
A.-B. LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN

UPPSALA 1927
EDV. BERLINGS NYA BOKTRYCKERI A.-B.

INNEHÅLL.

Forngermanska kunganamn.

I.

De germanska folkens äldsta personnamn voro som bekant i regeln bildade genom sammansättning av två nominala stammar, t. ex. *Härjulv* (isl. *herr* 'här' och *ulfr* 'varg'), *Ragnvald* (isl. *regin* 'råd, makt'[1] och *valdr* 'herre'), *Huglek* (isl. *hugr* 'håg' och *leikr* 'lek, kamp'), *Romund* (germ. *hrōþi-* 'ära' och *mundu-* 'beskyddare'), *Sigfrid* (fht. *sigi* 'seger' och *fridu* 'fred'), *Ansgar* (germ. *ansu-* 'gud' och *gaiza-* 'spjut'), *Hadubrand* (germ. *haþu-* 'kamp' och *branda-* 'brand; svärd'), *Ludvig* (germ. *hluða-* 'berömd' och *vīga-* 'kämpe'), *Etelred* (germ. *aðala-* 'ädel, förnäm' och *ræða-* 'härskare, herre'), *Alfons* (germ. *aðala-* och *funsa-* 'redo, ivrig'); kvinnonamnen *Gudrun* (isl. *guðr* 'strid' och *rún* 'hemlighet, trolldom') *Grimhild* (isl. *gríma* 'mask, hjälm' och *hildr* 'strid'), *Hjördis* (isl. *hiǫrr* 'svärd' och *dís*, f.), *Hallgärd* (isl. *hallr* 'sten' och *-gerðr*, f.), *Gertrud* (germ. *gaiza-* 'spjut' och isl. *þrúðr* 'kraft, styrka'), *Ingrid* (stammen i folkslagsnamnet *Inguaeones* och isl. *fríðr* 'vacker'), *Amalaberga* (stammen i ättnamnet *Amali* och germ. *bergō* 'skydd, hjälp') o. s. v. Av samma beskaffenhet i språkligt avseende äro personnamnen även hos andra indo-europeiska folkgrupper: arier, greker, kelter och slaver.[2]

Uti själva namngivningen framträder som förhärskande seden att låta barnets namn upptaga ett element av faderns, mera sällan av moderns eller någon annan nära anförvants namn. Från hjältesagan känna vi *Sigfrid*, son utav *Sigmund* (och *Siglinde*), *Hildebrand*, son av *Heribrand* och fader till *Hadubrand*, bröderna

---

[1] K. Müllenhoff har framhålltt (ZfdA 18, s. 8), utan tvivel med rätta, att stammen *ragin-* i personnamn har en avbleknad, blott förstärkande betydelse (så även F. Wrede, Über die Sprache der Wandalen, s. 86 och Uber die Sprache der Ostgoten, s. 151). Jfr även appellativa sammansättningar som fs. *reginthiof*, *-skaðo*, *-blind* och fvn. *regingriót* (Grott. 20), *-fiall* (Heiðreks gátur 10), *-þing* (HHu I: 51).

[2] A. Fick, Die griechischen Personennamen (1874), 2. Aufl. bearb. v. A. Bechtel u. A. Fick (1894); K. Brugmann, Grundriss, 2. Aufl., 2: 1 § 64; A. Hilka, Die altindischen Personennamen (1910).

Liudegêr och *Liudegast* (Nibelungenlied), *Hiǫrulfr* och *Hálfr* (< *Haþuwulfaʀ), söner till konung *Hiǫrleifr* (Halfsagan), från urnordiska runinskrifter i Blekinge *Hariwulfʀ* och *Haþuwulfʀ*, söner till *Heruwulfʀ*. Det nya namnet innehåller sålunda ett lånat och ett självständigt led. Stundom är det emellertid sammansatt av element, som båda ha hämtats från släktingars namn, vanligen faders och moders. *Amalafridus*, en tyringisk konung på 500-talet, är son till *Hermanafridus* och *Amalaberga*.

Denna variationens princip uti namnvalet är ingalunda, såsom man ofta ser det framställt, något för germansk folkvandringstid särskilt utmärkande. Den sträcker sina rötter vida längre tillbaka i tiden. Och å andra sidan överlever den åtminstone på sina håll inom den germanska folkvärlden vandringarnas upphörande och den kristna kulturens seger.

Variationen möter oss redan bland de äldsta germanska personnamn, som finnas bevarade hos romerska författare från vår tideräknings början. Tacitus omtalar cheruskerhövdingarna *Inguiomerus* och *Segimerus*, vilka voro bröder. En annan *Segimerus* var broder till *Segestes*, som var fader till *Segimundus*. Variationssystemet är i själva verket, i likhet med den tvåledade namntypen, ett arv från indoeuropeisk tid: Från grekiskt namnskick är det väl känt: *Sokrates* var son av en *Sofroniskos*, Platon, vars egentliga namn var *Aristokles*, var son till *Ariston* och sonson till *Aristokles*, *Sophokles* var son av *Sophillos*, atenaren *Lykurgos* var son av *Lykofron*, sonson av *Lykurgos* och sonsons son av *Lykomedes*, fältherren *Arkhetimos* var son av *Eurytimos*, Odysseus kallade sina söner *Telemakhos* och *Telegonos* o. s. v.

Bland kontinentens germanska folk var variationen vid fullt liv ännu under den karolingiska tiden.[1] Särskilt anmärkningsvärt är, att bruket av samma namnelement inom samma familj visar sig vara rätt allmänt utbrett även bland folk av lägre samhällsställning: *Lantbertus* och *Ansberta* äro föräldrar till *Lantbertus*, *Haltbertus*, *Waltbertus* och *Lantberta*, *Werdheri* och *Adalbirin* ha sönerna *Waltheri* och *Baldheri* samt döttrarna *Leobbirin* och *Hruodbirin*, *Hildeboldus* har barnen *Hildoardus*, *Hildebodus* och

[1] F. J. Mone i Anzeiger f. Kunde d. deutschen Vorzeit 5 (1836), s. 105 f.; F. Stark, Die Kosenamen der Germanen (1868), s. 154, 159; A. Longnon, Polyptyque de l'Abbaye de Saint-Germain des Prés, Bd 1 (1895), s. 265; A. Socin, Mittelhochdeutsches Namenbuch (1903), s. 201 f.

Hildeberga, *Ansevoldus* är fader till *Ansegarius*, *Ansegaudus* och *Ansois*, *Hrambert* är fader till *Waldbert* och *Wolfbert*. Stundom bildas barnets namn genom ett element från faderns och ett från moderns namn. *Teutbertus* är son av *Teutricus* och *Ermenberta*, *Adalildis* dotter av *Adalgaudus* och *Giroildis*.

Även från nordisk vikingatid saknas ingalunda exempel på variation. *Hallkell*, Illuge svartes fader, var son till *Hrosskell Þorsteinsson*. *Ingibiǫrg*, Illuges hustru, var dotter till *Þorbiǫrg*. Landnåmsmannen *Sighvatr* hade sönerna *Sigmundr* och *Sigfúss*. En annan, *Þorbiǫrn laxakarl*, kallade sina söner *Otkell* och *Þorkell* och *Þorgils*; den senares dotter hette *Otkatla* och blev moder åt *Þorkatla*, som fick sonen *Þorvaldr*. En förbindelse av faderns och moderns namn finna vi hos *Þorkell* i Niarðvík, som var son av *Ketill þrymr* och *Þorgerðr*. Några andra ättelängder från Landnámabók må här anföras:

Hrómundr — *Hróaldr* — *Hróðmarr* (Ldn. inl. 6)
Þorbiǫrn — *Þorbrandr* — *Ásbrandr* — *Vébrandr* (Ldn. 45)
Vémundr (med systern *Vélaug*) — *Véþormr* (Ldn. 50)
Ketill — *Ketilbiǫrn* och *Hallkell*; *Hallkell* — *Otkell*, *Oddr*; *Oddr* — *Hallbiǫrn*, *Hallkell*; *Hallkell* — *Hallvarðr* (Ldn. 47, 51)
Ingolfr — *Þorsteinn* — *Þorkell máni* — *Þormóðr* (Ldn. 52)
Ørlygr — *Valþiófr* — *Valbrandr* (Ldn. 66)
Svartkell — *Þorkell* (Ldn. 67)
Þorbiǫrn — *Þorvarðr* — *Þórarinn* och *Þorgils* (Ldn. 80)
Þordís — *Vígdís* (Ldn. 85). En annan *Vígdís*, moder till *Þordís*, omtalas i Vatsdǿla s., kap. 3.
Tungu-Oddr och *Þórodda* syskon; den förres söner *Þorvaldr* och *Þóroddr* (Ldn. 87)
Þorkell — *Þorbergr* (Ldn. 90)
Þorgrímr — *Þorvaldr* (Ldn. 98)
Arnbiǫrn — *Þorbiǫrn* (Ldn. 100)
Freyviðr — *Þorviðr* (Ldn. 119)
Guðlaugr — *Guðleifr* (Ldn. 121)
Þorsteinn — *Þórolfr* — *Þórarinn* (Ldn. 130)
Ósvífr enn spaki — *Óspakr* (Ldn. 134)
Ǫrnolfr — *Þórolfr Móstrarskegg* (Ldn. 135)
Þorfinnr — *Þorbrandr* — *Þorleifr*, *Þóroddr*, Snorri, *Þorfinnr*, Illugi, *Þormóðr*, Helgi och *Þorgerðr* (Ldn. 136, 131, 142; i Eyrb. omtalas alla utom Illugi och Helgi)

Ásvaldr — *Þorvaldr* — Eiríkr rauði (Ldn. 139)
Þorvaldr — *Þorleifr* (Ldn. 144)
Hallfríðr — *Hallgerðr*, Bárðr — *Hallbiǫrg* (Ldn. 154)
Hallveig — *Þorhallr* — *Halldóra* (Ldn. 156)
Ótryggr — *Óblauðr* (Ldn. 162)
Geirmundr — *Geirríðr* (Ldn. 164)
Geirleifr — *Oddleifr* (Ldn. 178)
Valþiófr — *Geirþiófr* (Ldn. 185)
Gunnbiǫrn — *Gunnsteinn* (Ldn. 199)
Guðbiǫrg — *Guðbrandr* (Ldn. 209)
Þorbrandr — *Ásbrandr* (Ldn. 222); enligt Lind (sp. 1150) kan släktregistret fullföljas så: *Á.* — *Þorbrandr* — *Vébrandr*, *Ásbrandr*
Véfrøðr — Ulfheðinn, Skarpheðinn, *Húnrøðr* (Ldn. 231)
Ísrøðr — *Ísleifr* (Ldn. 232)
Sæmundr — *Geirmundr*, Þorlaug — *Sǫlmundr* — *Guðmundr* (Ldn. 235, 234)
Eysteinn — *Gunnsteinn* (Ldn. 274)
Hallbera — *Halldóra* (Ldn. 295)
Þorsteinn — *Þorvaldr* — *Þorgeirr* — *Hallgeirr* (Ldn. 319)
Eysteinn — *Þorsteinn* (Ldn. 368)
Sigmundr — *Vémundr* (Ldn. 375)
Þorsteinn — *Eysteinn* (Ldn. 376).

Detta är endast ett urval ur materialet. Exemplen skulle kunna ökas högst betydligt, i all synnerhet om man också utnyttjade ättesagornas namnförråd. Om också en del fall äro tvivelaktiga eller kunna bero på tillfälligheter, så kan detta omöjligen gälla om alla. Variationen framträder sålunda som en fullt levande namngivningsprincip i Norden ännu mot vikingatidens slut, icke som den vanligaste — ty det var »uppkallelsen» —, men som en ibland andra.[1] En klar bild av dess betydelse får man först genom jämförelse med de övriga, sålunda genom ett studium av hela släktregister, så fullständiga som möjligt.[2] Anmärkningsvärt är, att variationen så föga framträder just i de första stor-

[1] Fallet *Ísrøðr* — *Ísleifr* ovan är sålunda kanske snarare uppkallelse. *Ísrøðr* hade nämligen en broder, som hette *Ísleifr*.

[2] Jag har också ur denna synpunkt sammanställt ett antal sådana för Islands förnämsta ätter, ehuru de ej kunnat lämpligen publiceras i detta sammanhang. Men jag hoppas snart kunna återkomma till frågan om namngivning i Norden under vikingatid i en utförligare framställning.

mansätterna — t. ex. bland avkomlingarna till *Eyvindr austmaðr* eller *Auðr en diúpauðga* eller i Vatsdölaätten —, och likaså i de nordiska kungaätterna från vikingatiden. De behärskas helt av »uppkallelsen», där ej fritt upptagande av namn, särskilt nya sådana, föreligger.

Synnerligen ofta förekommer det, att bröder ha namn med ett gemensamt element.[1] Från forngermansk tid ha exempel redan anförts. *Geirr*, en framstående man i Sogn, kallades enligt Landnáma *Végeirr*, därför att han var en ivrig blotman; hans barn, av vilka flera också äro kända från sagorna, hette *Vébiǫrn*, *Vésteinn*, *Véþormr*, *Vémundr*, *Végestr*, *Véþorn* och *Védís* (Ldn. 198). Atle jarl kallade sina söner *Hásteinn*, *Hersteinn* och *Holmsteinn* (Ldn. Inl. 6). Bröderna *Herlaugr* och *Hrollaugr* voro konungar i Naumadal (Heimskringla m. fl.); Hildiridssönerna i Egils saga hette *Hárekr* och *Hrørekr*. Håvard isfirdings hustru Biargey säges ha haft tre bröder: *Valbrandr*, *Þorbrandr* och *Ásbrandr*. I Vatsdölasagan omtalas bröderna *Fǫstolfr* och *Þróttolfr*. Olav pås och Torgärd Egilsdotters barn voro *Kiartan*, *Halldórr*, *Steinþórr*, *Þorbergr*, *Þuríðr*, *Þorbiǫrg* och *Bergþóra*.[2] I Olov den heliges saga (Heimskringla 2, kap 59) omtalas som sveakonungens sändebud bröderna *Þorgautr* och *Ásgautr*. Andra exempel från Landnáma äro:
Þorgeirr, *Þorsteinn*, *Þorbiǫrn*, Álof, *Þorgerðr* (Ldn. 5)
Oddr, *Oddný* (Ldn. 23)
Hróðgeirr, *Oddgeirr* (Ldn. 36)
Steinolfr, *Steinmóðr* (Ldn. 41)

[1] Att bröder burit samma namn, hände som bekant även. Ldn. har följande fall: *[Þorbiǫrn spǫrr] Þorbiǫrn tálkni* och *Þorbiǫrn skúma, þeir váru synir Bǫðvars blǫðruskalla* (Ldn. 66); Torgaut: *hans synir váru Gíslar tveir* (Ldn. 93); *Biartmarr var son Ánar faðir Végesta tveggia* (Ldn. 184), två systrar *Guðrún* och *Goðrún* (Ldn. 316). I regeln är det väl i dylika fall fråga om tvillingar. Harald hårfager hade två söner med namnet Halvdan (nedan s. 91); *þeir váru tvíburar*, säges uttryckligen i Heimskringla. Ett helt annat fall är det givetvis, då Harald själv fått samma namn som sin förut redan döde broder. Jfr fe. *Ælfhelm*, »duo fratres æquivoci» (Liber Eliensis). Om bröder med samma namn se ytterligare A. Olrik hos S. Bugge, Der Runenstein von Rök, s. 259 f. ASB: Hálfs s. kap. 10: 2, 4; Egils s. kap. 74: 8; Njála kap. 26: 5; Laxd. s. kap. 24: 5; Drei lygisǫgur, s. 2. Fornaldarsögur Norðrlanda 2 (1886), s. 293.

[2] Som synes ett ytterst enformigt namnval: *Halldórr*, *Steindórr*, *Þorbergr*, *Þorbiǫrg*, *Bergþóra*.

Otkell, *Þorkell* (Ldn. 42)
Ísleifr, *Ísrøðr* (Ldn. 97)
Þórunn, *Þuríðr* (Ldn. 99)
Þorbiǫrn, *Þórðr* (Ldn. 110)
Þórir, *Þorgeirr*, *Þorbiǫrg* (Ldn. 111)
Vígdís, *Ásdís*; den förra kallade sin dotter *Þordís* (Ldn. 126). Jfr *Vígdís* moder till *Þordís* i Vatsd. s.
Þorlákr Ásgeirsson hade barnen *Steinþórr*, *Þórðr*, *Þormóðr*, *Bergþórr*, Helga (Ldn. 131)
Hallsteinn, *Þorsteinn* (Ldn. 135)
Geirrøðr, *Geirríðr* (Ldn. 136)
Þorhaddr, *Þorgestr* (Ldn. 138)
Þorbiǫrn, *Þorgeirr* (Ldn. 150)
Þorgerðr, *Þórelfr* (Ldn. 157)
Geirmundr, *Hámundr* (Ldn. 162)
Ásdís, *Halldís* (Ldn. 189)
Þorbiǫrn, *Þóroddr* (Ldn. 220)
Hermundr, *Hrómundr* (Ldn. 226)
Hallormr, *Þórormr* (Ldn. 226)
Ulfheðinn, *Skarpheðinn* (Ldn. 231)
Hergrímr, *Herfinnr* (Ldn. 252)
Ǫrnolfr, *Arnbiǫrn*, *Arnoddr*, *Arnfríðr* (Ldn. 252)
Ásgrímr, *Ásmundr* (Ldn. 276)
Bǫðolfr, *Bǫðmóðr* (Ldn. 296)
Heriolfr, *Bryniolfr* (Ldn. 346).

Det östnordiska namnskicket från vikingatiden känna vi genom källor, som äro icke mindre rikhaltiga än de isländska sagorna men överträffa dessa i fråga om tillförlitlighet: de svenska och danska runinskrifterna. Också här möter oss variationen på samma sätt som i Landnáma. En sörmländsk runsten reses av bröderna *Hastæin* och *Holmstæin* över deras fader *Frøystæin* (Sö 56). En annan reses av bröderna *Øystæin*, *Hastæin* och *Holmstæin* över fadern *Frøkn* och brodern *Biurstæin* (Sö 348; Brate, Svenska runristare, s. 60). På en tredje finna vi bröderna *Kætilfastr*, *Ragnfastr* och *Sighfastr* (D 8:o n:r 84). En sten vid Drottningholm är rest av *Ighulbiarn*, *Vibiarn* och *Hughbiarn* över deras fader *Gubbi* (L 362, Brate aa, s. 79); *Gubbi* är antagligen ett kortnamn för *Gudhbiarn*[1].

[1] Jfr *Sibbi* för *Sighbiarn* (Wimmer, DR: Ordsamling, s. XXXVI), *Tobbi* L 453 för *Þorbiarn* (T. är tydligen uppkallad efter sin farfar, som enligt inskriften hette *Þorbiarn*).

En sten på Öland är rest av *Æsbiarn* och *Roþbiarn* över deras fader *Vighbiarn* och deras broder *Þorbiarn* (Öl 56). Andra exempel:
L 10 *Þorbiorn*, *Asbiorn* bröder.
L 54 *Ighulbiorn*, *Næsbiorn* bröder.
L 89, 90 *Ingifastr* — *Fastbiorn*.
L 113 *Holmger*, Karl(?), *Munger* bröder.
L 190 Visæti, *Likviþr*, *Rikviþr* bröder.
L 198 *Asdiarfr*, *Asfastr* bröder.
L 210 *Stoþbiarn* — *Askel*, *Stoþkel*.
L 214 *Sighniuti* — *Sighviþr*.
L 219 *Fastulfr* reste över *Holmfastr* (släktskap anges ej).
L 221 *Guþfastr* » » *Fastulfr* (» » »)
L 231 Sighdiarfr, *Holmbiorn*, *Þorbiorn* bröder.
L 234 *Þorbiarn*, *Þorstain*, *Styrbiarn* bröder.
L 265 (Brate aa s. 10) *Diuri* — Huskarl, *Diurgæir*.
L 268 *Vidiarfr* — *Asdiarfr*.
L 269 *Arnniutr*, *Vighniutr*, *Sighniutr* bröder.
L 302 *Anundr*, *Iorundr*, Sighviþr bröder.
L 213 *Ingiriþr*, *Gyriþr* systrar.
L 316 *A(s)biorn*, *Sighbiorn* bröder.
L 317 *Ighul* — Svæin, Biarn, *Ighulfastr*.
L 318 *Vifastr* — Gyriþr, *Sighviþr*, *Sighfastr*.
L 353 *Øysten*, *Frøysten* bröder.
L 355 *Asulfr* — *Asbiarn*.
L 366 *Sighfastr*, *Ærnfastr* bröder (?).
L 417 Ingvar — *Sighstæin*, *Vistæin*.
L 423 *Ingifastr*, *Ingvar* bröder.
L 424 *Holmger* — *Holmfastr*.
L 432 *Sibbi* (= *Sighbiarn*, se ovan s. 10 n.) — *Vibiarn*, Huskarl.
L 435, D 2: 131 *Ingriþr*, *Ingigærþr*, *Ingivaldr*, *Ingimar*, Karl; *Ingivaldr* är förmodligen densamme som L 481 låter rista en inskrift över sin son *Ingimundr*.
L 444 Þorir, *Frøsten*, *Þorsten* bröder.
L 452 *Fasti*, *Sighfastr* bröder.
L 463—465 *Fasti* — *Fastulfr*.
L 482 *Sighbiarn* — *Iobiarn*.
L 485 *Iosten*, *Iorundr*, Biorn bröder.
L 510 *Sighlaugh* — *Sighviþr*.
L 518 *Kætil*, *Brynkætil* bröder.
L 535 *Kætil* — *Kætilvi*.

L 562 *Ingvar, Ingifastr* bröder.
L 569 *Þorbiarn — Þorkil, Þorstæin, Vibiarn*, Olafr.
L 580 *Ingifastr, Ingimundr* bröder.
L 583, 584 *Ingifastr — Ragnfastr.*
L 586, 587 *Asgautr — Kætilfastr — Ernfastr, Erngautr.* Bröderna ha sålunda namn sammansatta med *Ern-;* i den enes namn ingår ett element från faderns, i den andres ett från farfaderns namn.
L 589 *Þorsten — Frøsten, Þorbiorn*, Fasti, Viniutr, Ulfr, Gunndiarfr.
L 621 *Guþbiarn — Viþbiarn.*
L 628 *Holmi, Holmviþr, Holmfastr* bröder.
L 665 Balli, *Gerbiorn, Vighbiorn, Vibiorn* (släktskap anges ej).
L 684 *Arnvatr, Arnbiorn* bröder.
L 690, 691 *Øygæir, Frøygæir* bröder.
L 710 *Hromundr, Guþmundr* bröder.
L 711 *Biorn — Styrbiorn.*
L 724 *Hiþindis, Erndis* systrar.
L 748 Solvi — *Gisl, Holmfastr, Styrfastr, Guþfastr, Þorgisl.*
Spånga s:n, Hansta (Brate aa, s. 75) *Ernmundr, Ingimundr* bröder.
Sö 11 *Romundr, Roþgæir* bröder.
Sö 70 *Kætilhøfþi, Stenkætil, Sighkætil* bröder.
Sö 84 *Þorstæin — Þorbiarn.*
Sö 86 *Hærbiorn* — Asmundr, *Frøybiorn.*
Sö 148 *Farulfr — Þiuþulfr*, Boi.
Sö 164 *Guþmar — Guþbærn*, Oddi.
L 799 *Holmfastr — Ingifastr.*
L 839 *Gæirbiarn — Biarn, Vibiarn*, Rafni, *Kætilbiarn.*
L 994 *Þorgils, Asgautr, Þorgautr* bröder.
L 1053 *Þiuþmundr — Þiuþger*, Guþlæifr, Karl.
Ög 155 *Asgautr, Gauti* bröder.
Ög 197 *Vigautr, Þorgautr* bröder.
L 1265 *Astraþr — Gautraþr.*
Öl 46 *Þorer, Þorstæin, Þorfastr* bröder.
L 1571 *Sighmundr, Sighbiern, Botraifr, Sighraifr* bröder.
L 1590, 1591 *Botmundr, Botraifr*, Gunvar bröder (?).
L 1592—94 (jfr Noreen Aschw. Gr. s. 495 f.) *Roþandr (?), Roþgutr, Roþar*, Þorstain, *Roþvisl ~ Roþalf — Roþfos, Liknfos (?), Hailfos;* den sistnämnde har dottern *Hail(v)i.*
Ardre IV, VII *Roþgair — Roþiauþ.*

Wimmer 61 *Asgøtr, Æsgir* bröder.
W 131 *Øyndr, Øygøtr* bröder.
W 158 *Øykel — Þorkel, Alfkel*[1].
W 162 *Gunnhild — Auþi, Auþger, Gunnulfr.*
W 172 *Isbiorn* — Guþmundr, *Frøbiorn.*

Också bland väringarna i öster finna vi exempel på variation. Den ryske storfursten Vladimir († 1015) hade till gemål *Rognêd'* (*Ragneiðr*), dotter av fursten i Polotsk *Rogvolod* (*Ragnvaldr*), »som var kommen över havet». I den fornengelska dikten »Byrhtnoths död» förekommer en nordisk viking *Wístán, Þúrstánes sunu.* Namnvariation är det väl också, då vi i den danska kungaätten på 800-talet finna vid sidan av varandra namnen *Sigfrøðr, Guðfrøðr* och *Ragnfrøðr.*

Av särskild art äro följande fall:

L 29 *Illughi, Fullughi* bröder.
L 351 *Helughi* (jfr fvn. *heilhugi*, m.) — *Forkuþr, Fullughi.*
L 491 *Fullughi, Illughi (?)* bröder.
L 1045 *Illughi, Fullughi*, Þorgæir bröder(?)

Vi finna här inom samma familj namn av samma bildningstyp, i detta fall ursprungligen binamn. Liknande exempel äro: L 421 Gerbiarn har sönerna *Diarfr*, Andsvar och *Fullughi*, av dessa har Andsvar enligt L 419 sonen *Illughi.* L 558 är rest av bröderna *Forkuþr* och *Gamal*, L 974 av bröderna *Diarfr* och *Vighdiarfr*, L 53 av bröderna **fiui** (?), *Svarthøfþi, Diarfr* och *Ofaigr* över fadern **osurk** (= *Osørgi, Osørugr?* Jfr. rsv. *Oþvagin*).[2] Stundom användas med förkärlek betydelsefryndade namn i samma ätt. Exempel finnas både i Landnáma och runinskrifterna. Landnáma har bl. a. en *Sumarliði*, fader till *Vetrliði*, en *Fleinn Hiǫrsson* och släktledningen *Liótr óþveginn — Gríss — Galti.* I Eyrbyggia saga (kap. 29) omtalas bröderna *Ǫrn* och *Valr;* jfr bland Halfskämparna bröderna *Haukr* och *Valr.* En östgötsk sten (Ög 133) omtalar en *Saxe* med sönerna *Broddr* och *Uddr* (jfr bröderna *Bogi* och *Broddr* i Ldn.), Lingsbergsstenarna i Uppland (v. Friesen, Upplands runstenar, s. 26) en *Halfdan* med sönerna *Dan, Huskarl*

[1] De tre Hällestad-stenarna (W 109—111) äro resta av män med namnen *Askel, Asgautr* och *Asbiorn.* Äro de månne bröder?

[2] Jfr Landnáma 134 *Ósvífr — Óspakr* och 162 *Ótryggr — Óblauðr.*

och *Svæin*. Namnen *Huskarl* och *Svæin* ha ju samma betydelse. Märkligt är också *Halfdan* och *Dan* inom samma familj. På en nyfunnen runsten i Kårsta s:n, Uppl. finna vi *Halfdan* och *Dan* som namn på bröder.[1]

II.

Vid sidan av variationen framträder i forngermanskt namnskick en annan princip, allitterationens. Namn inom samma familj bilda uddljudsrim med varandra. Allitterationen är i synnerhet utmärkande för folkvandringstidens kungaätter. Vandalernas och burgundernas konungar hade namn, som begynna på *g*. Detsamma är fallet med langobardernas i början av 600-talet. Rugiernas namn allitterera på *f*, gepidernas på *th*. Den frankiska merovingerätten har ett påfallande stort antal namn, som börja med *h* (*ch*), alltifrån dess förste historiskt kände medlem, *Childerik*. Han var fader till den store *Chlodvig*, som hade dottern *Chrothilde* och sönerna *Theoderik*, *Chlodomir*, *Childebert* och *Chlotar*; den sistnämndes söner voro bl. a. *Chramn*, *Charibert* och *Chilperich*.

I all synnerhet möter oss emellertid allitterationsseden uti de angelsaxiska smårikena, som uppstodo i Brittanien efter den germanska erövringen. Kungaätten i Kent hade sålunda, på ett par undantag när, namn som började på vokal: *Eormenric* (540—60), *Æthelbeorht* (560—616), *Eadbeald* (616—640), *Eorconbeorht* (640—664), *Ecgbeorht* (664—673), *Eadric* (685—686), *Eadbeorht* (725—48), *Æthelbeorht* (748—62), *Alric* (760—94). Namnen inom kungaätten i Essex började lika regelbundet på *-s*: *Sæbeorht* (—616), *Seaxred* (616—17), *Sæweard* (616—17), *Sigebeorht* (617—50), *Swithhelm* (660—65), *Sigeheri* (665—), *Sigeheard* (695—704), *Swæfred* (695—704), *Selered* (709—746), *Swithred* (o. 760), *Sigeric* (—799), *Sigered* (799—828). Regeln gäller i lika hög grad för de icke regerande släktmedlemmarna, såväl manliga som kvinnliga. De äldre kungarna i Wessex ha namn som börja på *k*: *Cerdic* (—534), *Cynric* (534—60), *Ceawlin* (560—92), *Ceolric* (591—97), *Ceolwulf* (597—611), *Cynegisl* (611—43), med sönerna *Cwichelm* († 636), *Coenwealh* († 672), *Centwine* († 685) och dottern *Cyneberga*, *Cuthred* († 661), *Coenbeorht* († 661), *Cadwalla* († 689); *Cuthred* (740—56), *Cynewulf* (757—86). De senare, fr. o. m. *Ecgbeorht* (802—39), tillhöra en ätt med namn på vokal: *Æthelwulf* (839—56), *Æthelbeald* (856—60), *Æthelbeorht* (860—66), *Æthelred* (866—71), *Ælfred* (871—901), *Eadweard* (901—24), *Æthelstan* (924—40), *Eadmund* (940—46), *Eadred* (946—55), *Eadwig* (955—59), *Eadgar* (959—75), *Eadweard* (975—78), *Æthelred* (978—1016), som efterlämnade bl. a. sönerna *Eadmund* och *Eadweard* (1042—66). Här har således den gamla namnseden bibehållits oförändrad ända ned till den normandiska erövringen, då ätten utslocknade med Edvard Confessor. Ett mycket egendomligt fall finna vi uti den merciska kungaätten. *Pybba* (593—606) — fader till *Penda* (626—55) och farfader till *Peada* (655—56) — uppkallade sin yngre son efter sin måg, konungen av Wessex *Coenwealh*. Inom denna yngre sidogren av ätten bibehölls sedan västsaxisk allitteration på *k*: *Coenwealh* — *Cundwealh* — *Centwine Cynreou* — Bassa — *Cuthbeorht* med sönerna *Coenwulf* (796—821), *Cuthred* och *Ceolwulf* (821—23); *Coenwulf* hade sonen *Coenhelm* och dottern *Cwenthryth* (821), *Cuthred* sonen *Coenweald*.

[1] Det är därför i och för sig icke omöjligt, att bröderna *Eofor* och *Wulf* ('vildsvin' och 'ulv') i Beowulf kunna vara verkliga personer. Enligt H. Weyhe (Englische Studien 39, s. 36) äro namnen poetiska och fingerade (liksom *Hygd*, *Unferð* och *Wonred*).

Det allittererande namnskickets upphov är höljt i dunkel. Müllenhoff, som först synes ha påpekat dess tillvaro, anser, att det hänger tillsammans med tidens uddrimmande diktkonst.[1] Också Axel Olrik betonar, att bruket har upprunnit »fra et poetisk hensyn. Den bogstavrimende forbindelse af faders og söns navn har for den tids ören rummet en særlig velklang. Ja vi kan vel sige det bestemtere: den har gjort navnene anvendelige i digtning, i heltekvad. Det var en tidsalder, hvor historiens store skikkelser blev levende opfattet af digtningen; men tillige ser vi — i en småting som denne navneskik — menneskelivet forme sig efter poetiske hensyn. Hele folkevandringstiden er som ett stort epos. Man mærker poesiens magt også i det små; i det at den har

[1] »Man braucht nur die genealogien der gothischen, vandalischen, burgundischen, langobardischen und fränkischen könige durchzusehen um sich von der geltung der allitteration zu überzeugen. Es herrscht in diesen ganz wie in mythen, wie auch im epos und in den spätern urkunden, und wie bei den Angelsachsen und im Norden der gebrauch, die nächsten verwandten durch den stabreim zu binden, um so sie gleichsam für die poesie zu recht zu legen». ZfdA 7, s. 527 f.; Deutsche Altertumskunde 4, s. 532 f

kunnet bryde igennem noget så vanemæssigt som börnenes opkaldelse efter forfædre.»[1]

Olriks uppfattning har visserligen betvivlats av senare forskare,[2] men den torde dock i allt väsentligt vara riktig. Allitterationen har utvecklats i germansk verskonst, genom poesien har känsligheten för densamma uppodlats. En urgammal art av diktning var namnramsan. Också i hjältedikten förbundos gärna namn med varandra uti samma vers: *Hiltibrant gimahalta*, *Heribrantes sunu; Wígláf maðelode*, *Wíhstánes sunu; Wulfstánes bearn*, *Wulfmǽr sé geonga; Sigurðr ek heiti*, *Sigmundr hét minn faðir; þá kvað þat Brynhildr*, *Buðla dóttir* o. s. v. Diktningens namngrupper blevo sålunda med nödvändighet allittererande. I förhållande härtill måste den verkliga namngivningsseden vara något sekundärt.[3]

Diktningens personnamn allitterera ofta med namnen på stam eller hemort. *Finn*, son av *Folcwalda*, var konung över *friserna*, *Wulfgar* var *vendlernas* herre, *Breca* och *Beanstan* tillhörde *brondingarnas* stam, *Hroðgar* och *Hroðwulf* hade sitt hem i *Heorot* och **Hleiðra* (Lejre) o. s. v. Alldeles detsamma finna vi i verklighetens personnamn. Essex var det enda av de angelsaxiska smårikena, där kungaätten icke ledde sitt ursprung tillbaka till Woden. I stället utgick den från stamguden *Seaxneat* (=*Saxnôt* i det fornsaxiska doplöftet); och ättens medlemmar hade namn, som allitterera på *s*. De gotiska fornkonungarna t. o. m. *Ermanarik* buro namn på vokal, och dessa rimma sålunda med ättnamnet *Amali* och stamfadern *Amal*. På samma sätt förhåller det sig med de svenska kungarna av *ynglingaätten*; deras namn allitterera med stamfa-

[1] Danmarks Heltedigtning 1, s. 22 f., Salmonsens Konversations-Leksikon. Jfr även M. Olsen i MM 1909, s. 22.

[2] Särskilt F. Jónsson i Aarböger 1926, s. 219: »At Olriks tolkning av dette forlydsrim skulde være rigtig, er i virkeligheden lidet forståeligt, og det forekommer mig . . . rimeligere, at disse forlydsrim hænger sammen med runetegnenes navne, og derigennem med det religiöse . . . [I Ynglingaättens vokalallittererande namn] findes særlig *ansuR*- og *ing*-runerne, hvorved navnene knyttes til guderne. Disse forlyd skal således rimeligvis have samme betydning som forledene *ás*-, *þór*- osv., d. v. s. værn for deres bærere». Häremot måste bl. a. invändas, att allitterationen i namn följer precis samma regler som i poesi: olika vokaler allitterera med varandra (ej blott *a* och *i*), däremot alltid endast samma konsonant. Med Jónssons teori skulle detta knappast bli någonting annat än en tillfällig överensstämmelse. *Ing*-runan har för övrigt, så vitt man vet, aldrig varit tecken för vokalljud, och därmed faller väl själva förutsättningen för hypotesen.

[3] Härom ytterligare s. 26 f.

dern *Yngve* och stamsätet *Uppsala*. Även här synes sålunda, såsom Olrik uttrycker sig, »menneskelivet forme sig efter poetiske hensyn».

Enligt Olrik har allitterationsseden uppstått i folkvandringstid. Detta är emellertid knappast riktigt. Visserligen är den icke, såsom variationen, indoeuropeiskt arv. Men den är helt säkert åtskilligt äldre än den egentliga folkvandringstiden. Det äldsta exemplet på ett allittererande namnsystem — liksom på germansk allitteration överhuvud taget — är stamfäderna för *Ingvaeones*, *Istvaeones* och *Erminones* (Plinius, Tacitus). Dessa ha visserligen först uti diktningen sammanställts till en brödrakrets.[1] Men redan vid denna tid torde det ha funnits korrespondens mellan diktning och levande sed. I de äldsta källornas sparsamma material finna vi också spår av allitteration i sådana fall som *Segimerus* med sonen *Sesithancus* (Strabo), *Thusnelda* med sonen *Thumelicus* (Strabo),[2] *Vannius* med systersonen *Vangio* (Tacitus), *Viduarius* med sonen *Vitrodorus* (Ammianus), *Vadomarius* med sonen *Vidigabius* (Ammianus).[3]

Exemplen på allittererande namngivning från nordisk vikingatid äro — om man bortser från den svenska kungaätten, varom

[1] Omkring ett århundrade yngre är det vandaliska brödraparet Ῥῶος och Ῥάπτος (Cassius Dio). Detta torde vara av samma art som den langobardiska stamsagans *Ibor-Agio* och *Ambri-Assi* och den anglisk-jutskas *Hengest-Horsa*. Av hög ålder är Hjadningasagan med sina allitterande namn: *Hogne*, *Hedin*, *Hild* och *Hjarrande*.

[2] Här föreligger dock möjligen variation. Vissa forskare förmoda också, att Strabos Σεσίδακος är felaktigt för Σεγι-.

[3] I en uppsats i Modern Language Notes, Vol. 32 (1917), s. 7 f. har G. T. Flom velat visa, att allitterationen var den ursprungliga germanska namngivningsprincipen. Övergången därifrån till variation (delvis redan före folkvandringarna) och slutligen till uppkallelse representerar »a progressive tendency to greater and greater identity in the name as the mark of kinship». Ej blott uppkallelse (repetition) utan även variation och allitteration ha sin grund i själavandringstron: »alliterative namegiving by repetition of the initial of the departed no doubt was regarded as insuring the transmigration of the soul of the departed into the new body . . . . What took place in the charge from variation to repetition was a development in the belief according to which the whole name came to be regarded as the symbol of the soul and its vehicle after the death of the body». Floms uppsats innehåller enstaka tänkvärda iakttagelser, men själva huvudtesen är orimlig.

mera nedan — få och delvis ganska osäkra: Rökstenens *Varin* — *Vámóðr*, Halvsagans *Hiǫrleifr* — *Hálfr* — *Hiǫrr* (Ldn. 162), Landnámas *Geiri* — *Glúmr* (303), *Blæingr* — *Bálki* — *Bersi* (101).

III.

I Norden under vikingatiden är den härskande seden vid namngivning uppkallelse. Barnet erhöll ett namn, som burits av en avliden nära fränd. Oftast är det farfadern eller morfadern, som uppkallas i den nyfödde, synnerligen ofta också en farbroder eller en morbroder, fadern däremot endast om han har dött före barnets födelse. Hundratals exempel på denna sed skulle kunna anföras från Landnáma och de isländska sagorna. I runinskrifterna kunna vi mera sällan följa mer än tvenne släktled. I de fall, då vi kunna göra det, återfinna vi nästan undantagslöst uppkallelsen.

Uppkallelsen är, såsom Gustav Storm visat (ANF 9, s. 199 f.), ett utslag av själavandringstron. Den döde frändens själ överfördes med namnet på hans yngre släkting. All sin lycka *(allar þær heillir, sem ek hefir haft)* vill Torolv skänka sin brorson, som skall bära hans namn. Den döende gläder sig åt återfödelsen i den uppkallade fränden: »*Nú þikkiumst ek hafa beitt þess, sem mér þikkir á liggia*» (Svarfdøla s., kap. 5). Men dessa föreställningar och den därav beroende namnseden äro enligt Storm ej ursprungliga bland germanerna. De ha tvärtom i tämligen sen tid lånats från främmande folk, närmast från gallerna. Den nya seden började visa sig hos västgoter, burgunder och franker i det femte århundradet, spred sig därifrån vidare till kontinentens germanska stammar och inträngde i Norden kort före vikingatiden. Till England kommer den först under 900-talet med det danska inflytandet. Variationssystemet, som varit rådande inom hela det germanska området under folkvandringstiden, efterträdes av uppkallelsesystemet.

Storms uppfattning om uppkallelsesedens ursprung och historia har, så vitt jag kunnat finna, utan invändningar accepterats av så gott som alla forskare, som senare yttrat sig i ämnet[1]. Så

[1] Sambandet mellan namnseden och själavandringstron förnekas av Joh. Steenstrup (Mænds og Kvinders Navne i Danmark, 1918, s. 57 f.): »Man vil næppe kunne påvise, at Forestillingen om en Sjælevandring har

exempelvis av A. Olrik (Nordisk Aandsliv i Vikingealder og tidlig Middelalder, 1907, s. 18), B. Kahle (ANF 26, s. 150), G. Werle (Zu den ältesten germanischen Personennamen, 1910; dissert.), A. Grape (Studier över de i fsv. inlånade personnamnen, 1911, s. 29 f.; Nordisk Familjebok, art. Namn), W. v. Unwerth (Namensgebung und Wiedergeburtsglaube bei Nordgermanen und Lappen, i: Festschrift für A. Hillebrandt, 1913), B. Nerman (Svärges älsta konungalängder, 1914; Konung Ragnvald i Ynglingatal, i Maal og Minne 1914[1]; Ynglingasagan i arkeologisk belysning, i Fornvännen 1917), G. T. Flom (aa s. 7), I. Lindquist, Galdrar, s. 138. Enligt v. Unwerth skulle nordborna ha lånat uppkallelse-seden från sina sydliga stamförvanter, de därmed förbundna föreställningarna (själavandringstron) däremot från lapparna. Nerman betonar ännu starkare än Storm, att de olika namngivningssederna tillhört bestämt avgränsade perioder. På grundval av Ynglingatals kungaserie sluter han, att »det allittererande och varierande namnskicket redan omkring 650 i Norden ersatts av det namnskick, som bygger på själavandringstron» (*Olov trätälja* ärver namn efter sin mormorsfar *Olov skygne* i Närke)[2]. Å andra sidan hävdar han, att då Ynglingatals äldre konungaserie (t. o. m. Olov trätälja) visar folkvandringstidens namnskick, den yngre däremot fullständigt iakttar vikingatidens, »Snorres konungarad Aun-Ragnvald är fullt historiskt riktig och att Snorres i samband med genealogierna stående uppgifter äro verklig historia».

Om det allenast gällde att studera uppkallelsesedens framträdande i de bevarade källorna, skulle Storms iakttagelser vara obestridligt riktiga. Fråga är emellertid, om man har rätt att därav draga så allmänna slutsatser som skett om germanernas namnskick överhuvud och om deras uppfattning om de döda. För min

på nogen virksom Måde grebet ind i de nordiske Folks Liv.» Hur ogrundad en sådan skepsis är, torde framgå bl. a. av Storms och v. Unwerths ovan anförda arbeten samt av vad som här i det följande kommer att anföras (om *fylgia*-tron).

[1] Storms avhandling »tillhör utan all fråga det allra förnämsta, som någonsin framkommit på hela den germanska filologiens vida område.»

[2] F. Jónsson (Aarböger 1926, s. 219), som dock har klart för sig, att variationen lever kvar ännu på 900-talet, instämmer i Nermans slutsats, att »direkte opkaldelse ialfald må gå tilbage til det 7. årh. *(Áleifr trételgja* opkaldt efter sin oldefar *Áleifr skygni)*.»

del är jag snarast benägen att bestrida detta. Själavandringstron hör som bekant till de mest utbredda föreställningarna om tillvaron efter döden. Den möter en såväl uti ganska primitiva religioner som på högre kulturstadier. Det vore högst egendomligt, om den bland germanerna skulle ha varit okänd ännu i flera århundraden av vår tideräkning.

Själavandringstron hänger emellertid på det närmaste tillsammans med den nordiska *fylgia*-tron, vilket Storm icke synes ha beaktat. Och denna har uppenbarligen mycket gamla rötter. Ett par isländska berättelser, där sambandet mellan fylgjatron och namnskicket framträder, må här anföras. Då Hallfred vandrädaskald låg dödssjuk på skeppet, såg man en kvinna nalkas över böljorna. Hon var storväxt och klädd i brynja. Hallfred igenkände i henne sin fylgja. Han sade: »Jag säger nu upp gemenskapen med dig». Då sade hon: »Vill du, Torvald, taga emot mig?» Han svarade nej. Då sade Hallfreds son: »Jag vill taga emot dig.» Då försvann hon. Denne son bar nu samma namn som fadern. Det säges i sagan, att denne vid sonens födelse gav honom sitt namn. Med tiden ärvde han också tillnamnet vandrädaskald. — Viga-Glum drömde en natt, att han stod på sin gård och såg ut mot fjorden. Han såg då en kvinna gå genom dalen och upp mot Tvärå; hon var så stor, att axlarna berörde fjällen på båda sidor. Han gick emot henne och bjöd henne till sig. Då han vaknade, förstod han, att hans morfader Vigfus var död och att hans hamingja nu sökt sig en ny bostad hos honom. Efter denne Vigfus uppkallade sedan Glum en av sina söner[1].

Om vi så vända vår uppmärksamhet till uppkallelseseden själv, så är den likaså en rätt allmänmänsklig företeelse. Den förekommer i gammal tid hos olika indoeuropeiska folk, ej blott hos gallerna; den är vanlig bl. a. hos grekerna och perserna[2]. Att denna sed bland germanerna faktiskt framträder senare än variation och allitteration, kan alltför väl bero på beskaffen-

[1] von Unwerth (aa s. 182) erinrar i detta sammanhang med rätta om den dubbla betydelsen av ordet *hamingia*: 'lycka' och 'fylgja'. *Þorsteinn* (i Vatsd. s.) väntar *hamingia* för sin son, om denne erhåller sin morfaders namn, och detsamma säges om *Ingimundr* d. y., då denne ger sin faders namn åt sin son.

[2] F. Solmsen, Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte (1922), s. 117 f., 166; Justi, Iranisches Namenbuch (1895), s. V, VIII.

heten av det bevarade materialet. Detta är ännu för folkvandringstidens vidkommande mycket knapphändigt och framför allt mycket ensidigt. Vad vi känna till, är så gott som uteslutande bruket inom hövdinga- och kungaätter. Det som för oss ter sig som en kronologisk olikhet, kan i verkligheten mycket väl ha varit en social. I varje fall är man icke berättigad att exempelvis av Ynglingatals konungalängd draga några allmänna slutsatser om namnsederna i Norden under folkvandringstiden utanför kungaätten.

Liksom äldre och yngre mytiska föreställningar ofta leva vid sidan av varandra, så torde också olika seder vid namngivning ha förekommit samtidigt. Detta motsäges ingalunda därav, att variation och uppkallelse äro till sin innebörd, såsom redan Storm framhåller (aa s. 203)[1], i viss mån motsatta namngivningsformer. Uppkallelsen betonar den enskildes individualitet. Den var för övrigt ej strängt bunden till ätten. Man kunde ge namn även efter vänner och vapenbröder eller efter berömda hövdingar[2]. Variation och allitteration åter uttrycker endast sambandet med en ätt eller en familj. Mannens namn angav, vilken ätt han tillhörde[3]. Variationen är sålunda, i vida högre grad än uppkallelsen, ett uttryck för den germanska ättkänslan. Den har företrädesvis hört hemma i stormans- och hövdingaätterna, där man var stolt över sin härkomst. I sina namn hade de som traditionella släktkännemärken ett litet urval av betydelsefulla ordstammar. Endast mera sparsamt kommer uppkallelse till synes i folkvandringstidens kungagenealogier — helt enkelt därför att just de så övervägande behärskades av variationen. Det bör i detta sammanhang också erinras därom, att själva namnen i dessa genealogier till stor del äro sådana, att de knappast kunna anses vara representativa för tidens namnskick i full utsträckning. De äro kunganamn, men icke bondenamn.

Överhuvud taget torde det väl ha varit stormansätterna, som i första rummet använt de tvåledade namnen, vilka ju voro en nödvändig förutsättning för att variationen skulle kunna verka.

[1] Jfr också V. Grönbech, Midgaard og Menneskelivet, s. 125 f.

[2] Ett ex.: Hallfreðar s., kap. 7, 8 *(Auðgisl)*. Jfr A. Grape aa, s. 30 f.

[3] A. Socin erinrar (aa s. 201) i detta sammanhang, väl ej utan skäl, om Hiltibrants ord: »..... *eddo hwelîhhes cnuosles dû sîs. Ibu dû mî ênan sagês, ik mî dê ôdre wêt.*»

Men vid sidan av dem ha utan tvivel redan under folkvandringstiden och tidigare funnits en mängd korta och osammansatta namn, och dessa ha varit vanligare inom lägre samfundsskikt. Av naturliga skäl framträda de föga i källorna. I de urnordiska runinskrifterna finnas dock några: *Dagaʀ*, *Wakraʀ*, *Taitʀ*, *Finno* m. fl. Uppkallelsen torde ha varit i bruk hos sådana, som icke så mycket använde tvåledade namn, utan mest korta namn. Efterhand som dessa blevo vanligare och en del av de gamla tvåledade genom ljudutvecklingen förkortades eller av andra skäl ej längre kunde varieras, måste uppkallelsen starkare göra sig gällande. Den visade sig också i längden livskraftigare än variationen.

Men också den historiska utgångspunkten för Storms teori är tvivelaktig, kanske snarast oriktig. Den omständigheten att västgotakonungen *Teoderik* I († 451)[1] i levande livet ger sin son sitt namn, skulle visa, att västgoterna o. 430 icke kände till något uppkallelsesystem; då däremot o. 470 *Alarik* II uppkallas efter sin farfars farfar, antydes därmed den nya seden. Namnat *Alarik* är emellertid i och för sig tillräckligt meningsfullt — och genom sin föregående bärare tillräckligt berömt — för att fadern, konung *Eurik*, skulle kunna ha valt det endast av detta skäl. Det varierade och allittererade dessutom med hans eget namn. Någon uppkallelse inom ätten behöver det sålunda icke vara; avståndet mellan de båda fränderna är ju också i detta fall osedvanligt stort. Att Euriks ätt verkligen härstammade från Alarik I, är för övrigt långt ifrån visst. Spridda exempel på uppkallelse finna vi i själva verket inom folkvandringstidens kungaätter, så snart vi känna tillräckligt många led i stamtavlan för att kunna konstatera det.

Östgotakonungen *Vidimir* († o. 470) efterlämnade en son, som bar samma namn som fadern. Han synes icke ha kunnat vara född först efter dennes död. Huruvida man har rätt att så strängt skilja mellan uppkallelse efter döda och efter levande fränder, som Storm gör, torde vara osäkert. Hallfred vandrädaskalds son fick vid födelsen sin faders namn[2]; sedan ärver han, vid faderns död, hans svärd och hans hamingja. *Vésteinn Vésteinsson* (i

[1] Hans verkliga namn synes ha varit *Teodered;* se Schönfeld, Personennamen, s. 226.

[2] *Þeim sveini gaf Hallfreðr nafn sitt, ok var hann kallaðr Hallfreðr* (Fornm. s. 2, s. 213).

Gísla s. Súrssonar) var enligt sagans uttryckliga framställning född, medan hans fader levde. *Molda-Gnúpr* hade sonen *Gnúpr*, som enligt Landnámas framställning uppenbarligen var född före faderns död. Det är därför ovisst, om Storm har rätt, då han som apokryf betecknar Snorres berättelse, att Harald hårfager vattenöste sin sonson (Harald gråfäll) och därvid gav honom sitt eget namn. Precis detsamma berättar Snorre om Håkon den gode: han vattenöste Sigurd jarls son och gav honom sitt eget namn (*Eptir um daginn iós Hákon konungr svein þann vatni ok gaf nafn sitt*). På danska runstenar förekommer två olika fall av namnet *Toki Toka sun* (Nr. 64 Oddum och nr. 86 Bregninge). I regeln uppkallade man naturligt nog efter avlidna, men alldeles undantagslöst synes det icke ha varit. Konung Pybba av Mercia († 606) gav åt sin yngste son det namn, som bars av hans måg, konungen av Wessex.

Med kelterna ha germanerna stått i livlig kulturförbindelse, långt innan en del av dem bosatte sig på gallisk mark. Just på personnamnens område finns det stora likheter mellan germanskt och keltiskt, och i vissa fall ha germanerna påtagligen lånat av sina grannar i väster. För så vitt man ej vill antaga, att uppkallelseseden också bland gallerna var en relativ nyhet på 400-talet, blir det därför högst otroligt, att de germanska folken först vid denna tid skulle från dem ha lånat denna sed och själavandringstron.

Det bör sålunda enligt min mening icke dragas några skarpa gränser mellan de olika systemen vare sig i folkvandringstid eller senare. De utesluta helt visst icke varandra vare sig i tid eller rum. Hövdingarnas namn upptogos och efterbildades oavlåtligen i det allmänt gängse namnförrådet; detsamma var också fallet med deras namnseder. Det är därför intet förvånande i att återfinna spåren av variationen hos vikingatidens bönder och landnåmsmän, till stor del uti namn av ung typ, på *Þór-*, *-ketill* o. s. v.

Variationen tillämpas också uti den isländska diktningens och fornsagans namn. Vi finna den i rik utveckling uti ättartalen i det sagohistoriska stycket »Hversu Nóregr byggðiz»: Söner till *Garðr* voro *Hǫrðr*, *Rugalfr*, *Þrymr*, *Végarðr*, *Freygarðr*, *Þorgarðr* och *Griótgarðr*, stamfäder för västnorska hövdingaätter. *Végarðr* i Sogn hade sonen *Véþormr* och sonsonen *Vémundr enn gamli*,

som kallades *Sygnatrausti*. *Freygarðr* i Fjordarna hade sönerna *Freysteinn* och *Freybiǫrn*; den senare var fader till *Auðbiǫrn* och farfader till *Arinbiǫrn fyrðaiarl*. *Þorgarðr* i Sundmöre var fader till *Þorviðr* och farfader till *Arnviðr*, som hade sönerna *Slæviðr* och *Bráviðr*. *Griótgarðr* i Nordmöre var fader till *Salgarðr*, som var stamfader för *Hǫgni í Niarðey* och för Ladejarlarna. Skjoldungasagan (Aarböger 1894, s. 107) låter Fredfrode efterföljas av sonen *Herleifr*, som var fader till *Leifr hinn frøkni*. Denne hade sönerna *Herleifr*, *Húnleifr*, *Áleifr*, *Oddleifr*, *Geirleifr* och *Gunnleifr*; de blevo konungar efter varandra och bodde uti Lejre. I Ingjald illråde-sagan omtalas bröderna *Folkviðr (Gautviðr)* och *Hulviðr*, i berättelsen om Emund lagman, som väl också bygger på svensk tradition, bröderna *Arnviðr blindi*, *Þorviðr stami* och *Freyviðr daufi*, i berättelsen om *Knútr fundinn* bröderna *Hallvarðr* och *Hávarðr*, Fritjofsagans hjälte *Friðþiófr enn frøkni* hade sönerna *Gunnþiófr* och *Húnþiófr*, den senare var fader till *Herþiófr*. Om man i en släktledning från äldre tid möter varierande namnserier, är detta sålunda icke i och för sig något kriterium på att den är historisk. När exempelvis i Ynglingasagan omtalas konung *Hǫgni* med dottern *Hildr* och sonen *Hildir* och i »Sǫgubrot af nǫkkurum fornkonungum» i stället *Hildibrandr* med *Hildr* och *Hildir*, behöver den senare genealogien ingalunda vara ursprungligare, därför att namnen knytas samman av variationssystemet. Detsamma gäller givetvis också i fråga om allitteration och uppkallelse. Överhuvud taget har man ofta på senare tid varit alltför benägen att från namnförhållandena i en saga draga slutsatser om själva sagoinnehållets historiska trovärdighet. Det är orimligt att tro, att de isländska sagoskrivarna på 1100- och 1200-talen icke skulle ha kunnat konstruera sådana stamträd som Snorres för Harald hårfager, därför att de ej skulle ha känt till vikingatidens namnskick. Naturligtvis är då detta stamträd också odugligt som bevis för att uppkallelseseden i Norden skulle gå tillbaka till 600-talet.

IV.

Variationssystemet artar sig väsentligen olika, allteftersom det är det första eller det andra elementet av det sammansatta namnet, som undergår förändring. I förra fallet få vi typen *Inguiomerus—Segimerus*, i senare fallet typen *Segimerus—Segimundus*.

Ofta förekommer det visserligen, att inom samma namnserie de båda typerna äro blandade om varandra, så att det ena gången är förleden, andra gången efterleden som växlar. Men tydligt är dock, att det förefinnes en stark benägenhet att bibehålla endera ordningen inom samma ätt genom flera släktled.

Anledningen till variationens olika uppträdande är av rent språklig art.

Av de ordstammar, som ingå uti personnamn, finns det en del, som endast (eller företrädesvis) förekomma som förled, andra som endast (eller företrädesvis) förekomma som efterled. Till det förra slaget hör exempelvis *segi-* 'seger', *þiuda-* 'folk', *ansu-* 'gud', *hluþa-* 'berömd', *aðala-* 'förnämlig', till det senare *-mund* 'skydd' eller *-mæri* 'berömd' o. a. Om nu av någon anledning ett dylikt ord blev populärt inom en ätt, uppfattades som ättens särmärke, då blir nödvändigtvis variationen hänvisad till den andra delen av namnet.

Av särskild betydelse i detta avseende var följande huvudregel för de germanska personnamnens bildning: Som senare led i mansnamn kunna icke ingå sådana ordstammar, som äro feminina till sitt grammatiska genus, och tvärtom kunna icke heller maskulina ordstammar bilda efterled i kvinnonamn[1]. Kvinnonamn äro sålunda de på *-biǫrg* (fht. *-burg*, äldre *-burga*), *-gerðr* (fht. *gart*), *-gunnr* (fht.- *gund*), *-hildr* (fht. *-hilt*), *-líkn*, *-lǫð*, *-rǫnd*, *-rún*, *-þrúðr* m. fl., fht. *-geba*, *-helpa* (jfr fvn. *Hialp*), *-birin* (jfr fvn. *Birna*), *-ulp* (jfr fvn. *Ylgia*). Dylika ordstammar kunna sålunda ingå i mansnamn endast som förled: *Gunnarr*, *Hildibrandr*, *Líknfúss*, *Rúnulfr*, *Þrýðrekr*, *Hialprekr (Chilpericus)* o. s. v.

Genom samverkan av variation och allitteration uppkomma så följande olika former av namngivning, som vi återfinna i folkvandringsrikenas kungagenealogier.

---

[1] E. Schröder, Die deutschen Personennamen (1907), s. 9, F. Solmsen aa, s. 165; jfr F. Wrede, Die Sprache der Ostgoten, s. 190 f. Möjligen har regeln uppkommit först i samband med den germanska synkopen. I grekiskan kan nämligen, genom en enkel avledning, vilket substantiv som helst bilda slutled i mansnamn: *Εὔνικος* till *νίκη*, *Καλλίμαχος* till *μάχη*, *Θρασύβουλος* till *βουλή* o. s. v. Jfr särskilt de gamla namn på *-mundr* (lat. *-mundus*), som allmänt bruka föras till fvn. fe. *mund*, fht. *munt* 'hand, skydd', som är en fem. *i*-stam. Denna mycket omfattande fråga hoppas jag få behandla i en särskild undersökning.

1. Variation inom slutleden. Förleden bibehålles oförändrad: *Segimerus - Segimundus*. Det mest bekanta exemplet på denna typ torde vara Teoderik den stores familj: *Thiudamers - Thiudareiks* och *Thiudamunds - Thiudaguto; Thiudahathus* (Teoderiks systerson) *-Thiudagisls* och *Thiudanantha*. Ett århundrade tidigare (omkr. 370) omtalas av en samtida författare östgotakonungarna *Widimers* och *Widireiks*, fader och son. En urkund från 553 omnämner en östgotisk man *Ademund*, son av *Aderith*. Den äldste av Klodvigs söner *Theoderik* († 534) hade sonen *Theodebert* († 548) och sonsonen *Theodebald* († 555): Childebert († 596) kallade sina söner *Theodebert* († 612) och *Theoderik* († 613). Från de angelsaxiska smårikena kan anföras en mångfald exempel: konung *Æthelric* av Northumberland († 593) hade sonen *Æthelfrith* († 617), dennes söner voro *Oswald* och *Oswiu*; konung *Osric* av Deira († 634) med sonen *Oswini* († 651); konung *Beorhtwulf* av Mercia († 852) med sönerna *Beorhtfrith* och *Beorhtric*; konung *Æthelwulf* av Wessex († 858) med sönerna *Æthelstan*, *Æthelbeald*, *Æthelbeorht*, *Æthelred* och *Ælfred* († 901) samt dottern *Æthelswith*. *Byrhtnóð*, ealdorman av Essex, som stupade vid Maldon 991 i kamp mot vikingarna, var *Byrhthelmes bearn*; jämte honom föll också hans frände *Wulfstánes bearn, Wulfmǽr sé geonga*. I det fornengelska kvädet om striden omtalas också en mercisk man *Ælfwine*, son av *Ælfríc*, och tre bröder *Godric*, *Godwine* och *Godwig*, vidare, med annan variation, bröderna *Oswold* och *Eadwold* samt *Wístán*, son av *Þúrstán*.

2. Variation inom förleden. Slutleden bibehålles oförändrad: *Inguiomerus - Segimerus*. Vandalerkonungen *Gensericus* (o. 450) kallade sina söner *Hunericus*, *Theodericus* och Genso (ett kortnamn bildat av faderns). Hans samtida, västgoternas konung Theodoredus († 451) kallade sina söner Thorismundus, *Theodericus*, *Fridericus* och *Euricus*. Gepidernas siste konung *Kunimundus* hade brodern *Thorismundus* och dottern *Rosimunda*. Östgoten *Fridigern* var fader till *Aligern* och Teja (den siste goterkonungen). De första kända kungarna i Östangeln voro *Rædweald* († 617) och *Eorpweald* († 628), fader och son. — Jfr också saliska lagens *Saligast*, *Widugast* och *Bodogast* och legendernas *Unaman*, *Sunaman* och *Winaman* eller *Einbet*, *Warbet* och *Wilbet*.

Vid slutledsvariation (1 ovan) följer allitterationen av sig själv: *Sigurðr ek heiti, borinn Sigmundi*. Vi få vad Heusler (Reallex.

4, s. 232) kallar för »Zufallsstabreim»: allitterationen är en följd av att samma ord eller ordstam upprepas. Utan allt tvivel har detta förhållande varit av stor betydelse för den allittererande namnprincipens uppkomst. Då däremot slutledsvariationen visar en vida större frekvens i namnmaterialet än förledsvariationen (utan allitteration), så beror detta på uddrimmets växande roll i namngivningen.

3. Förledsvariationen kunde emellertid vara förbunden med allitteration. Valet av förled blev därigenom begränsat till ordstammar, som bildade uddrim. Detta är en utomordentligt vanlig namngivningstyp, såväl inom hjältesagan som den historiska verkligheten. Det är detta fall, som vi känna från Blekingestenarnas *HeruwulfR - HariwulfR* och *HaþuwulfR*, från Hildebrandslieds *Heribrant - Hiltibrant - Hadubrant*, från Helgedikternas *Hervarðr* och *Hiǫrvarðr*. Bröder ha synnerligen ofta namn bildade på detta sätt (t. ex. *Alrik* och *Erik*). Bröder voro konungarna *Coenwulf* († 821) och *Ceolwulf* († 823) av Mercia. Den förut omnämnde konung Oswiu av Northumberland hade sönerna *Ealhfrith*, *Ecgfrith* († 685) och *Ealdfrith* († 705). Kvinnonamnen synas följa samma regler, ehuru helt naturligt de bevarade exemplen äro fåtaliga. Men Childerik I († 481) kallade sina döttrar *Audefleda* och *Albofledis*.

4. Slutligen förekommer i det forngermanska namnskicket också enbart allitteration, utan variation. På en urnordisk runsten från omkr. 500 (Kjölevig, Rogaland) finna vi *HadulaikaR*, son av *HagustaldaR*. En burgundisk gravinskrift från förra hälften av 400-talet omtalar en »*Hariulfus* . . . filius *Hanhavaldi*, regalis gentis Burgundionum».[1] Geaternas kungaätt i Beowulf har följande fem medlemmar, alla med namn, som börja med *h*: *Hréðel* (<**Hrōþilaz*) med sönerna *Herebeald*, *Hæðcyn* och *Hygelác* samt den sistnämndes son *Heardréd*. Dessutom omtalas *Hereríc* som en frände till *Heardréd*.

V.

I den östgotiska kungaättens stamträd hos Jordanes (kap. 14) äro tvenne olika släkter sammanknutna med varandra: en med namnen börjande på vokal, den andra med namn som allitterera

[1] O. Fiebiger u. L. Schmidt, Inschriftensammlung, s. 46.

på *w*. Den förra namnlängden innehåller förfäderna till storkonungen *Ermanarik*, som vid hunnernas anfall omkr. 370 tog sitt eget liv och enligt samtida källor var den siste av sin ätt. Den har följande utseende — namnen äro återförda till gotisk språkform —: *Amals - Eisarneis - Austraguta - Unwens - Aþals - Agiwulfs* och *Audawulfs - Ansila, Aiþiwulfs* och *Airmanareiks*. Av dessa är endast den siste, Ermanarik, känd från säkra historiska urkunder. I vad mån den gotiska folktraditionens stamträd i övrigt tillhört historien eller diktningen, kan ej med säkerhet avgöras. — Detsamma gäller, med undantag av de tre sista namnen, den *w*-allittererande ätten hos Jordanes, gotiska hövdingar mellan Ermanarik och Teoderik den store: *Wulþuwulfs - Walahrabns - Winiþaharjis - Wandilaharjis - Walamers* och *Widimers - Widimers*[1]. I de båda gotiska ätterna finnas spår av variation: bröderna *Agiwulfs* och *Audawulfs* med den förres son *Aiþiwulfs* och bröderna *Walamers* och *Widimers*. Den senare har en son, som är uppkallad med sin faders fullständiga namn[2].

Ett ypperligt exempel på ett allittererande system erbjuder den svenska kungaätten enligt Ynglingatal: *Agni - Alrekr* och *Eiríkr - Álfr* och *Yngvi - Iǫrundr - Aunn - Egill - Óttarr - Aðils - Eysteinn - Yngvarr - Ǫnundr - Ingialdr - Óláfr*; härtill komma så sveakungarna i Beowulf *Ongenþéow - Óhthere* (= Ottar) och *Onela* (= Ale) - *Éaðgils* och *Éanmund*. Birger Nerman har framhållit[3], att vissa namnelement återkomma i denna namnlängd: *harjaʀ* 'kämpe' i Ottar och Yngvar, *wanduʀ* 'käpp, spö' i Jorund och Anund, det till sin betydelse ovissa *anu-* i Anund, Olov och Ale, möjligen också *agi-* i Agne och Egil[4]. Härmed anser han sig ha påvisat, att namnen i kungaserien icke blott allitterera »utan att de även följa folkvandringstidens andra namnbildningsprincip, variationsprincipen». Och av detta förhållande drager han ytter-

---

[1] Ett par av dessa namn likna mera tillnamn än personnamn i egentlig mening: 'venderkämpen', 'vandalerkämpen'.

[2] Om amalerna se ytterligare E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 5 f.

[3] Studier över Svärges hedna litteratur, s. 205 f., Svärges älsta konungalängder (1914), s. 3 f., Fornvännen 1917, s. 228.

[4] *Ingialdr* < **Ingeldaʀ* (Schönfeld, Wörterbuch d. altgerm. Personennamen, s. 146; v. Friesen, Rökstenen, s. 135). Om *Álfr* (i brödraparet *Álfr* och *Yngvi*) < **Aþa-wulfaʀ* (Noreen, Ynglingatal, s. 230), måste anses högst ovisst.

ligare bl. a. den slutsatsen, att »samtliga dessa Ynglingakungar (Alrekr - Óláfr I) icke äro sagofigurer utan tillhört verkligheten». Nermans iakttagelser äro intressanta och värdefulla, men det är enligt min mening åtminstone ovisst, om man av dem får draga så vittgående slutsatser, som han gör. Nerman har använt termen »variation» i en annan betydelse än Storm och andra forskare efter honom. Att vissa ordstammar upprepas inom en namnföljd, är icke nog för att vi skola ha rätt att tala om variation. Någon förbindelse mellan namnen i på varandra omedelbart följande leder finna vi icke i Ynglingaätten. Avståndet mellan Ottar och Yngvar, mellan Jorund och Anund är alltför stort för att det genom dem skall kunna anses ådagalagt, att det i denna ätt varit sed att variera namnen. Å andra sidan skall icke bestridas, att förekomsten av ett litet antal ordstammar i flera namn i någon mån kan anses tyda på att så verkligen varit förhållandet. Det enda fallet av verklig variation inom Ynglingatals kungaserie är brödraparet Alrik och Erik. Men detta kan naturligtvis lika väl vara sagodiktning som historia. Det är icke riktigt, att variationen uteslutande skulle ha hört hemma inom folkvandringstidens verkliga namn. Jfr ovan s. 20 f., 23.

Allitteration utmärker också delvis de icke historiska, utan mytiska namnserier, som tillagts vid ättelängdens början: *Vanlandi - Visburr; Dómaldi - Dómarr - Dyggvi - Dagr*.

De svenska kungarna i Uppsala bära ännu vid hednatidens slut namn, som börja på vokal: *Emund - Erik segersäll - Olov skötkonung - Anund* och *Emund*[1]. Det allittererande namnskicket, som annars på 1000-talet var föråldrat och övergivet, är inom kungaätten en egendomlig relikt, som måste bero på en obruten släkttradition. Det tyder enligt min mening på att släktsambandet verkligen är bevarat med 600-talets ynglingar, Ingjald illråde och hans förfäder[2].

Den litterära traditionen synes också bekräfta detta antagande. »De ha konungar av en gammal ätt», betygar på 1000-talet Adam av Bremen om svearna (IV: 22). »Jag är den tionde ko-

---

[1] Erik segersälls farfader hette enligt Adam av Bremen *Erik*; denne hade en broder *Emund*. Erik segersäll hade enligt Hervararsagan en broder *Olov*.

[2] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 63 f. Jfr. H. Hildebrand i Sveriges historia intill tjugonde seklet, bd 2 (1905), s. 58.

nungen i Uppsala», låter Snorre Olov skötkonung säga (Heimskringla 2, s. 117 f.), »på så sätt att var och en av oss fränder har tagit konungadömet efter den andre och varit envåldskonung över Sveavälde och över många andra stora länder»[1]. Det var därför som den norske Olov Haraldsson med sådan iver åstundade ett giftermål med Olov skötkonungs dotter Ingegärd, att hon var »av Uppsvearnas ätt, som är den yppersta i Nordlanden, ty denna ätt härstammar från själva gudarna» (Heimskringla 2, s. 189). Med Emund den gamle utslocknade denna gamla ätt, som med stolthet räknade sina anor från Yngve-Frö. »Då gick konungadömet ur de forna konungarnas åldriga ätt i Svitjod» (*Þá gekk konungdómr ór langfeðgaǽtt i Svíþióð enna forna konunga*), heter det härom i Hervararsagan (ed. Bugge, s. 296).

Även på ett annat håll i den germanska världen bibehölls, såsom förut nämnts, med seghet det gamla allittererande namnskicket, nämligen i England. Från *Ecgbeorht*, som 802 blev konung i Wessex och därefter underlade sig de övriga smårikena, ända till *Edward bekännarens* död (1066) och den normanniska erövringen tillhörde de engelska kungarna en ätt, vars alla namn börja på vokal. En fullständig motsvarighet sålunda till Ynglingaätten i Uppsala.

Den svenska kungaätten vid hednatidens slut står genom sitt konservativa namnskick i skarp kontrast till de andra kungaätterna i Norden under vikingatiden. I Harald hårfagers ätt finner man icke något spår av de äldre namnsederna. I stället blir den, om man följer Snorres framställning, ett ypperligt exempel på uppkallelseseden. Uti Ynglingatals konungalängd inträder förändringen i namnskick just vid ättens överflyttning till Norge; Halvdan vitben är den förste, som ej bär ett namn på vokal. Nya namn taga nu vid, sådana som *Halvdan*, *Gudröd* och *Harald*[2]. Man har knappast skäl att tro, att det nya namnskicket och de nya namnen skulle ha slagit igenom i ätten, då den kom i en ny omgivning. I stället är det nog själva anknytningen av den nor-

[1] Visserligen återgår detta närmast på den genealogi, som Are frode konstruerat på grundval av olika sagor (bl. a. Ragnar Lodbroks saga). Men det är tydligen också ett uttryck för en allmän kännedom om den svenska kungaättens uråldriga anor. H. Schück, Sveriges förkristna konungalängd (1910), s. 25.

[2] I fråga om dessa kan hänvisas till E. H. Lind i [Sv]HT 1896, s. 237 f. och H. Koht, Innhogg og utsyn (1921), s. 52 f. Om namnet *Halvdan* se ytterligare E. Wessén, De nordiska folkstammarna i Beowulf, s. 45 f.

ska ätten till den svenska, som förefaller konstruerad och ohistorisk. Namnen tala bestämt emot Västfold-ättens härstamning från Uppsala[1]. I Danmark finna vi — jämte *Gorm* och *Harald* — de utpräglat unga namnen *Sven* och *Knut*, väl också *Toke*, enledade namn, egentligen tillnamn, som genom uppkallelsen övergått till personnamn. I Sverige sker brytningen med den Stenkilska ätten. *Stenkils* fader skall ha hetat *Ragnvald*, ett gammalt klangfullt hövdinganamn, men själv bär han ett typiskt bondenamn, och ett sådant ger han också åt sonen *Hallsten*[2].

Det är emellertid mycket sällan, som en ättelängd från folkvandringstiden följer så likformiga principer flera led igenom som de götiska hredlingarna, de gotiska amalerna, de svenska ynglingarna och den västsaxiska kungaätten från vikingatiden. I de flesta fall växla olika namngivningstyper inom en och samma ätt. Ett exempel på ett sådant blandat system finna vi i den danska skjoldungaätten enligt Beowulf. Stamfadern *Healfdene* har sönerna *Heorogár*, *Hróðgár* och *Hálga;* av dessa har *Heorogár* sonen *Heoroweard*, *Hróðgár* sönerna *Hréðríc* och *Hróðmund* och *Hálga* sonen *Hróðwulf*. Alla namnen, åtta till antalet, begynna på *h*. Av dessa är *Hálga* ett enledat namn och *Healfdene* egentligen ett tillnamn med appellativisk betydelse. De övriga namnen äro tydligt förbundna genom variation. Förledsvariation ha bröderna *Heorogár* och *Hróðgár*, slutledsvariation fadern *Heorogár* och sonen *Heoroweard* liksom fadern *Hróðgár*, sönerna *Hréðríc* och *Hróðmund* och brorsonen *Hróðwulf*.

Blandade system äro flertalet kungaätter från folkvandringstiden[3].

VI.

Variationen har haft en utomordentlig betydelse för det germanska namnförrådets utveckling.

[1] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 63, Ynglingatal (i: Upplands Fornminnesförenings Tidskrift, 40) s. 68 f.

[2] Med namnet *Inge* på den äldste sonen har han sannolikt velat betona frändskapen med den gamla ynglingaätten. Om det främmande *Filip* se E. Wessén i Legender från Sveriges medeltid (1917), s. 310.

[3] I. Lindquist (Galdrar, s. 137 f.) vill se en motsats mellan »två olika namnskick typiskt utpräglade»: ett nordiskt med stavrim undantagslöst + variation i någon utsträckning, och ett östgotiskt med variation som regel. Detta är en ren konstruktion utan någon som helst grund i materialet.

Ursprungligen har utan tvivel namnet haft en djup innebörd. Det har på det allra närmaste varit förbundet med en persons väsen och haft ett bestämmande inflytande på hans öde. Först med namnet fick barnet en själ[1].

Namnet har sålunda uttryckt något gott, berömvärt, något som var ett lyckobringande omen för barnets framtid. Man uppnådde småningom ett urval av ordstammar, som man särskilt gärna använde till bildande av namn. I personnamnen ge sig på detta sätt folkstammens ideal till känna, de avspegla dess önskningar och tänkesätt.

Bäst förstå vi kanske detta, om vi jämföra folkvandringstidens klangfulla namn, som uttrycka en heroisk tidsålders ideal: strid, ära, mod, kraft, ädel börd, namn sådana som *Sigfrid*, *Hugleik*, *Rodulf*, *Hildebrand*, *Wyrmhere* m. fl., med de nordiska efterbildningarna från vikingatiden, som bottna i ett bondesamhälles mera prosaiska livssyn: *Torkel*, *Stenkel*, *Hallsten*, *Holmbjörn*, *Kolbeinn* o. s. v. De likna i viss mån våra borgerliga familjenamn från 1600- och 1700-talen, typen Berglund, Blomqvist, i jämförelse med sina förebilder, de adliga släktnamnen, som gå tillbaka på riddartidens sköldemärken och romantiska hjälteideal.

Däremot är det långt ifrån alltid fallet, att sammansättningen som sådan har någon förnuftig innebörd. Variationsseden hade åt namnet givit en ny uppgift: det angav, vems son någon var, vilken ätt han tillhörde. Till följd härav kunde två element bli sammankopplade, som i förening icke gåvo någon klar mening, såsom de äldsta förebilderna måste tänkas ha haft.

I sin komedi »Molnen» låter Aristofanes den attiske lantmannen Strepsiades berätta, hur det gick till, när hans son Feidippides fick sitt namn. Det föregicks av strid och kiv mellan föräldrarna. Modern var en högförnäm dam från staden och hon delade av själ och hjärta den inom Aténs aristokratiska kretsar på den tiden gängse vurmen för hästar och kapplöpningar. Hon önskade därför åt sonen ett namn, som skulle beteckna honom som blivande idrottsman och hästkarl:

»Hon ville ha ett 'hippos' med i namnets slut:
Xanthippos eller Kharippos eller Kallipides.»

[1] »Ursprünglich war jede Namengebung Namenschöpfung gewesen, erwachsen aus einem Akt erhöhter Phantasie: der Name selbst war ein koncentrierter poetischer Heilwunsch» (E. Schröder, Die deutschen Personennamen, 1907, s. 12).

Fadern åter ville efter gammal god bondesed giva honom hans farfars namn Feidonides.

»Så tvistade vi en tid, och så förliktes vi
och kallade vår pojke för Feidippides.»

Feidippides var alltså sonens namn. Första leden var hämtad från farfaderns namn och utgör en ordstam, som betyder 'spara', andra leden angav för världen moderns vurm för hästar. Det hela blev emellertid något fullständigt meningslöst: 'sparande häst', 'sparsam häst'.

Denna lilla berättelse är särdeles belysande för det inflytande, som variationen utövade på namnförrådets utveckling. Hos de germanska folken i forntiden har omvandlingen fortskridit ofantligt mycket längre än hos grekerna. Hos dessa äro de betydelsefulla namnen ännu övervägande; hos germanerna äro de oerhört tunnsådda, man är hart när benägen att överhuvud betvivla deras tillvaro. De germanska namnen tillhöra överlag typen *Feidippides* 'sparsam häst'. Sparsamhet hörde visserligen icke till de dygder, som en german beundrade; snarare var dess motsats, frikostighet, en egenskap, som man fordrade av ädlingen, hövdingen. Hellre än till hästen gingo hans tankar till ulven och korpen, stridsfältets poetiska sinnebilder. *Hróðwulf* är ett typiskt germanskt namn; det bars av skjoldungaättens ypperste. Det betyder 'frejdad ulv' och ger sålunda, om man pressar det, lika litet mening som 'sparsam häst'.

Vi få sålunda i regeln icke förutsätta något logiskt förhållande mellan de båda leder, varav ett germanskt namn är sammansatt. För vikingatidens nordiska namn måste vi i all synnerhet bestämt avstå från en sådan tolkning. *Sigfrid* heter icke så, därför att han genom seger skulle bringa fred, utan därför att hans fader heter *Sig-mund* och därför att 'seger' och 'fred' voro ting som för forntidens germaner syntes dyrbara och eftersträvansvärda.

VII.

Ett undantag från denna allmänna regel bilda en del av de forngermanska kunganamnen. Det kan omöjligen vara en tillfällighet, att den gotiska folkstammens tre väldigaste härskargestalter under folkvandringstiden bära namnen *Ermanarik*, *Alarik*

och *Teoderik*. Senare leden i dessa namn är germ. **rīk-* (got. *reiks*) 'hövding, konung'.

Ermanarik är den förste historiskt säkert kände av östgoternas konungar. Han underlade sig efterhand alla de germanska stammarna i öster och härskade över ett rike, som omsider säges ha sträckt sig från Svarta havet till Östersjön. Hans namn betyder 'storkonungen'.

Alarik, d. v. s. 'allhärskaren', var enligt Jordanes namnet på herulernas konung under Ermanariks tid. Vida mera berömd är dock näste kände bärare av namnet, västgoternas konung Alarik, som i början av 400-talet erövrade Rom och Italien. Om denne Alariks härkomst veta vi intet med säkerhet. Jordanes uppger, att han tillhörde balthernas ätt, som näst de östgotiska amalerna var den förnämsta bland goterna. Namnet för under alla omständigheter ett vältaligt språk. Möjligt är givetvis, att det egentligen är ett appellativt tillnamn eller är upptaget av mannen, först sedan han av goterna valts till konung. Men med säkerhet kunna vi väl påstå, att icke vilket gotiskt gossebarn som helst kunde få ett så anspråksfullt och ödesdigert namn. Det talar om höga anor och väldiga framtidsförhoppningar. En *Alarik* skulle växa upp till konung.

Nomina sunt omina. Säkerligen kunna vi icke till fullo mäta, vilken betydelse namnet har haft för de självrådiga och motspänstiga gotiska krigarskarornas sammanslutning under Ermanarik, Alarik och Teoderik. Namnet var ett uttryck för vad som skedde, men det har också bidragit till att skapa historien[1].

Namnet *Teoderik*, d. v. s. 'folkhärskaren', dyker upp bland goterna på 400-talet. Omkring 420 blev Teoderid vald till konung över västgoterna. Hans äldste son bär visserligen det mindre lysande namnet Torismund. Men de tre yngre, som sannolikt äro födda efter faderns upphöjelse, heta *Teoderik*, *Fridirik* ('fredshärskaren') och *Euarik* ('den ständige härskaren, den alltid mäktige'). — Enligt traditionen skall *Teoderik* den store, son av östgoternas konung Teodemir, ha blivit född samma dag som glädjebudskapet om goternas seger över hunnerna anlände till hans fader. I varje fall är hans namn ett vittnesbörd om anspråk och

[1] Man kan exempelvis erinra om Odovakar. Han var icke kungaboren inför germansk åskådning såsom sin medtävlare Teoderik, och han bar icke ett lyckonamn som denne.

förhoppningar efter frigörelsen från hunnerväldet. I sin ungdom hade Teoderik, Teodemirs son, som medtävlare om inflytandet över de gotiska skarorna en landsman med samma namn: Teoderik, Triarius' son, vanligen känd med tillnamnet Strabo. Också han var av förnäm börd och blev av sina anhängare utropad till gotisk konung, i vilken egenskap han också bekräftades av kejsaren.

Ännu märkligare är, synes det mig, namnets förekomst ungefär samtidigt i den frankiska kungaätten. Chlodvig, Childeriks son, av merovingernas ätt, som vid 400-talets slut grundade det mäktiga frankiska riket i Gallien, kallade sin äldste son *Teoderik*. Därmed bröt han mot det inom ätten rådande allittererande namnskicket. Sina yngre söner gav han däremot, i enlighet med släkttraditionen, namn som börja på *h*: Chlodomir, Childebert och Chlotar. Då Chlodvigs son Teoderik var född omkring 480, kan det icke vara fråga om uppkallelse efter Teoderik den store[1], utan namnet Teoderik måste såsom sådant, på grund av sin innebörd, ha tilltalat Chlodvig.

Att man under folkvandringstiden uppfattade betydelsen av namnen på *-rik* framgår också därav, att vandalerkonungen *Hildirik* i en källa kallas för *Vandalaricus*, d. v. s. 'Vandalorum rex'. Detta namn erinrar åter om det nordiska *Gautrekr* 'götarnas konung', som i ett par fornaldarsagor är namnet på en forntida konung i *Gautland*. Även om Gautreks saga är en sen isländsk kompilation, där allehanda stoff sammanförts och omstöpts, så torde dock namnet *Gautrekr* representera en ursprunglig götisk tradition, den fasta kärna, till vilken sagodiktningen anknutit. Enligt Ynglingasagan var *Gautrekr* son av *Gautr*, efter vilken *Gautland* fått sitt namn. Andra sammansättningar med *-rik*, som i förra delen innehålla ett folknamn, äro: *Hunirícus* (vandalerkonung i slutet av 100-t., son av Gaisarik; andra ex.: Förstemann, sp. 934; Kauffmann i ZfdPh 40, s. 283), *Sahsrîh* (Förstemann, sp. 1289), *Swâbarîh* (ibd. sp. 1374), *Walharîh* (ibd. sp. 1520), *Wentilrîh* (ibd. sp. 1530), *Wisirîh* (ibd. sp. 1624)[2]. Hit hör väl också fht. *Heidanrîh* (ibd. sp. 737); förra leden är

[1] Så menar dock V. Grönbech, Midgaard og Menneskelivet, s. 142.
[2] Möjligen också *Eutharik* (namn på en förnäm östgot, enligt Jordanes av amalernas stam, förmäld med Teoderik den stores dotter Amalaswintha), om första leden är folknamnet 'jutar'.

dock kanske icke ett egentligt folknamn (Ptolemaios' *Χαιδεινοί*, Widsith *Hǽðne*, fvn. *heinir*), såsom Kluge menar, utan snarare ett allmänt, appellativt ord med betydelsen 'skogsinvånare, barbarer'.[1]

Det germ. **rīk-* 'konung' (got. *reiks*, m. 'herre, överhetsperson') — varav *ia*-avledning i adj. **rīkia-* 'mäktig' (got. *reikeis*, fvn. *ríkr*, fht. *rîchi*) och subst. **rīkia-*, n. 'rike' (fvn. *ríki*, fht. *rîchi*) — är ett tidigt lån från kelterna: kelt. *rīg-s* < ieur. **rēg-s* (lat. *rēx*).[2] Även som slutled i personnamn är *-rik* lånat från kelterna. Särskilt i gränsområdena av Germanien har det keltiska inflytandet varit mycket stort, framför allt säkerligen inom stormännens krets. Vissa forskare ha till och med antagit, att germanerna en längre tid varit även politiskt beroende av kelterna.[3] Om det keltiska inflytandet vittna i synnerhet personnamnen. En rad av germaner i de äldsta källorna bära rent keltiska namn: *Ariovistus, Baetorix, Maroboduus, Teutoboduus* m. fl. Vidare äro ett stort antal namn gemensamma för germaner och kelter, delvis lånade av germanerna, delvis av dem bildade efter keltiska förebilder. Detta är bl. a. fallet med namnen på *-rik*. Det finns åtskilliga germanska sammansättningar på *-rik*, som ha direkt motsvarighet på keltiskt språkområde:

gall. *Biturix (< *G$^{\underline{u}}$itu-rēgs)* ~ västgot. *Quedericus*,
gall. *Caturix* ~ fht. *Hadurîh*, fe. *Heaðoric*,
britt. *Clutorix* ~ ffrank. *Chlodericus*,
gall. *Dagorix* ~ fht. *Tagarîh*,
gall. *Suadurix* ~ västgot. *Suttericus*,
cymr. *Tutri (< *Teutorīgs)* ~ got. *Theodericus*.[1]

I fråga om de allra äldsta germanska bärarna av namn på *-rix* hos klassiska författare är det tvivelaktigt, huruvida namnet är germanskt eller keltiskt: cimberkonungarna *Boiorix* och *Caesorix*.[2]

De första namnen på *-rik* voro sålunda lånade från kelterna eller bildade efter keltiska mönster. Hos de västligt boende germanska stammarna fanns emellertid, såsom vi veta, under de första århundradena av vår tideräkning icke något ständigt kungadöme. Helt annorlunda blev förhållandet bland de östra germanfolken. Här var kungadömet en traditionell institution, som ytterligare stärktes och utvecklades under vandringstidens erfarenheter. I denna omgivning fick ordet *reiks* ny innebörd och nytt liv. Det är det ojämförligt vanligaste elementet i kända germanska personnamn från folkvandringstiden. Schönfeld upptager ej mindre än 45 olika sammansättningar på *-ric(us)*. De allra flesta av dessa äro kunganamn. Skillnaden är högst betydande, om man jämför med de namnelement, som komma därnäst i talrikhet: *-(h)arius, -redus, -merus (-marius)* med vartdera omkring 30 olika sammansättningar, *-(w)ulfus* med 25, *-mundus* med 21. Kunganamnen äro bland dessa mycket fåtaliga.

Det är väl därför icke någon tillfällighet, att det är bland östgermanerna, som vi först möta namnen *Ermanarik, Alarik* och *Teoderik*, där sammansättningen i sin helhet har betydelse. Av liknande art äro namnen på den västgotiske Teoderiks bröder *Fridirik* och *Euarik*. *Fridirik* är dessutom känt som namn på en rugisk konung på 400-talet.[3] Vidare kanske också *Athalarik* (Teoderik den stores dotterson och arvtagare) och *Sigisrik* (väst-

[1] F. Kluge i ZfdW 8, s. 141, 11, s. 24; R. Much i ZfdW 11, s. 212; W. Braune i PBB 43, s. 432 n. 1. Jfr fvn. *heiðrekr* 'hedkonung, fjällkonung' som beteckning (heiti) för 'jätte' — Ingen sannolikhet har Kluges tolkning (ZfdW 7, s. 167; Deutsche Sprachgeschichte, s. 102, 106) av *Ermanaricus* som »König der Erminones» och *Theodericus* som »König der Teutoni», allra minst om man som han (ibd. s. 109) förklarar folknamnet *Teutoni* som pl. av germ. **þeuðana-* 'konung' (got. *þiudans*).

[2] Vanligen antages, att lånet skulle vara äldre än ljudskridningen. Detta är dock ingalunda säkert. Efter ljudskridningen hade de germanska språken inga medior mer. I lånord ersattes då de långivande språkens medior med de ljud, som voro närmast lika, nämligen tenues. Germ. *rīk-* kan sålunda mycket väl vara ljudsubstitution för kelt. *rīg-*. (H. Hirt, Etymologie d. deutschen Sprache, s. 133; W. Luft i ZfdA 41, s. 236 n. 2).

[3] O. Bremer, Deutsche Ethnographie (i Pauls Grundriss, 2. Aufl.), s. 787; H. Hirt, Geschichte der deutschen Sprache, s. 123.

[1] O. Bremer aa; R. Much, Deutsche Stammeskunde (1905), s. 51 f.

[2] Likaså *Deutorix, Baitorix* (Strabo) och *Cryptorix, Malorix* (Tacitus). *Boiorix* förekommer dessutom som namn på en bojerkonung i Italien (Livius) och på en gallier i Autun. Se härom närmare K. Müllenhoff, Deutsche Altertumskunde 2, s. 118 f; Schönfeld, Personennamen (med cit. litt.)

[3] Jfr *Fritigernus*, »regulus Wesegothorum», konung över goterna i Mœsien, bland vilka Wulfila verkade. Man förmodar, att det är denne F., som åsyftas i den gotiska kalenderns: *[gaminþi] þize ana Gutþiudai managaize marwtre, jah Friþareikei(kei)s*. Dock torde namnet knappast vara »verschrieben», såsom Streitberg menar (Die gothische Bibel 1, s. 474), utan en ombildning, medveten eller omedveten, i den gotiska traditionen, efter de många andra kunganamnen på *-rik*.

gotakonung; burgundfurste, son av Sigismund). Men för övrigt gick det med *-rik* såsom med alla andra namnelement: det kom tidigt in under inverkan av variationen. Det kunde som första led få vilket brukligt namnord som helst. Goterkonungen *Vidirik* (o. 375) var son av *Vidimer; Sigisrik* var son av burgunderkonungen *Sigismund; Alarik II* kallade sin son *Amalarik*, därför att hans moder var av amalernas ätt. Så finna vi exempelvis bland gotiska konungar *Gadaricus, Aoricus* (got. **Hauhreiks*, fvn. *Hárekr;* jfr *Háulfr, Hásteinn, Hávarðr*), *Ariaricus, Gebericus, Athanaricus*, bland gepidernas *Ardaricus* och *Trasaricus*, bland vandalernas *Gunthiricus, Gaisaricus, Huniricus, Hildiricus*, bland burgundernas *Chilpericus* (»adjutor fortis», såsom det omskrives av Venantius Fortunatus; fvn. *Hialprekr*). *Rudericus* (got. *Hrōþareiks*, fvn. *Hrørekr*) omtalas hos Prokopios som en av östgoternas anförare i deras sista strider. I en italiensk inskrift från exarkatets tid (år 589) omtalas *Wiliaric nepos magister militum Trasaric.*[1] »Magister militum» var ett högt militärt ämbete, och vi finna sålunda här två framstående män av gotisk börd, *Trasaric* och hans sonson *Wiliaric*, båda med namn på *-rik*.

Bland västgermanerna har utvecklingen gått längre och hastigare. *-rik* har tidigt förlorat sin ursprungliga innebörd. Det har blivit ett namnelement som alla andra, ett av de mest brukade, men utan någon särskilt förnämlig prägel. Det kunde bäras av vem som helst, och det kunde variera obegränsat (Förstemann, sp. 1254 f. har 254 olika sammansättningar med *-rîh*). Inom kungaätterna är det nästan sällsynt. I langobardernas kungaätter saknas det alldeles. Bland merovingerna är det sparsamt företrätt; utom *Childerik* och *Teoderik* (se ovan) endast i några få fall med tydlig uppkallelse. På liknande sätt är det i England.

Huruvida det germanska kungadömet självt utvecklats under keltisk påverkan — varpå måhända kunganamnen på *-rik* kunde anses tyda — skall här ej undersökas. Men det bör framhållas, att då vi finna dessa namn just hos östgermanerna, goterna och deras fränder, utgör det en fullständig parallell till en annan företeelse, nämligen Odenstron. Odensgestalten bär tydliga spår av

[1] O. Fiebiger och L. Schmidt, Inschriftensammlung zur Geschichte der Ostgermanen (1917), s. 111; CIL VI 32050. *Trasaricus* är gepidiskt kunganamn, *Viliaric* förekommer i en inskrift från slutet av 400-t. som namn på en burgundisk man (Fiebiger o. Schmidt aa, s. 58).

att ha utvecklats i Västgermanien under keltisk påverkan, men han har upptagits av goterna och sammansmält med deras eponyme stamfader Gaut. I denna form har Odensdyrkan sedan följt en mäktig kulturström mot nordväst och slagit rot hos götarna, goternas stamfränder i Norden.[1] Det är säkerligen icke utan betydelse, att sagonamnet *Gautrekr* är en av de få genuina nordiska sammansättningarna på *-rekr*.[2] *Gautrekr*, »götarnas konung», göres till son av stamfadern *Gautr*.

VIII.

Namnen *Ermanarik* (t. *Ermenrich*, fvn. *Iǫrmunrekr*), *Alrik* och *Teoderik* förekomma i äldre tid ytterst sparsamt och då givetvis på grund av uppkallelse.[3] Det är emellertid märkligt att återfinna ett av dem, *Alrik*, i den svenska Ynglingaätten (fvn. *Alrekr*). Denne Alrik bör, därest han varit en verklig person, ha levat ungefär samtidigt med Alarik I.[4] Ännu märkligare är, att vi där möta en alldeles motsvarande bildning i *Erik* (fvn. *Eirikr*). Alrik och Erik äro bröder, och namnen stå i tydlig korrespondens med varandra. Namnet Erik synes vara av nordisk, närmare bestämt svensk, upprinnelse. Det kan icke med säkerhet konstateras på kontinenten. Det har uppstått ur **Ein-rikr* och betyder sålunda 'ensamkonung'.[5] Innebörden i dessa två namn är sålunda densamma som i fvn. *allvaldr* och *einvaldr*, fsv. *alvaldugher* och *envalduger*. Alrik och Erik äro de typiska sago-

[1] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 18 f., 69 f.

[2] I Sverige och Danmark förekommer *Götrik* såsom verkligt personnamn (L 141, 1061; Lundgren-Brate; O. Nielsen).

[3] En svebisk konung på 400-talet heter *Ermanaricus*. Den äldste säkert kände konungen i Kent var *Eormenric* (mitten av 500-t.), fader till *Æthelbeorht;* den siste av hans ätt, som var konung i Kent, hette *Alric* (760—94). *Teoderik* (t. *Dieterich*) blev med tiden ett rätt vanligt namn i Tyskland. Förstemann, sp. 53, 482, 1445.

[4] B. Nerman, Svärges älsta konungalängder, s. 12, Det svenska rikets uppkomst, s. 30; Nordisk Familjebok (3 uppl.): Alrek.

[5] Denna etymologi, som framställes bl. a. av A. Noreen (Aisl. Gr , 4. Aufl., § 299: 3) E. H. Lind (No.-isl. dopnamn, s. 227), och E. Hellquist (Etym. Ordb.), är otvivelaktigt den riktiga. Annorlunda Fr. Tamm, Etym. Ordb. och F. Jónsson, Norsk-isl. kultur- og sprogforhold, s. 291 (ur *ey-* 'alltid'). Jfr E. H. Lind i ANF 36, s. 303 f.

konungarna i Svitjod, liksom Gautrek i Gautland.[1] Om Erik säges det hos Saxo, att »före honom hade ingen svensk konung hetat så, men från honom har namnet gått i arv till de andra.» Erik är säkert känt som namn på svenska konungar i forntiden.[2] Annars är det ännu under vikingatiden tämligen ovanligt; på runstenarna finna vi det endast fyra gånger.[3] Senare blir det vanligare, vilket uppenbarligen hänger samman med att man har förlorat känslan av namnets ursprungliga betydelse.

Även i Norge och i Danmark uppträder *Erik* äldst i konungaätten, men utan allt tvivel som lån från Sverige.[4] Den norska kungaätten gjorde ju anspråk på att nedstamma från ynglingarna i Uppsala. Man har skäl att förmoda, att det ännu ligger en betydelsefull mening i namnvalet, då Harald hårfager, som under långa strider grundat Norges enhet, ger den äldste av sina många söner, den som han sedermera insatte som arvtagare till överväldet över riket, namnet Erik.

Alrik förekommer som verkligt personnamn i tre svenska runinskrifter; två av dem avse dock samma person. Från landnámstiden är det känt i två fall; den ene av dessa var son till en svensk. Sedan saknas det, av namnordböckerna att döma, fullständigt över hela Norden. Från Norge är det belagt endast i ortnamnet *Alreksstaðir*, nu Årstad vid Bergen.[5] Denna gård omtalas i Heimskringla som en av Harald hårfagers storgårdar i Hordaland. Säkerligen har han tillägnat sig den vid erövringen av Västnorge. Den har med andra ord varit kungsgård redan före hans tid. Det är då i hög grad frestande att tro, att vi här

[1] I Starkadsagan, i Bråvallaslagsagan (ANF 10, s. 233).

[2] Den förste är den *Ericus quondam rex*, som omtalas i Vita Ansg., kap. 26, därefter på 900-talet *Ericus filius Ring* och *Ericus filius Emundi* (=Erik Segersäll) hos Adam. F. ö. är *Erik* sagornas traditionella namn på konungen i Svitjod: Gautreks saga, Hrólfs saga Gautrekssonar, Norna-Gests þáttr, Harald hårfagers saga (Snorre) kap. 3 och 13, 14; härtill kommer också den svenska medeltidstraditionens Erik väderhatt och Erik årsäll.

[3] L 458, 601, 605, 1334, 2009; av dessa avser L 601 och L 605 samma person. Märk även ortnamnet *Erikstad* (Ögl., Sdm.).

[4] Ett enstaka *Erik* å den danska Hedeby-stenen (Wimmer nr 72). — Att *Eiríkr*, i motsats mot alla andra sammansättningar med *-rekr*, vanligen har långt *i*, skulle kanske kunna bero på att namnet är av östnordiskt ursprung?

[5] M. Olsen i NG 11, s. 291, MM 1913, s. 66 f., Ættegård og Helligdom, s. 11, 129.

verkligen återfinna namnet på en västnordisk småkonung *Alrekr*. En sådan *Alrekr konungr á Alreksstǫðum* omtalas verkligen också i Hálfs saga. Enligt P. A. Munch (Det norske Folks Historie 1: 1, s. 299) är denne blott en eponym till gårdnamnet *Alreksstaðir*; också Lind anser honom för diktad. Sannolikare torde dock vara, att lokalsägner levat kvar i orten om en konung Alrik, som en gång bott där. I all synnerhet som detsamma är fallet med en annan av Harald hårfagers fem västnorska kungsgårdar, *Ǫgvaldsnes* (nu Avaldsnes) i Rogaland. I Olov Tryggvasons saga har upptagits en uppenbart äkta gammal lokalsägen om kung *Ǫgvaldr*, berättad i samband med Olov Tryggvasons besök på platsen.

Sagan om *Iǫrmunrekr* har tidigt blivit bekant i Norden. Men namnet synes här icke alls ha givit anledning till uppkallelse[1]. *Þióðrekr* förekommer i några få fall i Norge och på Island[2]. Av övriga namn på *-rik* äro några sent inkomna lån från Tyskland: *Fredrik, Henrik, Ulrik* (fvn. *Friðrekr, Heinrekr, Óðalrekr*) m. fl. Gamla nordiska namn äro däremot framför allt *Hrørekr*[3], *Hárekr* (<**Hauha-*, kanske också **Haþu-*)[4], *Bárekr* (<**Bǫð-*, Bugge i ANF 2, s. 246), *Guðrekr*, *Þrýðrekr*[5]. Härtill komma sagonamnen *Heiðrekr* och *Hialprekr*.

[1] Sagonamnens användning som verkliga personnamn vore värd en särskild undersökning.

[2] En *Theodericus præpositus* i Närke (1326) förmodas av Lundgren o. Brate vara tysk. Utlänningar äro sannolikt också ett par västnordiska bärare av namnet (Lind). Om historieskrivaren *Theodericus monachus* se L. Daae i [No]HT 3: 3, s. 397 f.; S. Nordal, Olav den helliges saga (1914), s. 8. Om *Þiaurikʀ* på Rökstenen se senast O. v. Friesen, Rökstenen (1920), s. 43 f.

[3] I Skjoldungaätten, fe. *Hréðríc;* varjäghövdingen *Ruric*; *Roric natione Nordmannus* Ann. Fuld. a. 850; runsv. *Hrørikʀ*, fsv. *Rörik.* Se om namnet även E. H. Lind i [Sv]HT 1896, s. 245.

[4] *Horicus*, danska konungar på 800-talet; en *Hárekr* dräpt i slaget vid Brunanburh 937 (Marstrander, s. 48); vanligt i Norge, bl. a. hövdingen *Hárekr ór Þióttu*.

[5] Isl. *Sírekr* (i gårdnamnet *Síreksstaðir* Ldn.) uppfattar Lind som *Sigrekr* och sammanställer det med ett *Sigrikr*, *Sirikr* i några norska medeltidsurkunder. F. Jónsson (Aarböger 1926, s. 209) påpekar, att skrivningar i norska diplom o. 1300 knappast äro att lita på. »Forledet kan være det kendte *sí-* (af *sin*) og kan da — i betydning — sammenstilles med *al-*. Jfr *sin-* hos Förstemann». Här antager sålunda Jónsson ett *n*-bortfall framför *r*, vilket han betvivlar för namnet Erik:s vidkommande. — Fno. *Iórekr* (i gårdnamnet *Iorexstadir* Jørstad, NG 4: 1, s. 231 f.), fisl. bland *sǽkonunga heiti* och *biarnar heiti;* anglonordiskt *Eohric*, Björkman, Nord. Personennamen, s. 36. — Om det mycket osäkra *Gunnrekr* se M. Olsen, Ættegård og Helligdom, s. 86.

Något simplex **ríkr*, svarande mot det got. *reiks*, m., är ej känt från de nordiska språken. I sammansättningarna har *-ríkr* genom försvagning av vokalen i mindrebetonad ställning blivit *-rekr*. Så mycket märkligare är det då, att man trots detta tydligen länge bevarat känslan av vad detta *-rekr* betyder uti personnamn sådana som *Alrekr*, *Þioðrekr*, *Eiríkr*, *Gautrekr*. S. Bugge har en gång velat tolka Rökstenens *þiaurikʀ* som appellativum, fvn. *þióðkonungr*, »konge over et helt folk» (AT 5, s. 40). Den ene kungen i schackspelet heter enligt Hervararsagan *Ítrekr*. Förra leden är adj. *ítr* 'förnämlig, ypperlig', och namnet betyder sålunda »den härlige konungen»[1]. Den andre kungen kallas *Andaðr*, d. v. s. enligt Bugge **Anda-haþuʀ* 'motkämpen'. *Ítrekr* förekommer också som namn på Oden. I det poetiska språket ingå en del sammansättningar med *-rekr* 'konung', tydligen, såsom Hj. Falk framhållit (ANF 5, s. 263 f.), »formede efter nomina propria efter mönster af andre kenninger af lignende typus». Sådana äro *folkrekr* »folkehövding (af *-rekr* som i *Alrekr*, *Eirekr*)» i en strof av Sigvat och *landreki* 'konung, hövding' (vanligt, se Lex. poet.[2]), *heiðrekr* 'jätte, egentl. fjällkonung' (i Torsdrapa), *moldrekr* 'jätte, egentl. mullkonung' och *aurrekr* 'jätte l. dvärg, egent. gruskonung'. *Landreki* är enligt F. Jónsson »svækket af *ríki* = **ríkr* 'konge'». Sannolikare torde vara att *landreki* (i st. f. *-rekr*) beror på folketymologisk anslutning till *eyrindreki* 'som utför ärenden', *hiarð-*, *naut-*, *sauðreki* 'herde', *fiskreki* 'en valart', *élreki* 'snöstormdrivaren, d. v. s. vinden' o. a.[3]. I Snorre-Eddan ges följande förklaring av *landreki: því heitir hann svá, at hann rekr her um land*

[1] S. Bugge i Norrøne Skrifter af sagnhistorisk Indhold, s. 360.

[2] Bl. a. i Háleygiatal och HHu I (härom E. Wessén i Fornvännen 1927, s. 19 och G. Neckel, Edda: II Glossar, 1927).

[3] Falk synes tvärtom mena, att ett ursprungligt *-ríki* blivit »omformet såvel ideelt som formelt» efter *folkrekr* o. a. Han jämför fe. *landríca* 'a powerful man in a district, a land-lord' (av *ríca*, m. 'a powerful person, ruler'). Falk uppfattar också *folkrekr* m. fl. på ett helt annat sätt än ovan skett. — G. Neckel (PBB 40, s. 79 f.) förklarar *-rekr* i personnamn (i st. f. *-ríkr*) genom anslutning till heiti sådana som *landreki*, *folkrekr*, vari han, liksom Torp (Wortschatz d. germ. Spracheinheit, s. 333), ser ett ursprungligt germanskt **rekan-*, jfr skr. *rājan-*, i avljudsförhållande till lat. *rēx*, kelt. *rīgs*. *-rekr* (*-reki*) i *landreki*, *folkrekr* skulle sålunda vara av ett fundamentalt annat ursprung än *-rekr* i *Alrekr*, *Þióðrekr*. Om fht. *anet-rehho* 'Enterich', som Torp och Neckel åberopa, se H. Suolahti, Vogelnamen, s. 423; Kluges Etym. Wörterb.; H. Hirt, Etymologie d. neuhochdeutschen Sprache, s. 182.

annarra konunga, eða rekr her ór sínu landi. Denna förklaring är intressant så till vida som den visar, hur svårt de lärda isländingarna på 1200-talet hade att förstå en del av de gamla orden, som användes i deras poesi. Även namnet *Gautrekr* sättes i sagan i förbindelse med verbet *reka* 'driva'; *Gautr* säger till bondedottern: »*ok ef þú ferr með sveinbarn, þá láttu Gautrek heita, ok drag svó af nafni mínu ok rekstri, þeim er ek hefi haft til hýbýla yðvarra*». Då sådant kan skrivas, har man tydligen ej det ringaste minne kvar av vad *folkrekr* och *Gautrekr* egentligen betyder.

En bildning av liknande art som fvn. *folkrekr*, *landreki* ingår sannolikt i det fsv. *eriksgata*. Tamm och Noreen ha enligt min övertydelse tolkat första leden alldeles riktigt som ett appellativt *eriker* < **ein-rīkr*, formellt identiskt med mansnamnet *Eiríkr*[1]. Det skulle ha brukats »som titel för den över hela riket härskande konungen, i motsats till styresmännen över mindre områden».

IX.

Vi ha i det föregående så utförligt uppehållit oss vid namnen på *-rik*, dels därför att källorna här verkligen synas medge ett närmare studium av ett enskilt namnelements historia, dels därför att denna torde vara typisk för väsentliga drag i det forngermanska namnskickets utveckling. Namn sådana som *Ermanarik* och *Gautrekr*, där sammansättningen som helhet har en avsedd och uppfattad betydelse, äro i själva verket ej alldeles sällsynta. I de flesta fall äro de väl ursprungliga binamn, som efterhand uppfattats som egentliga namn eller genom uppkallelse övergått till sådana. Av denna art äro exempelvis urn. *HagustaldaʀR* (fht. *Hagustalt*), egentl. ett appellativum, *Landawarijaʀ* (fht. *Lantweri*), kanske också *Stainawarijaʀ* (person som bor på gården *Stein*),[2]

[1] O. Montelius i Ill. Sveriges historia 1, s. 462 n.; Fr. Tamm, Et. Ordb.; A. Noreen, Aschw. Gr. § 249: 3. Häremot E. Wadstein i [Sv]HT 1899, s. 120 f., 1914, s. 38 f. (< **eþwræks-* 'edgångsresa', till vb. *vræka*) och Hj. Lindroth i [Sv]HT 1912, s. 125 f. (< **eþrīkis-* 'edbekräftelsefärd', till ett **rikia eþ*).

[2] O. von Friesen, Röstenen (1924), s. 17 f. Jfr fvn. *skipveriar* 'skeppsmanskap' (även som namn i östgot. *Skipvar*), fe. *burgware* 'inhabitants of a city' och folknamn som *Ampsivarii*, *Baiuarii*, *Cantuarii*, fvn. *Rómveriar*, *Manveriar*, *Víkveriar*, *Hlíðveriar* o. s. v.

Swabaharjaʀ, got. *Winiþaharjis*, *Wandilaharjis*[1], *Austroguta* (lat. *Ostrogota*), *Walahrabns* (fht. *Walaram*, fe. *Wælræfen*) — jfr den mytiske *valravnen* i nordiska sagor och folkvisor; i fht. även namnet *Nahtram*, vartill svarar fe. *Dæghrefn* (frankisk krigare i Beowulf) —, fe. *Alewih* (dansk sagokonung i Widsith), 'den mycket helige' (fht. fs. *Alawîh*, fvn. *Ǫlvir*; *Forn-Ǫlvir* Odensnamn), fe. *Healfdene* (fvn. *Halfdan*)[2], *Wealhþeow* (jfr fvn. *Valþiófr*), *Folkwalda* — väl också det nordiska *Haraldr* 'härhövding' —, *Beowulf* (fvn. *Biólfr*)[3], fht. *Adalscalch*, fvn. *Gautstafr*[4], *Guðþormr* (*Véþormr*), *Vígfúss*, *Erlendr*[5], *Vandráðr* (fe. *Wonred*[6]), m. fl. Sådana namn tillhöra nog i allmänhet de y n g r e skikten i namnförrådet[7].

En intressant likhet med namnen på *-rekr* erbjuda i vissa avseenden de på *-gestr*. Också här framträder det enkla ordets grundbetydelse 'främling, gäst' tydligt levande i sammansättningarna. Dessa äro i fvn. *Goðgestr*, *Heimgestr*, *Níðgestr*, *Ulfgestr*, *Végestr* och *Þorgestr*. *Goðgestr* och *Heimgestr* äro ett par sagokungar i haleygjaätten, far och son; namnen stå tydligen i korrespondens med varandra. Till betydelsen nära står *Végestr*, buret av ett par isländningar (s. 9 och n. 1); även i fsv. en gång *Vigæst* (Finland). *Níðgestr* heter en isländning på 900-talet, säkerligen från början ett nedsättande namn; jfr *Hvinngestr* (»tjuvgästen»), Harald hårdrådes smädenamn på fadern till Magnus den godes halvbroder Tore. Det enkla *Gestr* är tämligen vanligt i Norge och på Island. Särskilt ofta förekommer det som antaget namn, av personer, som vilja dölja vem de i verkligheten äro. Också Oden uppträder som *Gestr* och *Gestumblindi;* jfr även *Norna-Gestr*. Till denna grupp hör väl också det urn. *Saligastiʀ*.

[1] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 12 med n. 1.

[2] E. Wessén, De nordiska folkstammarna i Beowulf, s. 45 f.

[3] Enligt E. Björkmans tolkning av namnet: 'biulven', d. v. s. 'björnen' (Englische Studien 52, 1918, s. 190 f.). Jfr även A. Noreen Aisl. Gr. § 133 a, SL 1911, s. 283.

[4] O. v. Friesen i NoB 8, s. 63 f.

[5] O. v. Friesen, Röstenen, s. 95.

[6] E. Björkman, Eigennamen in Beowulf, s. 119.

[7] Bland ursprungliga tillnamn, som tidigt ha förlorat »deres oprindelige betydning og bruges som almindelige personnavne» (t. ex. *Froði*, *Toki*, *Swartr*, *Gamal*, *Forkunnr*) nämner Wimmer (DR: Ordsamling, s. XXXV) också *Sigrefr* och *Sigtriuggʀ*.

Saliska lagen skall ha utarbetats av lagstiftarna *Widogast*, *Bodogast* och *Salegast* från *Widochaim*, *Bodochaim* och *Salechaim*. I mht. förekommer *Elegast* (Socin, Namenbuch, s. 566), < **ali̯agasti* 'landsflykting' (jfr *elend* < **ali̯a-landia*). Men för övrigt bära de västgermanska namnen på *-gast* helt och hållet prägeln av variationen. Detsamma är fallet redan med de äldsta från folkvandringstid: *Anagastus*, *Cunigastus*, *Neovigastus* m. fl. Hit höra också urn. *Hlewagastiʀ* och *Ansugastiʀ*(?), likaså fvn. *Ulfgestr* och *Þorgestr*[1]. Namnen på *-gestr* ha tydligen dött ut i Norden inemot vikingatiden; kvar leva endast några få sammansättningar, där sambandet med appellativet är levande.

De forngermanska namnen framträda vid den första granskningen som en enhetlig och tämligen likformig massa. Själva namntypen är fornärvd, och flertalet av namnelementen äro traditionella. Men principen för namnbildningen har aldrig stelnat utan förblivit levande, och nya namn ha oavlåtligen kommit till och ingått i bruket. Nybildningen av namn efter gamla mönster har icke under någon tid stått stilla.

Det är därför som det icke torde vara en utsiktslös uppgift att i vissa fall utreda ett personnamns ursprung och innebörd. På ett annat ställe har jag sökt ge en förklaring till uppkomsten av de talrika namnen på fvn. *Gaut-* och fht. *Gôz-*[2]. I detta sammanhang må också erinras om namnen på *Amal-*[3]. På kontinenten äro dessa under den tidigare medeltiden synnerligen vanliga (Förstemann, sp. 88 f.). I Norden saknas de alldeles. De synas i själva verket leda sitt upphov från Teoderik den stores familj. Denna räknade sig — om med rätt eller orätt må lämnas därhän — som avkomlingar av den gamla frejdade amaliska kungaätten. Detta framträder alldeles tydligt i namnbildningen inom familjen. Teoderiks syster hette *Amalafrida*; hon blev moder till *Amalaberga*. Denna blev förmäld med tyringarnas konung

[1] Eller har också *Ulfgestr* en avsedd mening? Jfr främlingens ord i Fritjofs saga (kap. 11): »*Þiófr heiti ek, at Ulfs var ek í nótt*» och konungens svar: »*Í skógi muntu í nótt hafa verit, því engi bóndi er sá hér í nánd, er Ulfr heitir*». *Þorgestr* torde vara variation av **Ásgestr* (och *Végestr*).

[2] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 92 f.

[3] E. Wessén aa, s. 14 f., 65 f.

Hermanafridus och fick med honom sonen *Amalafridus*. Sin egen legitima dotter kallade Teoderik *Amalasuintha*. En av sina båda frillodöttrar gifte han bort med västgoternas konung Alarik; i detta äktenskap föddes sonen *Amalarik*. Dessa fem nära anförvanter till Teoderik — hans syster, dotter, dotterson, systerdotter och systerdotters son — äro de äldsta kända bärarna av namn på *Amala-*. Då namngivningen här uppenbarligen står i samband med ättnamnet, finnas starka skäl att tro, att man verkligen står vid utgångspunkten för de sedermera så populära namnen på *Amal-*.

Fornnordiska bondenamn.

I.

Namn och namnseder äro i hög grad en modesak. De uppstå av någon anledning, de bli populära, de utbreda sig och efterbildas, eller de avtaga och försvinna. Härvid kunna i det enskilda fallet ofta rena tillfälligheter, som för den historiska forskningen äro oåtkomliga, ha spelat en avgörande roll. Detta måste man ständigt ha i minnet, även när man studerar de fornnordiska namnens historia.

Den bild, som de urnordiska runinskrifterna ge av de skandinaviska folkens namnskick under folkvandringstiden, är i flera avseenden oklar och svårtydd. Materialet är alltför sparsamt för att tillåta några fullt säkra slutsatser. I den mån som det får anses som representativt för det samtida nordiska namnförrådet, avviker emellertid detta, såsom särskilt framhållits av S. Bugge[1] och O. von Friesen,[2] tämligen starkt från den historiska tidens. Det stämmer i stället så mycket bättre med det västgermanska namnskicket från merovingertiden och senare. Urnordiska personnamn, som icke återfinnas i Norden i senare tid, ha ofta motsvarigheter hos västgermanerna. Viktigast är dock den fullständiga frånvaron av de specifikt nordiska namntyperna. Det är först under vikingatiden, som det särpräglade nordiska namnskicket börjar framträda.

Det vore likvisst med säkerhet icke riktigt, om man föreställde sig namnskicket under folkvandringstiden och århundradena därförut som något över hela den germanska världen absolut likformigt. Liksom det germanska språket och den germanska kulturen endast utgjorde relativa enheter, så har detsamma varit fallet med personnamnen. Gemenskapen i stort har icke uteslutit lokala skiftningar, som kunnat vara vara ganska avsevärda. I något senare tid kunna vi konstatera rätt tydliga olikheter mellan exem-

[1] NI 1, s. 12, 62, 201, 223, Sv. Fornminnesför. Tidskr. 11, s. 112.
[2] O. von Friesen, Röstenen, s. 82 f.

pelvis det gotiska, det tyska och det angelsaxiska namnförrådet. Skandinavien har redan i urnordisk tid haft sina onomastiska egendomligheter. Namn sådana som *Óláfr* och *Eiríkr* äro av gammal typ och härstamma otvivelaktigt från folkvandringstiden, men de äro uteslutande nordiska.[1]

De nordiska folkstammarna ha emellertid under folkvandringstiden stått i livliga kulturförbindelser med sina stamfränder i söder. Detta har satt sina spår även uti personnamnen. Namn ha under tidernas lopp vandrat från söder mot norr. Så var, såsom här förut framhållits, fallet med namnen på *-rekr;* ett av dessa, *Alrekr,* förekommer i Ynglingaätten. Röstenens *SwabaharjaR* innehåller folknamnet *svabar* (lat. *Suēbi*) och bör sålunda ha uppstått bland svabarnas närmaste grannfolk i Tyskland.[2] Ett annat icke-nordiskt namn är efter all sannolikhet urn. *HagustaldaR*, egentl. ett appellativum 'ägare av en liten inhägnad; ungkarl'. »På kontinenten har det först använts som egennamn, och därifrån har dess bruk som sådant överförts till Norden under folkvandringstiden».[3] Av dessa båda inlånade namn är det ena, *HagustaldaR*, helt okänt i historisk tid, det andra, *SwabaharjaR*, fortlever i det sällsynta fvn. *Sváfarr*, fsv. *Svauar*.

För övrigt är det med materialets knapphet utomordentligt svårt att skilja mellan överensstämmelser, som äro fornärvda, och sådana som bero på lån. v. Friesen antager ett starkt västgermanskt inslag, spec. från trakterna kring nedre Rehn, uti de urnordiska inskrifternas namnförråd. Detta sammanhänger därmed, att inskrifterna enligt hans mening till stor del förskriva sig från heruler, vilka mer eller mindre tillfälligt uppehållit sig i den bygd, där inskriften finns. Herulerna äro visserligen otvivelaktigt nord-

[1] Däremot är det givetvis att gå för långt, när B. Nerman (Studier över Svärges hedna litteratur, s. 14) vill förklara olikheten mellan det urnordiska namnförrådet och vikingatidens ur en äldre motsättning mellan ett »götanamnskick» och ett »sveanamnskick». Det urnordiska namnskickets släktskap med det kontinentalgermanska beror enligt Nerman på Nordens starka förbindelser söderut under folkvandringstiden. Det är ett »götanamnskick». »Med folkvandringarnas slut och därmed sammanhängande avbrott i förbindelserna med Södern samt götarnas undergång är det nordiska namnskicket hänvisat till en mera isolerad och självständig utveckling; namnskicket i Svärge efter folkvandringstid bör i mera väsentlig grad vara ett sveanamnskick».

[2] v. Friesen aa, s. 12 f.

[3] v. Friesen aa, s. 111.

germaner, men på grund av deras livliga handelsförbindelser med Rhenområdet vore det förklarligt, om just de påverkats av västgermanskt namnskick mer än andra nordiska folk och inlånat rent västgermanska namn.

Vår undersökning av namnen på *-gestr* (s. 44) visade, att detta namnelement i historisk tid är sparsamt företrätt. Såväl östgermanskt som västgermanskt är det däremot kraftigt utvecklat. Och att detta under folkvandringstiden varit fallet även uti Skandinavien, synes framgå av den omständigheten, att de urnordiska inskrifterna ha ej mindre än tre sammansättningar med *-gastiR*: *HlewagastiR*, *SaligastiR* och *AnsugastiR*. Här ha vi sålunda påtagligen att göra med en samgermansk namngrupp, som i Norden är stadd i tillbakagång.

På liknande sätt torde det förhålla sig med namnlederna *-þewaR* och *-rīdaR*. De ingå i de urnordiska personnamnen *WulþuþewaR* och *WoduridaR*. På kontinenten äro namn på *-deo* (urg.-**þewaz*) utomordentligt vanliga. Förstemann uppräknar ej mindre än inemot 80 olika namn. Också östgermanskt är *-þewaR* (got.*-þius*) väl belagt: goterna *Alatheus*, *Dagistheus*, *Odotheus* och *Ulitheus*, rugierna *Feletheus* och *Flaccitheus*, herulen *Fanotheus* och vandalen *Gotthaeus*. I fvn. representeras det blott av de fingerade namnen *Eggþér* och *Hialmþér*, *Hamþér* och *Sigþér*. De båda sistnämnda ingå dessutom i ett par ortnamn, och de synas följaktligen också i någon mån ha använts som verkliga personnamn[1]. Namn på *-þewaR* ha i Norden sannolikt varit vanligare i förhistorisk tid än senare. — Även namnen på *-rit* (< urg.*-rīðaz*) äro i fht. vanliga; i got. kunna de ej skiljas från namnen på urg. *-rēðaz*. I Norden finns från litterär tid ej ens något spår av att *-ríðr* förekommit i verkliga namn. Det ingår visserligen i Odensnamnen *Atríðr* och *Fráríðr*, men dessa torde vara poetiska nomina agentis och förutsätta i så fall icke något historiskt samband med äldre personnamn på *-ríðr*.

Vi ha enligt min mening i dessa tre fall att göra med samma företeelse: urnordiska namntyper, som i historisk tid äro stadda i utdöende eller redan ha hunnit att helt försvinna. Denna utveckling torde vara typisk för en hel rad av gamla germanska namnelement i urnordiskan. Det kan måhända förhålla sig så med förlederna i urn. *FrawaradaR*, *Goda[da]gaR* och *KunimunduR*,

[1] Ett osäkert runda. *EggþeR* se Wimmer, DR 4, s. XLIII.

som för övrigt äro kända endast från västgermanskt område, däremot icke från senare nordiska källor.[1] Om *Stainawarijaʀ* (egentl. 'person som bor på gården *Steinn*') är ett rent nordiskt namn (fvn. *Steinarr*), så kan detsamma väl vara fallet med det på samma sätt bildade *Landawarijaʀ*. Att detta i senare tid är belagt endast på tyskt område, behöver ej betyda något för dess proveniens, lika väl som det naturligtvis omvänt kan vara en ren tillfällighet, att *Stainawarijaʀ* icke anträffats i utomnordiska språk.

Ett belysande exempel är ytterligare urn. **haþu-*. Det ingår som förled i namnen *Hadulaikaʀ* och *Haþuwulfaʀ*, som efterled i *Sig[ih]aduʀ*. Härtill kommer götakonungen *Hæðkyns* namn i Beowulf, som med säkerhet innehåller **haþu-*. Även Beowulfdiktens *Headolaf* torde få uppfattas som ett nordiskt namn; det bäres av en man av Wylfingarnas stam, som dödats av göten Ecgþeow, Beowulfs fader. **Haþu-* synes sålunda ha varit ett vanligt namnord i Skandinavien, liksom bland östgermaner och västgermaner (se Schönfeld, Förstemann). I historisk tid är det emellertid ytterst sällsynt. Av de urnordiska namnen kvarlever *Haþuwulfaʀ* direkt i fornsagornas *Hálfr* och runsv. *Haulfʀ*. Därjämte ingår **haþu-* i sagonamnet *Hǫðbroddr*. *Hadulaikaʀ* har visserligen ingen direkt motsvarighet i senare nordiska namn, men efterleden *-leikr (-lákr)* är väl känd från fvn. och fsv. Det finnes då knappast någon grund att betvivla, att *Hadulaikaʀ* är ett inhemskt nordiskt namn — fastän det förekommer tillsammans med det säkert lånade *Hagustaldaʀ*. Namn som innehålla ordet **haþu-* äro överhuvud taget mycket vanliga bland västgermanerna, och det är därför rätt naturligt, att vi där, men ej i Norden, finna fullständiga motsvarigheter till såväl *Hadulaikaʀ* som *Sigihaduʀ*. Även som efterled förekommer emellertid *-haþuʀ* i senare tid: fvn. *Níðuðr*, *Starkaðr* och *Andaðr*.[2] Det första av dessa är uteslutande fingerat (Vǫlundarkviðas *N. konungr*). *Starkaðr* är främst namn på den kände sagohjälten, men det förekommer också på Island som verkligt namn, möjligen, såsom A. Olrik menar, genom

---

[1] Det är mycket möjligt, att adj.-stamman **frawa-* (fvn. *frár*) ingår i Odensnamnet *Fráríðr*, såsom Lind (Dopnamn, sp. 282) menar (»snabbridaren»). Falk (Odensheite, s. 10) anser det bildat som motsättningsord till *Atríðr*, sålunda med partikeln *frá* 'från; bort'. Han medger dock, att »betydningen 'den bortridede' är vanskelig å forklare ved de oplysninger som den gamle litteratur gir».

[2] Enligt Hj. Falk (Odensheite, s. 6) även i Odensnamnet *Darraðr*.

uppkallelse efter sagofiguren. *Andaðr* slutligen är i Torbjörn hornklofes Haraldskväde namn på en lekare,[1] i Eddan namn på en jätte. I Heidreks gåtor förekommer det som beteckning för den ene kungen i schackspelet (jfr ovan *Ítrrekr* s. 42). Detta exempel är intressant, därför att det visar, att man på den tid, då det gavs, ännu uppfattade namnets betydelse (»motkämpen, motståndaren»).

Det förefaller sålunda, som om von Friesen med sina nya synpunkter på materialet varit benägen att något för högt uppskatta det västgermanska inslaget i det urnordiska namnförrådet. Dettas släktskap med det kontinentala torde väsentligen bero på gemensamt arv. Vad vi i regeln äro vana att betrakta som de speciellt nordiska namnen, synes i stort sett vara en skapelse av vikingatiden. Då tillkommer ett stort antal förut okända namnelement, som icke ha motsvarighet bland de kontinentalgermanska folken. I samma mån ha också en del av de förut brukade namnen försvunnit ur användning och så småningom dött ut. Anledningarna härtill äro enligt min mening åtminstone delvis att söka uti sociala förskjutningar i Norden, jämte upphörandet av de gamla principerna för namngivning. Att exempelvis *FrawaradaR* på Möjebro-stenen i Uppland har en »onordisk» första led, behöver ej betyda, att mannen varit en främling eller en herul. Namnet kan en gång ha varit svenskt, även om det under vikingatiden ej längre var det. Utan en undersökning av beskaffenheten av vikingatidens namnskick kan man näppeligen uttala något med visshet om orsakerna till den påfallande överensstämmelsen i namnförrådet hos folkvandringstidens nordbor och kontinentalgermanerna.

II.

Våra källor för folkvandringstidens nordiska namnskick äro lyckligtvis ej uttömda med runinskrifterna. Därtill kommer den svenska kungalängden i Ynglingatal från Agne till och med Olov trätälja samt de nordiska personnamnen i Beowulf.

---

[1] F. Jónsson i Lex. poet.: »Jfr ty. *Andahad;* gögleren har uden tvivl været tysker».

Vad kunganamnen beträffar,[1] kan man göra den iakttagelsen, att de allesammans leva kvar i Norden under vikingatiden och medeltiden såsom verkliga personnamn. »I fsv. saknas icke ett enda, i fvn. endast *Agne* och *Yngve* (fsv. *Inge*) samt i fda. endast *Aun* (fsv. *Øn*, östsv. *Aun*)».[2] Denna olikhet med runinskrifternas namn beror, såsom v. Friesen framhåller, åtminstone delvis därpå, »att hövdingaätternas namn i olika tider tjänat som mönster för namngivningen ute i de bredare lagren av folket». I den svenska kungaätten vid hednatidens slut finna vi ännu namnen Erik, Olov och Anund. Sådana namn ha haft en annan historia än andra namn. De ha haft det starka stödet av en fortlevande ättetradition. På likartat sätt förhåller det sig i viss mån med *Yngvi* och *Yngvarr* jämte andra sammansättningar med namnledet *Ingi-*, *Yngv-*.[3]

Ett inlånat namn är *Alrekr*. Säkert misstaga vi oss icke, om vi förmoda, att det först upptagits just i kungaätten och relativt sent och sparsamt blivit allmännare brukat. *Eiríkr* är en nordisk nybildning med det inlånade *-ríkr*. Även andra av Ynglingaättens namn återfinna vi bland de germanska kunganamnen på kontinenten under folkvandringstiden. *Álfr* antages vanligen vara ett urnordiskt **Aþa-wulfaʀ* (runsv. *Aulfʀ*); samma namn bars av Alariks efterföljare, västgotakonungen *Athaulf* (början av 400-t.). *Aunn* eller *Auðunn* < **Auð-vinr* återfinna vi hos langobardkonungen *Audoin*, Alboins fader (mitten av 500-t.) och senare hos den northumbriske konungen *Eadwine* (början av 600-t.). *Aunn* efterföljes av *Egill*; så hette också en västgotisk konung på 500-t. (*Agil*, *Agila*). Namnet *Ingialdr*, fe. *Ingeld* förekommer i den västsaxiska kungaätten.[4] Om detta är mer än tillfälligheter, är naturligtvis mycket ovisst. Men det visar i varje fall, att Ynglingaättens namn ha en rent samgermansk prägel. Av de 16 namnen *Agni—Óláfr* ha 10 eller 11 enligt v. Friesen fullt motsvarande former hos västgermanerna.

---

[1] *Agni*, *Alrekr* och *Eiríkr*, *Álfr* och *Yngvi*, *Iǫrundr*, *Aunn*, *Egill*, *Óttarr* (och *Áli*), *Aðils*, *Eysteinn*, *Yngvarr*, *Ǫnundr*, *Ingialdr*, *Óláfr*.

[2] v. Friesen aa, s. 114.

[3] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 64 f.

[4] *Áli* är samma namn som got. *(H)anala*. Denne var en av de förfäder, vilkas bragder goterna enligt Jordanes lovprisade med sång och citterspel och som hos dem höllos så högt i ära, »att knappast den beundransvärda [grekisk-romerska] forntiden kan berömma sig av sådana hjältar».

Flera av namnlederna äro föråldrade och mycket sparsamt företrädda i den historiska tidens övriga namn: förlederna i *Álfr* och *Aðils*, i *Iǫrundr*, i *Ále*, *Ǫnundr* och *Óláfr*, efterleden i *Iǫrundr* och *Ǫnundr*.[1] Ett av dem saknar fullständigt motstycke i Norden: förleden i *Óttarr*.

III.

De nordiska personnamnen i Beowulf äro bevarade i fornengelsk språkform. Intet enda av dem röjer, såsom Björkman betonat, i sin grammatiska gestalt det urnordiska ursprunget. Några av dem äro emellertid helt främmande för det inhemska namnförrådet i England. Det är, märkvärdigt nog, särskilt fallet med skjoldungakungarna: *Heorogar*, *Heoroweard*, *Hroðgar*, *Hreðric*, *Halga*, sannolikt även *Hroðwulf*.

Bärarna av dessa namn äro nu som bekant till stor del historiska personer, som levat under 500-talet. Namnen ha sålunda följt med sagotraditionen från händelsernas skådeplats i Skandinavien. Ovisst blir detta egentligen endast för en del av bifigurerna, som icke återfinnas i de nordiska sagorna. De kunna vara tillagda av den engelske skalden och namnen sålunda engelska.[2] Poetiska och fingerade namn äro möjligen *Eofor* och *Wulf*, *Hygd*, *Unferð*, *Wiðergyld* och *Wonred*.[3] *Hondscioh* 'handske' (götisk krigare, som dödas av Grendel) kan knappast vara ett nordiskt namn.[4] På sin höjd skulle man kunna tänka sig, att det ersätter ett urn. **Wantuʀ*, fvn. *Vǫttr* (S. Bugge i ZfdPh 4, s. 209 f.). Men snarast är det väl av Beowulfskalden fritt uppdiktat.

Jag låter här namnen följa, grupperade efter personernas nationalitet:[5]

Daner:

[Æschere], *[Ecglaf]*, *Ecgwela*, *Freawaru*, *Halga*, *Healfdene*, *Heorogar*, *Heoroweard*, *Heremod*, *Hreðric*, *Hroðgar*, *Hroðmund*, *Hroðwulf*, *[Unferð]*, *Wealhþeow*, *[Wulfgar]*, *[Yrmenlaf]*.

---

[1] A. Noreen i NoB 1, s. 148.

[2] Sådana namn äro i den följande förteckningen satta inom *[ ]*.

[3] Om *Eofor* och *Wulf* se H. Schück, Studier i Ynglingatal, s. 104 f.

[4] Fvn. (fsv.) *hanzki*, m. 'handske' är lån från fs. Redan i Eddan 2 ex.: Lok. 60 och Hárb. 26, båda om jätten Skrymirs handske.

[5] Närmare om de enskilda namnen E. Björkmans arbete Die Eigennamen im Beowulf (1920).

Götar:

[Ælfhere], Beowulf, Ecgþeow, Eofor, Hæðcyn, Hæreð, Heardred, Herebeald, Hereric, [Hondscioh], Hreðel, Hygd, Hygelac (Gregorius av Tours: *Chochilaicus), Swerting, Wægmund, Wiglaf, Wihstan, Wonred, Wulf.*

Svear:

Eadgils, Eanmund, Ohthere, Onela, Ongenþeow (Widsith: *Ongendþeow).*

Hadbarder:

Froda, Ingeld, [Wiðergyld].

Wylfingas:

Heaðolaf.

Härtill komma från Widsith — utom de med Beowulf gemensamma *Hroðgar, Hroðwulf* och *Ongendþeow* — två namn på danska fornkonungar: *Sigehere* och *Alewih.*

Ordnade efter slutlederna få vi följande nordiska namn:

-beald: Herebeald.
-gar: Heorogar, Hroðgar, [Wulfgar].
-geld: Ingeld.
-gils: Eadgils.
-here: [Ælfhere], [Æschere], Ohthere, Sigehere.
-cyn: Hæðcyn.
-laf: [Ecglaf], Heaðolaf, Wiglaf, [Yrmenlaf].
-lac: Hygelac.
-mod: Heremod.
-mund: Eanmund, Hroðmund, Wægmund.
-red: Heardred, Won(d)red.
-ric: Hereric, Hreðric.
-stan: Wihstan.
-þeow: Ecgþeow, Ongenþeow, Wealhþeow.
-waru: Freawaru.
-weard: Heoroweard.
-wih: Alewih.
-wela: Ecgwela.
-wulf: Beowulf, Hroðwulf.

Ursprungliga appellativer äro de tvåledade *Healfdene, [Hondscioh], [Unferð], [Wiðergyld].* Enledade: *Eofor, Froða, Hæreð, Halga, Hreðel, Hygd, Onela, Swerting, Wulf.*

I vissa fall har angliseringen av namnen sträckt sig längre än till det rent fonetiska. Det nordiska *Aðils (*Aðgils)* har bli-

vit utbytt mot *Eadgils (*Auðgils). Eanmund* kan möjligen motsvara ett nordiskt *Ámundr (<*AhanmunduR),*[1] men det är snarast omtydning av ett nordiskt namn, ehuru ovisst vilket (fsv. *Emund* eller fvn. *Eymundr,* fsv. *Ømund). Herebeald* är sannolikt från början guden Balder; *Here-* har blivit tillagt för allitterationens skull.

Av mytiskt ursprung äro också *Healfdene* och *Froda.*[2] Namnen äro fingerade. Men de ha skapats i Norden och sålunda tillhört sagotraditionen, redan innan denna överförts till England. De ha båda genom uppkallelse övergått till verkliga personnamn och äro som sådana väl kända från Norden under vikingatiden.

Även om en del av de historiska namnen i Beowulf gäller detsamma som om kunganamnen i Ynglingatal: de ha givit anledning till uppkallelse. Namnens förekomst i senare tid sammanhänger med skjoldungasagans popularitet. I första hand är detta tydligen fallet med huvudpersonerna *Hrólfr, Ingialdr* och *Helgi.*[3] Alla tre namnen äro ganska vanliga i Norden under vikingatiden och medeltiden. I andra rummet komma *Hróarr (Hróðgeirr), Hrørekr, Hiǫrvarðr, Hrómundr, Biólfr* och *Hugleikr.*

Följande av Beowulfeposets och Widsiths nordiska namn ha direkta motsvarigheter i senare tid:

Ælfhere — fvn. *Alfarr* (osäkert), fsv. *Alvar* (i ortnamn), runda. *Alfar* (Wimmer, DR 4, s. XXXVII); *Alewih* — fvn. *Ǫlvir. (Ølvir),* fsv. fda. *Ølver (Olver, Alver)* (se ovan s. 44); *Beowulf* — fvn. *Biólfr; Ecgþeow* — fvn. *Eggþér* (fingerat), runda. *EggþeR* (osäkert); *Eofor* — fvn. *Iǫfurr* (1 g.), runsv. fsv. *Iævur* (vanl.); *Froda* — fvn. fsv. fda. *Frodhe; Hæreð* — fvn. *Hǫrðr,* runsv. (Rök) *Haruþs* (gen.), fsv. fda. *Hardh; Halga* — fvn. *Helgi,* fsv. fda. *Hælghi; Healfdene* — fvn. fsv. fda. *Halfdan; Heoroweard* — fvn. *Hiǫrvarðr* (sagohjältar), runsv. *Hiorvarþr* (L 49, 50); *Heremod* — fvn. *Hermóðr* (som dopnamn i Norge), fsv. *Hærmodh* (fda. *Hermæth?); Hreðric* — fvn. *Hrørekr,* fsv. *Rörik* (ovan s. 41); *Hroð-*

[1] E. Björkman aa, s. 14 f.

[2] Om dessa namn se E. H. Lind i [Sv]HT 1896, s. 240 f.; E. Björkman aa, s. 56 f.; E. Wessén, De nordiska folkstammarna i Beowulf, s. 39 f.

[3] Den förnäma isländska släkt, som härstammade från *Eyvindr austmaðr,* räknade sig som avkomlingar av Skjoldungarna: Eyvinds fader *Biǫrn, ágætr maðr á Gautlandi,* var g. m. *Hlíf, dóttir Hrólfs Ingialdssonar Fróðasonar konungs* (Ldn. 264). Eyvinds son var *Helgi enn magri* (landnámsman), och denne kallade sina söner *Hrólfr* och *Ingialdr.*

gar, fvn. *Hróarr, Hróðgeirr*, fsv. *Roar, Rodhger*, fda. *Roer; Hróð-mund*, fvn. *Hróðmundr*, fsv. *Romund; Hrodwulf* — fvn. *Hrólfr*, runda. *(H)roulfʀ*, fsv. fda. *Rolf; Hygelac* — fvn. *Hugleikr* (dopnamn i Norge), fda. *Huglek; Ingeld* — fvn. *Ingialdr*, fsv. *In-g(i)æld*, runda. fda. *Ingeld; Ohthere* — fvn. *Óttarr*, fsv. runda. fda. *Ottar;*[1] *Onela* — fvn. *Áli*, fsv. (fda.) *Ale; Sigehere* — fvn. *Sigarr* (sagonamn; mot medeltidens slut som dopnamn i Norge), fsv. fda. *Sighær* (vanligt); *Swerting* — fvn. *Svertingr*, fsv. fda. *Swærting; Wihstan* — fvn. *Vésteinn*, fsv. *Væsten; Wonred*, enl. Björkman <**Wandred* — urn. *Wandaradas* (gen.), fvn. *Vandráðr; Wulf* — fvn. *Ulfr*, fsv. fda. *Ulf; Wulfgar* — fvn. *Ulfarr, Ulfgeirr*. Kvinnonamnet *Wealhþeow* (Hrodgars drottning) har ett motstycke i det fvn. mansnamnet *Valþiófr*. Summa: 26 av 43.[2]

Av de återstående kunde flertalet mycket väl vara nordiska namn. Det kan vara en tillfällighet, att någon motsvarighet ej är belagd till namnen *Ecglaf, Freawaru, Heardred, Heaðolaf, Heorogar, Hereric, Wiglaf*. Samtliga ordstammar äro fullt normala nordiska namnelement. De bevarade nordiska namnen på *Egg-* äro emellertid samtliga fingerade; i verkliga dopnamn är det redan förlitterärt utdött. *Freawaru* har motstycken i fvn. *Freygerðr, -dís*, runsv. *Frøygærþr* (Brate, Svenska runmästare, s. 13), *Frøylaug* (Sö 50), *Frøyguþr* (L 170). *Frea-* är dock säkerligen icke gudanamnet *Freyr*, så som namnelementet *Frey-* i senare tid, i analogi med namnen på *Þór-*, har uppfattats. Om *Heaðolaf* och *Hæðcyn* se ovan s. 50. *Hæðcyn* torde ha ett motstycke med avseende på senare leden i fvn. *Hákon*, runsv. *Hǫkun* (Björkman aa, s. 55; v. Friesen, Röstenen, s. 94). *Hreðel* är bildat på samma sätt som fvn. *Egill, Gestill, Sǽvill*. Med *Hygd* (Hygelacs gemål) jämför de fvn. kvinnonamnen *Biǫrg, Bót, Hiǫlp, Hlíf, Ósk*.

Främmande för nordisk namnbildning äro endast förlederna i *Æschere, Eadgils, Eanmund, Ongenþeow, Wægmund, Yrmenlaf* och efterleden i *Ecgwela*. *Æschere* och *Yrmenlaf* äro bröder, danska krigare, och förekomma i samma episod, som kan vara ett angelsaxiskt tillägg. *Wægmundingas* är beteckning för Beowulfs

[1] Namnet *Ohthere* är icke inhemskt i England. Skandinaver voro de enda från senare tid kända bärarna av namnet: sjöfararen *Ohthere* i konung Alfreds Orosius och jarlen *Ohter* i början av 900-t. (Ags. krön.). Björkman, Nordische Personenamen, s. 104.

[2] Uti detta antal äro icke medräknade *Hondscioh, Unferð* och *Wiðergyld* (s. 53), *Herebeald* (s. 55).

släkt, och namnet torde därför vara nordiskt. *Ecgwela* (dansk sagokonung) står däremot med avseende på senare leden alldeles isolerat i hela den germanska världen. Om *Eadgils* och *Eanmund* se ovan s. 54 f.

Namnet *Ongenþeow* (fht. *Angandeo*) har ingen motsvarighet i Norden, där för övrigt verkliga personnamn på *Angan-* helt och hållet saknas. Den reidgotiska sagans *Incgenþeow* (Widsith) återges i Norden med *Angantýr* (Hervararsagan). Men ej heller detta namn. där senare leden *-týr* knappast ljudlagsenligt kan motsvara det ursprungliga *-þewaʀ* (jfr A. Noreen Aisl. Gr. § 241 a. 2), förekommer som verkligt personnamn.

På samma sätt som det nordiska *Aðils (*Aðgils)* har blivit utbytt mot *Eadgils (*Auðgils)*, torde *Ongenþeow* vara en ombildning av ett **Agilþewaʀ*, vartill det fvn. *Egill (*Agilaʀ)* är en kortform. Endast på detta sätt synes man kunna förklara olikheten mellan de fornengelska och de nordiska källorna. Namnet **Agilþewaʀ* är bildat på samma sätt som *Agilulfus, Agilmundus*, fvn. *Egilleif*. Liksom langobardkonungen *Agilulfus* hade kortnamnet *Ago*, så hade sveakonungen **Agilþewaʀ* kortnamnet **Agilaʀ*, fvn. *Egill*. Detta är det enda som den nordiska traditionen bevarat. **Anganþewaʀ* är ett väl styrkt namn: i Einhards annaler a. 811 omtalas en *Angandeo* (var. *Agadeo, Agandeo)*, dansk, broder till konung Hemming; samma namn döljer sig väl bakom formen *Ongendus (Ungendus)* i Vita S. Willibrordi, som avser en danakonung i början av 800-talet;[1] sannolikt hör också hit *Angatheus*, burgundisk storman (Lex Burgund.); Förstemann känner ytterligare en *Angandeo* från Fulda på 700-talet. Widsiths *Incgenþeow* och Hervararsagans *Angantýr* är ombildningar var på sitt sätt av ett äldre **Anganþewaz*. **Angan-* är för övrigt icke sällsynt i kontinentalgermanska namn. Något **Agilþewaʀ* är däremot knappast säkert belagt. Förstemann har ett par former *Agledeus (Acle-)*, som möjligen skulle kunna höra hit. Efter det vanligare och kända **Anganþewaz* har alltså enligt min mening **Agilþewaz* blivit ombildat, liksom **Aðgils* efter det vanligare engelska *Eadgils*. Ombildningen har möjligen skett redan i Danmark, före sagostoffets överförande till England. Just från Danmark är ju namnet **Anganþewaʀ* belagt. **Agilþewaʀ* står till form och betydelse nära det för Norden säkert styrkta

[1] Annorlunda M. Olsen i NI 2, s. 638 f.

*Agịaþewaʀ: Beowulf *Ecgþeow* (namnet saknas f. ö. i fe.), fvn. *Eggþér*. — Den merciska kungalängdens *Angelþeow* kan vara en annan ombildning av ett *Agilþewaʀ, efter folknamnet *angler* och personnamnen på *Angil-*. Detta dock endast under förutsättning att genealogiens *Angelþeow* har något med sagans *Ongenþeow* realt att göra, vilket är mycket ovisst.[1]

Av äldre förklaringar av förhållandet mellan fe. *Ongenþeow* och fvn. *Egill* må ett par anföras. S. Bugge (PBB 12, s. 17) förmodar, att till *Ongenþeow* (vilket han förutsätter som det ursprungliga) funnits en kortform *Angila. »Später, als Diminutivformen auf *-ila* in nordischer Sprache ungebräuchlich wurden, konnte *Angila* in der Sage leicht in *Agilaʀ*, *Egill* übergehen». — P. Fahlbeck (Antikv. Tidskr. 8, s. 63) förmodar, att det funnits två olika, samtida konungar i Sverige, *Egill* och *Ongenþeow*. — H. Schück (Studier i Ynglingatal, s. 119) menar också, att *Ongenþeow* varit det verkliga namnet; *Egill* har varit en beteckning för honom, en kenning, med betydelsen 'medlem av eller son till agarnas folk'. — E. Björkman (Eigennamen im Beowulf, s. 86 f.) är ense med Bugge och Schück om att den svenske kungens verkliga namn varit *Anganþér, urn. *Anganþewaʀ. »Über sein Verhältnis zu *Egill* wage ich keine bestimmte Ansicht zu haben». Som en svag eventualitet framhålles, att *Agilaʀ möjligen uppfattats (ehuru med orätt) som kortnamn till *Anganþewaʀ på samma sätt som nu för tiden ibland *Tore* till *Teodor*, *Karin* till *Karolina* o. dyl. — B. Nerman (Det svenska rikets uppkomst, s. 101) anser däremot, att *Egill*, urn. *Agilaʀ, varit konungens namn. »Hur emellertid konung *Agilaʀ i den tradition, som representeras av Beowulf, fått namnet urn. *Anganaþewaʀ, ags. *Ongenþeow*, kan jag icke säga»

Rudolf Kögel har en gång uttalat (Geschichte der deutschen Litteratur 1: 1, s. 153 f.), att intet av »danernas» namn i Beowulf bär spår av nordgermanskt ursprung. De äro tvärtom alla rent anglofrisiska till sin form och bildning.[2] Så till vida har Kögel otvivelaktigt rätt, att namnen, på ett par undantag när, icke ha någon speciellt nordisk prägel. De skulle kunna vara västgermanska lika väl

[1] C. Kier, Beowulf (1915), s. 67 f., 121 f.; Björkman aa, s. 87 f. (med kritik av Kier).

[2] Kögel drager härav slutsatsen, att »danerna» äro en västgermansk folkstam. Se härom E. Wessén, De nordiska folkstammarna i Beowulf, s. 25 f.

som nordiska. Detta gäller naturligtvis ej blott om danernas, utan i lika hög grad om de andra folkstammarnas namn. Liksom runinskrifternas namn och Ynglingaättens äro de allmänt germanska. Vilken skillnad är det ej på namnen i Beowulf och huvudmassan av de nordiska namn, som under vikingatiden fr. o. m. 800-talet strömma in i England! Med säkerhet skulle man icke från denna tid kunna uppbringa en samling på ett 50-tal nordiska namn, där icke de speciellt nordiska namntyperna på *Þór-*, *-grímr*, *-ketill* o. s. v. vore ganska starkt företrädda.

Dock saknas de särnordiska dragen ej alldeles, lika litet här som bland runnamnen och Ynglingakungarnas namn. De framträda kanske t. o. m. något tydligare i Beowulf. Här möta vi de speciellt nordiska namnen *Halfdan*, *Helge*, *Frode*, som äro så vanliga i vikingatiden och av vilka åtminstone de båda första äro exclusivt nordiska bildningar. Måhända hör hit också drottningnamnet *Wealhþeow* (jfr *Valþiófr*), som för övrigt är alldeles okänt i fornengelskan.[1] Huruvida detta från början är inhemskt nordiskt, måste dock anses tvivelaktigt. Det kan möjligen ha invandrat till Norden söderifrån,[2] liksom *Swabaharjaʀ*, *Hagustaldaʀ* och *Alrikr*.

IV.

Birger Nerman har i sin gradualavhandling[3] framhållit, att den fornnordiska sagolitteraturen, speciellt fornaldarsagorna, uppvisar ett stort antal fingerade namn på *-arr* och att även andra namn med denna ändelse i sagorna uppträda med en frekvens, som ej står i rimlig proportion till deras förekomst som verkliga namn i historisk tid, åtminstone på västnordisk botten. Han söker förklaringen till detta förhållande däruti, att namnen på *-arr* skulle representera ett östnordiskt namnskick. Deras förekomst i forntidssagorna skulle alltså bero på dessas svenska ursprung. Och omvänt skulle man ha en viss säkerhet för att sagopartier, där sådana namn ingå, vila på svensk tradition. »I ett främmande folks sagonamnskick ligga gömda resterna av en rik svensk heden litteratur.»

[1] L. Morsbach, Zur Datierung des Beowulfepos, s. 277 (i: Nachrichten von d. Kgl. Gesellsch. d. Wissensch. zu Göttingen, Phil.-hist. Kl., 1906); E. Björkman i Anglia Beiblatt 30, 1919, s. 177 f.

[2] Fht. *Walateus* (Förstemann sp. 1520) < *Walha-?

[3] Studier över Svärjes hedna litteratur (1913), s. 51 f.

Denna sin uppfattning söker så Nerman stödja genom en undersökning av de verkliga namnen på *-arr* i fsv. och fvn. Han gör sig emellertid därvid skyldig till flera förbiseenden, och hans slutsatser bli följaktligen i hög grad missvisande. En noggrannare prövning ger vid handen, att de verkliga namnen på *-arr* knappast varit i någon avsevärd grad talrikare i fsv. än i fvn. I varje fall är skillnaden, om den nu finns[1], så obetydlig, att den absolut ej förslår att bygga några slutsatser på.

Men Nermans viktiga iakttagelse om sagonamnens särskilda karaktär kvarstår, och den kräver sin förklaring. Den gäller naturligtvis ej blott för namnen på *-arr*, utan för sagornas namnskick överhuvud taget, något som Nerman tydligen också haft fullt klart för sig. Fornaldarsagorna återgå till en del på tradition från folkvandringstid. Deras namnskick bör också i samma mån, om traditionen varit trogen, återspegla folkvandringstidens namnskick. Att namnen på *-arr* i så hög grad äro fingerade, betyder därför endast det, att deras prototyper på *-harjaʀ*, *-gaiʀaʀ*, *-warjaʀ* inom den äldre tidens namnförråd intogo en bredare plats än de senare efterhand kommo att göra i vikingatidens och medeltidens.

Sagonamnen företräda sålunda ett äldre namnskick än det vi känna från Landnáma, de yngre runinskrifterna och diplomen. Till och med en mycket flyktig genomgång av materialet ur denna synpunkt ger ett intryck av hur tydligt sagornas namn i stort sett skilja sig från verklighetens. Namnen på *Þór-*, *-ketill* och *-grímr (Ketill* och *Grímr)* — för att blott nämna dessa mera markanta typer — äro i personregistret till FAS I—III ytterst svagt representerade, jämfört med vilken isländsk ättesaga som helst. Och undersöker man saken närmare, visar det sig, att dylika namn så gott som undantagslöst tillhöra bifigurer eller — de historiska genealogier för isländska ätter, varmed sagorna ej sällan sluta. Hjältarna bära t. o. m. i de senare fornaldarsagorna med förkärlek »heroiska» namn, sådana som *Ásmundr*, *Hrómundr*, *Egill*, *Halfdan*, *Hrólfr*, *Herrauðr*, *Hialmþér*, *Ǫlvir*, *Hertryggr* o. s. v. En grundlig undersökning av sagonamnen vore ur flera synpunkter intressant och önskvärd. Men då den alldeles skulle

[1] Osäkerheten beror framför allt därpå, att en hel del av de fsv. namnen äro tvivelaktiga (långt flera än dem Nerman s. 53 försett med frågetecken).

spränga ramen för denna uppsats, må vi tills vidare nöja oss med några kortfattade notiser, som ha betydelse för den fråga, som här sysselsätter oss.

Att Volsungasagans namn äro forngermanska, är självklart, då såväl sagostoff som namn till större delen äro inkomna söderifrån. Men av samma art äro de namn som endast tillhöra den nordiska versionen: *Signý*, *Siggeirr*, *Hiǫrdís*, *Guttormr*, *Glaumvǫr*, *Kostbera*, *Giaflaug*, *Herborg*, *Gullrǫnd*, *Oddrún*, *Borgný*, *Vilmundr*, *Áslaug*, *Heimir* o. a. Också Skjoldungasagans huvudpersoner härröra från folkvandringstid: *Helgi*, *Hróarr*, *Halfdan*, *Fróði*, *Hrólfr*, *Hiǫrvarðr*, *Hrørekr*, *Ingialdr*, *Agnarr*, *Signý*. Rolfs 12 kämpar heta (enl. Hrólfs s. kraka): *Hrómundr*, *Hrólfr*, *Svipdagr*, *Beigaðr*, *Hvítserkr*, *Haklangr*, *Harðrefill*, *Haki*, *Vǫttr*, *Starolfr*, *Hialti* och *Bǫðvarr*.

För övrigt må ett urval ur de äldsta nordiska sagokretsarna här finna plats:

Helgedikterna: *Helgi*, *Borghildr*, *Hiǫrleifr*, *Hundings* söner: *Hiǫrvarðr*, *Hávarðr (Hervarðr)*, *Álfr*, *Eyiolfr*, *Sigrún Hǫgnadóttir*, *Granmarr* med sönerna *Hǫðbroddr* och *Guðmundr*, *Dagr*.

Hagbardsagan: *Sigarr*, *Signý*, *Hámundr*, *Hagbarðr*, *Haki*.

Hervararsagan (den nordiska delen): *Hialmarr*, *Ingibiǫrg Ingialdsdóttir*, *Arngrímr* med sönerna *Angantýr*, *Hiǫrvarðr*, *Hervarðr* och *Hrani*, *Hervǫr*, *Guðmundr*, *Hǫfundr*, *Heiðrekr*.

Ingjald illråde-sagan (Snorre): *Ingialdr*, *Yngvarr* med sönerna *Álfr* och *Agnarr*, *Svipdagr blindi* med sönerna *Gautviðr*, *Folkviðr* och *Hulviðr (Holm-)*, *Gauthildr* dotter av konung *Algautr Gautreksson*, *Sporsniallr* (konung i Närke), *Sigverkr* (konung i Attundaland), *Granmarr* (konung i Södermanland), *Hildr Hǫgnadóttir*, *Hildiguðr*, *Hiǫrvarðr*, *Óláfr trételgia*, *Ása*, *Valdarr*, *Guðrøðr*, *Halfdan*, *Ívarr víðfaðmi*.

Bråvallaslagssagan: *Haraldr hilditǫnn*, *Sigurðr hringr*. I Bråvallakvädet (o. 1066) äro samlade namn på kämpar från de mest skilda håll, delvis av ung karaktär.

Ragnar lodbroks saga: *Ragnarr Sigurðarsson* med sönerna *Eiríkr* och *Agnarr*, *Ívarr*, *Biǫrn*, *Hvítserkr*, *Rǫgnvaldr* och *Sigurðr*; *Eysteinn* (konung i Svitjod), *Ingibiǫrg*, *Ragnhildr* (moder till Harald Hårfager).[1]

[1] Från *Biǫrn iárnsíða* härstamma enligt Landnáma (255): *Hróaldr* — *Biǫrn* — *Þórðr*, som var landnåmsman på Island. Ldn. (224) känner också en dotter till Ragnarr loðbrók med namnet *Ólǫf*.

Halfs saga: *Alrekr* (Hordalands konung) ~ *Signý* och *Geirhildr Drífsdóttir* — *Víkarr*[1] — *Vatnarr* — *Sniallr* och *Hiallr; Qgvaldr* (Rogalands konung) — *Iqsurr* — *Hiqrr* — *Hiqrleifr* med drottningarna *Æsa Eysteinsdóttir* och *Hildr Hqgnadóttir;* avkomlingar av Hiqrleifr och Æsa: *Óblauðr* — *Ótryggr* — *Hqgni* — *Ulfr;* av Hiqrleifr och Hildr: *Hiqrolfr* och *Hálfr* — *Hiqrr* ~ *Hagný Haka dóttir Hámundarsonar* — *Hámundr* och *Geirmundr; Hreiðarr* (konung på Själland) — *Hringia* och *Sqlvi; Ásmundr* (konung); *Hrómundr* — *Hámundr* och *Geirmundr* (hersar) — *Hrókr*; *Álfr iarl* ~ *Gunnlqð* — *Steinn* (*Innsteinn* och *Útsteinn*)[2]; *Áslákr* (ríkr bóndi) — *Egill* och *Erlingr; Vémundr; Eysteinn* (konung); *Haki* (konung) — *Brynhildr* (~Hrókr) — *Gunnlqð* — *Hrómundr Gripsson; Sveinn enn sigrsæli; Heðinn* — *Vífill.*

De rent nordiska namnen äro i dessa källor få. En *Þóra Hákonardóttir* i Danmark omtalas i Guðrúnarkviða II (str. 14). I Hyndluljóð finns jämte de mytisk-heroiska genealogierna också ett inslag av vikingatidens namn: *Þóra drengiamóðir* (str. 18),[3] *Ketill Klypps arfþegi* (str. 19) jämte *Kári* (str. 19) och *Qlmóðr* (str. 21)[4], *Grímr arðskafi* och *Þórir iárnskiqldr* (str. 22).[5] En tredje gång förekommer namnet Tora i Ragnar Lodbroks saga: *Þóra borgarhiqrtr*, dotter av jarlen Herruðr i Gautland.[6] Berättelsen om den unge hjälten, som dräper ormen och vinner ungmön, är en särskild folksaga, som knutits till Ragnars person. Om Tora berättas vidare intet annat än att hon blev moder åt två söner och snart dog. Huruvida namnet är historiskt och gammalt i traditionen, blir då högst ovisst; snarast är det uppdiktat och tillagt i relativt sen tid.[7] Namnet *Þóra* förutsätter

---

[1] Enligt Víkarsbálkr var *Haraldr* (konung i Agder) Vikars fader.

[2] En son av *Innsteinn* var enligt Hyndl. 12 *Óttarr*.

[3] Hustru till *Halfdan*-ättlingen *Dagr;* jfr Flat. I, s. 25, 26.

[4] S. Bugge i ANF 1, s. 250; W. Ranisch, Gautrekssaga (1900), s. XLIII.

[5] S. Bugge aa, s. 255.

[6] Så även hos Saxo, som här bygger på norsk sagotradition, och i Krákumál str. 1.

[7] I Saxos Balderssaga förekommer en *Thora*, finnkonungens dotter. Yrsas moder, som i de norröna källorna (Skjoldungasagan, Rolv krakes saga) heter *Ólqf*, kallas hos Saxo *Thora*. Apokryfisk är naturligtvis den *Þóra, dóttir Eiríks konungs at Uppsqlum*, som omtalas i Landnáma. Hon blev gift med *Gormr, hersir ágætr í Svíþióð;* deras

givetvis sammansatta kvinnonamn på *Þór-*. Jfr det i tidiga källor mycket vanliga *Ása*.

Med namnet *Þórir hundsfótr* i Rolv krakes saga förhåller det sig precis på samma sätt som med *Þóra borgarhiqrtr*. Det ingår i berättelsen om Bodvar Bjarke. Men denna är som bekant ett sent tillskott till Rolv krake-sagan, en heroisering av en vida spridd folksaga. *Þórir* är en av de tre björnsönerna, broder till Bodvar. Namnen ha givits först i sen tid. Det är att märka, att detta *Þórir* är det enda mansnamn på *Þór-*, som förekommer i de gamla sagorna.[1]

Grímr är ett Odensnamn, syftande på hans vana att uppträda i förklädnad. Med sin ursprungliga betydelse 'maskerad, person som döljer vem han är' förekommer *Grímr* (och *Aðalgrímr*) i Vqlsa þáttr.[2] I kontinentalgermanska personnamn ingår *grīm-* både som förled och efterled (t. ex. fht. *Grimhild, Grimoald, Heregrim);* men som osammansatt är det sällsynt.[3] I Norden är tvärtom det enkla *Grímr* ytterst vanligt under vikingatiden och senare, speciellt i Norge och på Island.[4] De sammansättningar, som finnas, äro till stor del unga och tillfälliga bildningar (t. ex. *Eldgrímr, Kolgrímr, Skallagrímr, Hafgrímr*[5]). De vanligaste äro *Hallgrímr, Steingrímr, Ásgrímr* och *Þorgrímr*. *Grímr* (och *-grímr*) kan därför med en viss rätt betraktas som ett nordiskt särdrag i namnskicket. Det har uppenbart en mindre förnämlig klang. Aldrig förekommer det i kunga- eller hövdingaätter.[6] I de gamla sagorna finns blott en figur med dylikt namn: *Arngrímr berserkr*, fader till Angantyr och hans bröder (Hyndl.,

---

son *Þorgils* fick till hustru *Elína, dóttir Burisláfs konungs ór Gqrðum austan ok Ingigerðar systur Dagstyggs Risakonungs.* En sondotters son till dem var landnåmsmannen *Sléttu-Biqrn* (jfr också Flat. I, s. 436).

[1] Orvar Odds saga har en *Þórðr stafngláma,* viking och fosterbroder till Hjalmar den hugfulle.

[2] Flat. 2, s. 333, jfr även Flat. 1, s. 360. Fvn. *grímumaðr*, fsv. *grimumaþer* VgL.

[3] Såväl det enkla *Grim* som alla sammansatta namn på *-grim* i England äro enligt Björkman av skandinaviskt ursprung.

[4] A. Bugge i Aarböger 1908, s. 238.

[5] <**Hafr-*? Jfr *Veðrar-Grímr*. *Grímr* är heiti för 'bock', och det förekommer som bocknamn. — Bland nordmännen i England även *Fargrim, Sægrim* (Björkman, s. 38, 115).

[6] Visserligen omtalas i Landnáma två norska hersar med namnet *Grímr* (*Veðrar-Grímr* Ldn. 61, *Grímr Kolbiarnarson* Ldn. 264). Men hersarna ha i allmänhet icke några hövdinganamn. Jfr *Ketill* nedan s. 70 f.

Hervarar s., Orvar Odds s., Flateyiarbóks ättartal). I Hervarar saga får han följande förfäder, alla jättar med namn på *-grímr: Arngrímr risi ok bergbúi — Hergrímr halftroll*[1] — *Grímr*, även kallad *Ey-Grímr*. *Grímr* var en bärsärk i skjöldmön Heids följe (Sǫgubrot, s. 17). I Norna-Gests þáttr uppträda *tveir menn er Grímar hétu ok váru sendir af Goðmundi af Glæsisvǫllum*. Den sena Torsten Vikingssons saga har dels en *Grímr bóndi*, dels en *Glǫð, dóttir Gríms norðan ór Iǫtunheimum*. Slutligen ha vi bland Halfskämparna en *Steingrímr*.[2]

Appellativet *gríma* 'ansiktsmask' har i det poetiska språket även betydelsen 'natt'. *Gríma* är i Snorre-Eddan ett av *trollkvenna heiti*.[3] *Áki* och *Gríma* hette det fattiga bondfolket i Spangareid, där Aslaug, Sigurds och Brynhilds dotter växte upp. Namnen äro naturligtvis uppdiktade, men äga som sådana ett typiskt intresse. De äro bondenamnen bland sagans många heroiska namn.[4]

---

[1] Starkad kallar sig i Vikarsbalken *Hergrímsbani*.

[2] Jfr ytterligare fvn. *elfargrímar*, öknamn på befolkningen vid Göta älv; nno. *fossegrimen*.

[3] Härmed bör säkerligen sammanställas *Grímhildr* i Ynglingatal, Vanlande-strofen (härom senast A. Noreen, Ynglingatal, 1925, s. 218). Namnet har fått symbolisk betydelse, det är också *trollkvenna heiti*. *Vitta véttr = trollkund Grímhildr = mara*. Snorre kallar henne i prosan för *Hulðr* (jfr no. *hulder*). *Grímhildr* är i fornaldarsagan namn på den onda drottningen, den elaka styvmodern (Gríms s. loðinkinna, Illuga s. Gríðarfóstra); en trollpacka kallas i Sturlaugs s. starfsama *Grímhildr*, men själv kallar hon sig *Hildr*. Namnet har fått denna betydelse dels på grund av förledens *Grím-* (jfr också *gríma* 'natt'), dels och framför allt på grund av Vǫlsungasagans *Grímhildr en fiǫlkunga*. Med *Gríma, Grímhildr, Hulðr* jfr också *Hetta, Skinnhúfa* som trollkvinnonamn. — Annorlunda om Vanlande-strofen Hj. Falk (ANF 5, s. 264) och F. Jónsson (Ynglingatal, 1912, s. 57, Lex. poet.): »nattens Hilde (for *grímu-*)»; A. Noreen (aa): »kvinna med höljt huvud».

[4] *Áki* är i Snorres berättelse om tvisten angående Värmland mellan Harald hårfager och Erik Emundsson namn på en bonde (*ríkastr bóndi á Vermalandi, stórauðigr ok þá gamall at aldri*); hans son hette *Ubbi*. Hela berättelsen är ohistorisk och uppdiktad. — I isländningasagor förekommer flerestädes *Gríma* som namn på fattiga kvinnor, kända för trolldom: Laxd. s. kap. 35 *Gríma*, hustru till *Kotkell* (märk namnet!), *miǫk fiǫlkunnig ok enir mestu seiðmenn;* Fóstbr. s. (1852), s. 29 *Grímr í Ǫgri: þat tǫluðu menn, at hon væri fiǫlkunnig;* ibd. s. 95 *Gríma*, hustru till *Gamli (félítill maðr, í Eiríksfiarðarbotni* på Grönland); *hon var læknir góðr ok nakkvat fornfróð*.

Namnet *Ketill* har i stort sett samma prägel som *Grímr*. Det saknas i de gamla hjältesagorna, liksom i kunga- och hövdingaätterna. Detsamma gäller för sammansättningar med *Ketil-* och *-kell*. Det är därför förvånande att i Hrólfs saga Gautrekssonar (och i Gautreks saga) finna en son till sagokungen *Gautrekr* kallad *Ketill*. Visserligen får han i allo träda tillbaka för sin yngre, men förnämligare broder *Hrólfr*. Sagan är emellertid sen och vilar icke på gammal folklig tradition.[1] Det gör visserligen till stor del Gautreks saga, men här förekomma namnen *Ketill* och *Hrólfr* först i slutraderna, som kommit till för att förbinda sagan med den tidigare nedskrivna Hrólfs saga.

Det speciellt nordiska kommer mera till synes i mängden av enledade namn. Särskilt i vikingasagorna uppträda de synnerligen talrikt, framför allt vid namnuppräkningar. Arngrimssönerna äro enligt Orvar Odds saga: *Hervarðr, Hiǫrvarðr, Hrani, Angantýr, Bildr, Bófi, Barri, Tóki, Tindr, Tyrfingr, tveir Haddingiar*.[2] Halfskämparna (enligt Hrókskvädet): bröderna *Hrókr*, bröderna *Steinn*, bröderna *Egill* och *Erlingr, Vémundr, Bǫrkr, Bryniolfr, Bǫlverkr, Haki, Styrr, Hringr, Halfdan, Dagr, Stari, Steingrímr, Stúfr, Gauti, Valr* och *Haukr*. I Útsteinskvädet uppräknas de åtta sönerna till Ulv den röde: *Oddr, Ǫrnolfr, Áti, Bǫrkr, Bryniolfr, Búi, Harðskafi, Rauðr*. Vikars följe bestod enligt Víkarsbálkr av följande kämpar: *Sørkvir, Grettir, Hildigrímr, Erpr, Ulfr, Án, Skúma, Hrói, Hrotti, Herbrands synir, Styrr, Steinþórr, Gunnolfr*. Bråvallakvädet innehöll i sin uppräkning av kämparna i Sigurd rings och Harald hildetands härar en blandning av gamla sagonamn från folkvandringstid och samtida namn från vikingatiden.[3]

Motsatsen mellan hövdinganamn och bondenamn framträder mest slående, om vi från de gamla hjältesagorna vända oss till berättelserna om Hrafnistamännen, Ketill hæingr och Grímr loðinkinni. Själva sagorna äro visserligen i sen tid nedskrivna, men de ha bevarat släktminnen från tiden före utvandringen. De ge oss en trovärdig inblick i livet sådant det levdes i bondgårdarna

---

[1] Det är typiskt, att *Ingibiǫrg*, det traditionella namnet för svensk kungadotter, blivit utbytt mot *Þorbiǫrg*, ett namn som är fullkomligt omöjligt i en gammal kungaätt.

[2] Något annorlunda Hyndl. 23, Heiðreks saga (1924) s. 93, Saxo (ed. Holder) s. 166.

[3] ANF 10, s. 223 f.

uppe i Hålogaland i forntiden, i kamp med havet för födan och med vintermörkrets skrämmande mystik över sinnena. Händelserna tillhöra precis samma tid som Halfssagan, men hur olika är ej miljön och stämningen! Å ena sidan vikingahövdingarnas glansfulla liv för strid och ära, å den andra ensamma färder i ödemarkerna och vilda strider om fiskeplatser och drivvalar. Motsatsen kommer klart till synes även i namngivningen: Hrafnistaättens namn äro *Ulfr* — *Hallbiǫrn* — *Ketill hœingr* — *Grímr loðinkinni* och *Hrafnhildr*.[1]

V.

Uppkallelseseden hade en inverkan på namnförrådet, som i stort sett var rakt motsatt variationens. Under det att denna, genom oavlåtligt nybildande av sammansättningar, ledde till en hart när obegränsad ökning av namnförrådet, tenderade uppkallelseseden till ett urval och en inskränkning av de verkligt brukade namnen. Samma namn upprepades gång på gång oförändrat. Det är namnet i sin helhet, som på detta sätt vinner terräng, icke ett enskilt namnled. De sammansatta namnen bli, när uppkallelseseden ohindrat får verka, alltmera oupplösliga enheter. Det finns släktledningar i Landnáma, där några få namn ständigt komma igen i regelbunden växling, flera generationer igenom.

I Norden var nu under vikingatiden variationen vida mera tillbakaträngd än på kontinenten och i England. Uppkallelse var i stället så mycket vanligare. Sannolikt ha förhållandena varit desamma under århundradena närmast före vikingatidens början. Detta har utan tvivel varit en orsak bland andra till den faktiska olikheten mellan de västgermanska och de nordgermanska namnen.

Västgermanerna ha i stort sett bättre bevarat det gamla namnförrådet. Nybildningar ha visserligen skett också här — t. ex. de förut omnämnda namnen på *Amal-* och *Gaut-* —, men dessa ha helt assimilerats med de gamla ärvda namntyperna. Och det är avgjort de gamla namnelementen som dominera. Vad som i all

[1] *Grímr* hade enligt Ldn. sonen *Án rauðfeldr* (uppkallad efter sin morfar *Án bogsveigir*), som blev landnåmsman. *Hrafnhildr* var gift med *Þorkell Naumdølaiarl* och moder till *Ketill hœingr*, som också utvandrade till Island. — Egill Skallagrimssons ätt räknade frändskap med Hrafnista-männen.

synnerhet frapperar i de äldsta tyska källorna, är emellertid just mängden av olika namn. Förmågan att fritt variera i nya former kommer dock i Tyskland tämligen snart på retur. De allmänt brukade namnen inskränkas till antalet alltmera fr. o. m. mitten av 1000-talet. Ett fåtal namn bli populära. Samtidigt bli de inlånade namnen, helgonnamnen, vanligare. Detta påskyndar utbildandet av tvånamnssystemet, med särskilda familjenamn.

Uppkallelseseden gav emellertid även på annat sätt impulser till namnförrådets förändring. I samma mån som flera personer uti en släkt eller i en och samma bygd buro samma namn, framstod alltmera kännbart behovet att karakterisera på annat sätt. Det skedde bl. a. genom binamn (fvn. *kenningarnafn*, *viðrnefni*, *auknefni*). Bruket av binamn är utomordentligt allmänt i Norden under forntiden[1]. Det är utan all fråga ett av de mest karakteristiska dragen i nordisk namngivning[2]. Binamn användes synnerligen ofta just för att skilja personer med samma namn åt[3]. För övrigt äro dessa binamn i hög grad ett uttryck för nordmännens säregna gemyt, för deras krassa humor och deras skarpögda realism[4]. Om nu det egentliga namnet var allmänt och slitet, kunde binamnet uppfattas som det för personen karakteristiska; det kunde sålunda ersätta det verkliga namnet, ja med tiden helt uttränga detsamma[5].

[1] Samlingar av västnordiska binamn först och främst i E. H. Linds Norskisländska personbinamn från medeltiden (1920—21); därjämte äldre arbeten av K. Rygh, Norske og islandske tilnavne fra oldtiden og middelalderen (Indbydelseskrift fra Trondhjems Kathedralskole 1871), F. Jónsson i Aarböger 1907, s. 161 f., B. Kahle i ANF 1910, s. 142 f. Östnordiskt material: L. Wimmer, DR 4, s. XXVIII f.; E. Lidén, Äldre nordiska tillnamn (SNF 1: 1, 1910); E. Hellquist, Fornsvenska tillnamn (i: Xenia Lidéniana, 1912, s. 84 f.).

[2] Särskilt framhållet av E. Björkman, Nordische Personennamen in England (1910), s. 185 f.

[3] Belysande för behovet av binamn är, att enligt en uppgift av Kahle (aa, s. 153) i Landnáma förekommer ej mindre än 91 fall, då två eller flera personer ha samma namn och samma farsnamn. Av de 38 personerna med namnet *Ketill* i Landnáma ha 20 angivet binamn, av de 78 med namnet *Þorsteinn* äro 39 utrustade med binamn.

[4] Karakteristik av de nordiska tillnamnen, se K. Weinhold, Altnordisches Leben, s. 277 f.; K. Rygh i Afhandlinger viede Sophus Bugges Minde (1908), s. 112 f.; L. Wimmer aa; F. Jónsson aa, s. 361 f.

[5] Exempel i ASB: Eyrb. s. kap. 12: 5 (med anm.); B. Kahle aa, s. 145 f.

Binamn gingo i arv på samma sätt som vanliga personnamn. Skalden *Gunnlaugr ormstunga Illugason* har ärvt såväl namn som binamn från sin farmors far, som också hette *Gunnlaugr ormstunga Hrómundarson*[1]. I detta fall ha tydligen karaktärsegenskaper gått i arv, och binamnet är särdeles berättigat även hos den yngre bäraren. Men *Hallfreðr vandræðaskálds* son *Hallfreðr* fick jämväl sin faders tillnamn, fastän han inte var någon skald alls. En av Harald hårfagres söner hette *Óláfr Geirstaðaalfr*, uppkallad efter sin faders farbror, en annan *Halfdan svarti* efter sin farfar; Erik blodyx' äldste son hette *Gormr gamli* efter sin morfar. Oftast blir det emellertid binamnet ensamt, som uppkallas. Sonen till *Þórólfr skiálgr* betecknas ständigt som *Erlingr Skiálgsson*, och han kallade sin äldste son *Skiálgr*. *Grettir* den starke är uppkallad efter sin faders farbror *Ófeigr grettir*. Så uppstodo helt nya personnamn, som kunde vinna en vidsträckt spridning[2]. Den ursprungliga karakteriserande betydelsen i binamnet går därmed givetvis förlorad. En mängd nordiska personnamn under vikingatiden äro ursprungliga binamn (t. ex. *Rauðr*, *Svartr*, *Kári* eller *Kárr*, *Flóki*, *Kolbeinn*, *Illugi*, *Sturla*, *Snorri*, *Sveinn*, *Bóndi*, *Víkingr*, *Hǫrðr*, *Þrándr*, *Gautr*, *Hrútr*, *Kalfr*, *Lambi*).

I formellt avseende kunde binamnet vara bildat på olika sätt: det kunde antingen tilläggas som apposition efter namnet eller det kunde sättas framför som förled. Det senare var i all synnerhet fallet, om namnet var enledat och binamnet var ett substantiviskt ord. *Ketill blundr* kallas också *Blund-Ketill*, jämte *Helgi enn magri* förekommer *Magr-Helgi*, jämte *Steinn enn snialli Sniallsteinn*. På detta sätt uppkommo en mängd nya tvåledade personnamn, som anslöto sig till det gamla namnförrådet. I Landnáma (kap. 375) berättas, huru Molda-Gnups son *Biǫrn* fick binamnet *Hafr-Biǫrn*. Senare, och till en början sannolikt genom uppkallelse efter denne, har sammansättningen övergått till vanligt dopnamn (Lind, sp. 442). På 1100-talet levde på Island en man *Biǫrn enn auðgi*, som även kallades *Auð-Biǫrn* (Lind, sp. 96). I detta fall uppkom visserligen ingenting nytt, ty *Auðbiǫrn*

[1] Denne var i sin tur uppkallad efter sin farfars far *Gunnlaugr Hrólfsson*.

[2] Flera ex.: G. Storm i ANF 9, s. 215 f.; F. Jónsson aa, s. 365 f.; B. Kahle aa, s. 145 f. Runda. fda. *Toki* är ett vanligt personnamn; men i fvn. är *tóki* endast känt som binamn.

finns tidigare som personnamn, både i Västnorden och Östnorden (runsv. runda. *Auþbiorn*, fsv. *Ödhbiorn*). Den svenske kungasonen *Styrbiǫrn* hette ursprungligen *Biǫrn*, säges det, men *af harðfengi sinni ok styriold* fick han namnet *Styr-Biǫrn*. I varje fall visar ju detta, hur man på Island tänkte sig namnets uppkomst. Och uppfattningen är utan allt tvivel riktig. Namnet *Styrbiǫrn* är rätt vanligt i Sverige under vikingatiden (känt från 8 runinskrifter) och medeltiden (Lundgren, s. 247), men sällsynt i Norge och på Island. På samma sätt ha uppkommit övriga sammansättningar med *Styr-*: fvn. *Styrkárr* (runsv. fsv. fda. *Styrkar*), *Styrlaugr* (runsv. *Styrlaugʀ*, fsv. *Styrlögh*), runsv. *Styrfastʀ* (fsv. *Styrfast*), fsv. *Styrger*, anglonordiskt *Styrcoll* (Björkman, s. 132). Av namnen på *Kol-* äro *Kolbeinn* (fsv. fda. *Kolben*), *Kolbakr*, *Kolskeggr*, *Kolþerna* ursprungliga binamn (jfr binamnen *kolbrún*, *kolskeggr*); å andra sidan är förleden *Kol-* från början binamn i *Kolbiǫrn* (även fsv.), *-finnr (-finna)*, *-grímr (-gríma)*[1]. Binamn är ursprungligen förleden i namnet *Skarpheðinn* (*skarpr* 'inskrumpen, torr, mager'); det är känt i tre (eller fyra) fall från Island[2].

Av sammansättningarna med *-ketill*, *-kell* äro en hel del uppenbarligen av denna typ: *Smiðkell* (1 g.)[3], *Svartkell* (1 g.), *Grankell* (1 g.), *Kotkell* (1 g.), *Vékell* (1 g.), *Skammkell* (1 g.), säkerligen flera. *Reyrketill* (1 g., fader till en landnåmsman) är utan tvivel, såsom Lind framhåller, att fatta som sammansatt med gårdnamnet *Reyr*, vanligt i Norge. Namnet *Hrafnhildr*, som förekommer i Ketill hæings ätt (och endast där) står givetvis i samband med gården *Hrafnista*[4]. Av ett visst intresse i detta sam-

[1] Runsv. fsv. fda. *Kolsven*; kan dock innehålla stammen *Koll-* liksom fvn. *Kollsveinn*. Se Björkman, Nordische Personennamen, s. 85. Såväl *Kollr* som *Kolr* äro ganska vanliga personnamn.

[2] Jfr Niála kap. 119: »*Heðinn heiti ek, en sumir kalla mik Skarp-Heðin ǫllu nafni*».

[3] Enda sammansättning med *Smið-*. Jfr som binamn *Smið-Skeggi*, *Smið-Sturla* ~ runda. *Tóki smiðr* o. dyl.

[4] Utom detta *Hrafnhildr* finns i fvn. endast en sammansättning med *Hrafn-*, nämligen *Hrafnkell* (Brages Ragnarsdrapa: *Hrafnketill*; fsv. *Ramkil* i ett ortnamn; i England, Björkman s. 110). Senare leden vittnar om att namnet är ungt och en speciellt nordisk bildning: *Ketill* med korpen, den korpsvarte *Ketill*, *Hrafns* son *Ketill* e. dyl. I runsv. dessutom ett osäkert *Hrafngeʀ* (L 714). Något samband finns sålunda ej med de västgermanska (tyska) namnen på **hraban-*. Det enkla *Hrafn* är vanligt som namn: fvn. runsv. runda. *Hrafn*, fsv. *Ramn*, fda. *Rafn*.

manhang äro sådana icke sällsynta fall, som då sonen till en *Ketill* heter *Ketilbiǫrn*, dottern till *Holmkell* (den ende kände personen med detta namn) heter *Ketilríðr* (namnet förekommer endast i detta fall), dottern till *Oddr Oddný* o. s. v. Här mötas ny och gammal namnbildning, *kenningarnafn* och variation.

Sådan sekundär namnbildning kan naturligtvis ha funnits även hos västgermanerna, men den spelar icke tillnärmelsevis samma roll där som hos nordmännen[1]. Här har den blivit den viktigaste faktorn i namnskicket. Den har av allt att döma varit kraftigt verksam redan i förhistorisk tid. En stor del av de under vikingatiden mest spridda och mest populära namnen och namngrupperna ha kommit till på detta sätt.

VI.

Bland landnåmsmännen på Island i slutet av 800-talet finns intet namn som är så vanligt som *Ketill*. Det förekommer i ej mindre än tolv (tretton) fall.[2]. Av dessa tillhörde flera de förnämsta nybyggarna. Ännu mera framträdande är namnet *Ketill* bland landnåmsmännens närmaste förfäder i Norge. Till dessa hörde:

Ketill raumr, hersir ágætr í Raumsdal;

Ketill g. m. *Ǽsa,* dotter av *Hákon iarl Griótgarðsson*; sonen *Ketilbiǫrn* säges vara *maðr ágætr í Naumudal;*

Ketill flatnefr, son av *Biǫrn buna, hersir ágætr í Nóregi, son Veðrar-Gríms hersis ór Sogni;*

Ketill veðr, hersir af Hringaríki (hans dotter blev g. m. *Ketill flatnefr*);

Ketill helluflagi g. m. en dotter till konung Harald gullskägg i Sogn (Ldn. 231) och sålunda svåger med Halvdan svarte;

Ketill hæingr (ovan s. 65 f.), hans dotter *Hrafnhildr* var g. m. *Þorkell Naumdøla iarl,* och om dottersonen (landnåmsman-

---

[1] K. Müllenhoff i ZfdA 7, s. 411 f.; E. Schröder, Die deutschen Personennamen (1907), s. 6; A. Socin, Mhd. Namenbuch, s. 196, 216 f.

[2] De därnäst vanligaste namnen äro *Þorbiǫrn, Þórir, Þorsteinn, Biǫrn, Eyvindr, Þórðr, Óláfr, Þorkell, Ǫnundr, Eysteinn, Grímr, Helgi, Þórólfr.*

nen) *Ketill hæingr* säges, att han var *ágætr maðr í Naumdølafylki*[1].

Namnet *Ketill* är ytterst allmänt över hela Norden under vikingatiden. Det förekommer på en mängd svenska och danska runstenar. Även bland nordmännen i England är det vanligt (Björkman, s. 79). Man träffar det också i ortnamn, bl. a. i sådana på *-stad: Kättilstad, Källstad.* Det ingår, särskilt som senare led, i ett stort antal sammansättningar; en del av dessa (*Áskell ~ Æskil, Grímkell, Hallkell, Hrafnkell, Otkell, Steinkell, Ulfkell, Þorkell*) höra till de mest brukade personnamnen. Härtill komma slutligen kvinnonamnen *Katla, Þorkatla* o. a.[2]. En *Catla* omtalas redan i Vita Anskarii som boende i Birka; hennes moder bar ett västgermanskt (frisiskt) namn, *Frideburg.*

Ketill är ett rent nordiskt namn. I England saknas det fullständigt före den nordiska invasionen. På kontinenten finns endast ett svagt spår av dess användning i det fht. *Chezil, Chezul*[3]. Måhända är detta ett tillfälligt fall och ordets övergång till personnamn en självständig nordisk utveckling. Appellativet *ketill* är som bekant ett gammalt germanskt lånord från latinet (lat. *catinus*)[4]. Vilken betydelse som ligger till grund för namnet, är däremot ovisst; enligt några offerkitteln, enligt andra hjälmen-kittelhatten[5]. Snarast var *Ketill* från början ett binamn. Man kunde

---

[1] Om en annan fader till en landsnåmsman, *Ketill brimill*, uppges (Ldn: Hb, Mb), att han var g. m. *Þórunn, dóttir Þorgnýs lǫgmanns af Svíaríki* (!). — Erinras må också om *Ketill iamti*, nybyggaren i Jämtland enligt de norska källorna; han var, säger Snorre, *sonr Ǫnundar iarls ór Sparabúi í Þrándheimi.* Hans sonson var *Þórir helsingr*, efter vilken Hälsingland är uppkallat.

[2] Jfr *Arnóra* till *Arnórr, Halldóra* till *Halldórr, Þórarna* till *Þórarinn, Hallgríma* (*Kol-, Þorgríma*) till *Hallgrímr* (*Kol-, Þorgrímr*), *Þorfinna* till *Þorfinnr, Þorhalla* till *Þorhallr, Gríma* till *Grímr, Finna* (redan urn. *Finno*) till *Finnr.*

[3] A. Socin, Mhd. Namenbuch, s. 910.

[4] Härom senast Brüch i Festschrift für Paul Kretschmer (1926), s. 26 f. Annorlunda F. Jónsson, Norsk-islandske Kultur- og Sprogforhold, s. 49.

[5] J. Grimm, Mythologie 1, s. 51; M. F. Lundgren, Spår af hednisk tro och kult, s. 49; U. Dieterich, Runenwörterbuch, s. 139; I. Aasen, Norsk Navnebog, s. 27; A. Noreen i Uppsalastudier tillägnade S. Bugge, s. 207; F. Jónsson i Aarböger 1926, s. 192. Man kunde jämföra med fvn. *iǫfurr*, urspr. 'vildgalt' (t. *Eber*), 'vildsvinsbild som smycke på hjälmen' (fe. *eofor*), 'vildsvinshjälm', överfört '(hjälmprydd) hövding', den enda i fvn. belagda betydelsen (Hj. Falk, Altnordische Waffenkunde, s.

tänka på antingen kittelns rundade form eller sotade utseende och jämföra med sådana namn som *Kollr* eller *Svartr*, *Surtr*, *Kolr*, *Sóti*[1]. Sålunda: 'han som har ett huvud, som ser ut som en kittel'. I runsv. finnes ett namn *Kætilhøfþi* (Sö 19, 70, 158; Ockelbostenen enl. Brate, Runverser, s. 364). Det är närmast att jämställa med *Svarthøfþi*, ett på runstenar ganska ofta förekommande namn[2]. Andra sammansättningar med *-høfþi* äro mycket sällsynta: runsv. *Hvithøfþi* (L 258)[3], *Biarnhøfþi* (L 180), fvn. *Hesthǫfði*, Odennamnet *Arnhǫfði* och jättenamnet *Vagnhǫfði* (Saxo: *Vagnophthus*). Jfr också binamnen fvn. *hvíthǫfuð*, *breið-*, *digr-*, *klakkhǫfði*, *ballhǫfuð*, *hrís-*, *kár-*, *loðinhǫfði*, *stakarhǫfði*, *karlhǫfði*, *hest-*, *svínhǫfði*, *selshǫfuð*, fsv. *knaphøfþi*.

Lika dunkel är anledningen till namnets utomordentliga popularitet. På en relativt hög ålder tyder dess stora spridning och mängden av sammansättningar, jämte ortnamnet Kättilstad.

VII.

Den ojämförligt talrikaste gruppen av tvåledade nordiska personnamn är emellertid sammansättningarna med *Þór-*. I den isländska Landnámaboken, som erbjuder ett så rikt förråd av personnamn, finnas ej mindre än 29 olika mansnamn[4] och 20 olika kvinnonamn på *Þór-*, vartill så kommer 5 mansnamn på *-þórr* och 4 kvinnonamn på *-þóra*. Dessa namn bäras av tillsammans ej mindre än ett tusental personer, omkring 700 män och 300 kvinnor[5], sålunda ungefär fjärdedelen av hela antalet i Landnáma förtecknade individer.

Vända vi oss så till de enskilda namnen, visar det sig, att flertalet av dem höra till de mest brukade. Det allra vanligaste namnet i Landnáma är *Þorsteinn* (omkr. 80 personer); sedan följa *Þórðr*, *Þorkell*, *Þorbiǫrn*, *Þórir*. Först därefter kommer ett namn av annan typ: *Helgi* (omkr. 50 personer). Därpå *Þorgeirr*, *Ketill*, *Þórarinn*, *Biǫrn*, *Þorgrímr* och *Grímr* (omkr. 30 personer). Det är betecknande, att de enda namn, som i popularitet något så när nå upp i paritet med *Þór*-namnen, äro de enledade: *Helgi*, *Ketill*, *Biǫrn*, *Grímr*. Bland kvinnonamn förekommer *Þuríðr* oftast (omkr. 55 personer); därpå följa *Þorgerðr*, *Þordís*, *Helga*, *Þórunn*, *Guðrún*, *Þóra* (omkr. 22 personer)[1].

Samma intryck av *Þór*-namnens dominerande plats i vikingatidens namnskick får man, om man vänder sig till de svenska och danska runstenarna. Även här förekomma de i överväldigande rikedom. Någon avsevärd olikhet kan i det stora hela knappast konstateras, om det också vill förefalla, vid en summarisk genomgång av materialet hos Liljegren och Wimmer, som om *Þór*-namnen varit något starkare företrädda i Västnorden än i Östnorden. Lundgren anför 27 mansnamn och 8 kvinnonamn med *Þōr-* som förled, jämte 7 mansnamn med *-þōr* som slutled. Antalet sammansättningar med *Þór-*, som förled eller efterled, mansnamn och kvinnonamn sammanräknade, går i det hela upp till omkring 70, vida mera än något annat fornnordiskt namnled kan uppvisa.

Namnen på *Þór-* äro samt- och synnerligen verkliga personnamn, icke fingerade. I de gamla hjältesagorna och i myterna förekomma de icke.[2] I det urnordiska materialet (runin-

---

157 f.). Även som personnamn: fsv. *Iuvur* (Beowulf *Eofor*), *Iuvur-*. — Annorlunda S. Bugge, Bidrag til den ældste Skaldedigtnings Historie, s. 98 f.: *Ketill* är diminutivbildning till *Kati* (i *Katanes*), som »vistnok har betegnet en Mand af den keltiske Stamme . . . som beboede det nordligste Skotland og de nordskotske Øer. Ti det gamle irske Navn på Shetlands-Øerne er Cat-Øerne».

[1] Som binamn förekommer ännu i fvn. *katla*.

[2] Dieterich, Runenwörterbuch, s. 268 (9 belägg). Fsv. *Svarthøfdhe* (i ortnamn), fda. *Svarthøfthe*; fvn. *Svarthǫfði* rätt vanligt. I England: Björkman, s. 136; i Irland: Marstrander, s. 13, 45.

[3] Bildat i motsats till det vanliga *Svarthøfþi*. Jfr *Kolbeinn* och binamnet *hvítbeinn*.

[4] Eller 30, om *Þorgnýr lǫgmaðr af Svíaríki* räknas med.

[5] Att nämna exaktare siffror skulle ge ett falskt intryck av de verkliga förhållandena. Flera personer förekomma under olika namn i de olika redaktionerna av Landnáma.

[1] Bland landnåmsmännen enbart är, såsom förut nämnt, *Ketill* det vanligaste namnet. Därefter följa *Þorbiǫrn*, *Þórir* och *Þorsteinn*, *Biǫrn* och *Eyvindr*, *Ǫnundr* och *Þórðr*, *Óláfr* och *Þorkell*, *Þórolfr*, *Eysteinn*, *Helgi* och *Grímr*. Om vi räkna med även landnåmsmännens förfäder, av vilka naturligtvis en stor del äro uppdiktade, m. a. o. alla namn i Landnáma före o. 900, få vi följande ordning: *Ketill* (28), *Þórir* (24), *Þorsteinn* och *Biǫrn* (21), *Þorbiǫrn* (19), *Þórolfr* (18), *Eyvindr* (15), *Þórðr* och *Grímr* (13), *Helgi* och *Ulfr* (12), *Óláfr* och *Þorgeirr* (11), *Ǫnundr* och *Eysteinn* (10). Här möta vi sålunda även flera tvåledade namn: *Eyvindr*, *Óláfr*, *Ǫnundr* och *Eysteinn*.

[2] *Þorgerðr Hǫlgabrúðr* är ett sent namn på Hålogajarlarnas ättefylgja. Om de sagohistoriska *Þóra drengiamóðir* och *Þóra borgarhiǫrtr* se s. 62.

skrifterna, Ynglingatal, Beowulf) finnes icke något säkert spår av dem.[1]

Utanför Norden äro personnamn med stammen **þunra-* ytterst sällsynta. Bland östgermanerna saknas de alldeles, likaså bland langobarderna och angelsaxarna. I hela det väldiga forntyska materialet har man endast lyckats uppbringa fyra exempel, av vilka ett ej är alldeles säkert: *Donarperht* (bajr., 800-t.), *Donarad?* (700-t., frank.), *Thunerulf* (sax.), *Albthonar* (frank., 700-t.).[2] Om de nordiska *Þōr*-namnen ha sina rötter i samgermanska kulturförhållanden, kan då knappast betraktas som fullt visst. Man har velat uppfatta de tyska teofora namnen som rester av en allmänt utbredd sed, som emellertid i Södern blivit störd och stäckad av kristendomen. Sannolikare synes då vara, att de äro rent tillfälliga bildningar (med appellativet *donar*) utan något samband alls med de nordiska namnen. I varje fall är deras rika utveckling ett nordiskt särdrag i namnskicket, som kräver sin förklaring.

De med *Þór-* sammansatta nordiska personnamnen ha givetvis sedan gammalt tilldragit sig mytologernas uppmärksamhet. Henry Petersen (Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro i Hedenold, 1876, s. 37 f.) hävdar sålunda, att de äro ett äkta uttryck för forntidens gudatro. Den som erhållit namn efter en gud, var därigenom ställd under hans särskilda beskydd. Av Eddans många gudanamn är det endast tre, som ingå uti personnamn, nämligen Oden, Tor och Frö. Detta är ett otvetydigt vittnesbörd om att de uti folklivet varit dyrkade framför alla andra. Men av dessa tre står Tor återigen långt framför de båda andra. Tors namn förekommer i talrika sammansättningar, som äro i ymnigt bruk över hela Norden, Frös mera sparsamt och Odens endast i ett par sällsynta fall. Petersen ser häri ett av huvudbevisen för sin tes, att Tor varit huvudguden i Norden under hednisk tid. Han gör emellertid intet som helst försök att förklara uppkomsten av de teofora personnamnen. Och han fäster, åtminstone till synes, intet avseende vid det märkliga faktum, att de inom hela den germanska kulturkretsen äro en egendomlighet, som uteslutande tillhör de nordiska folken.

I Landnámaboken finnas endast tre sammansättningar med

[1] Tvivelaktigt är O. v. Friesens alternativa förslag till läsning på Opedalstenen *Þoro* 'Tora' (Röstenen, s. 124 f.).

[2] Förstemann, sp. 72, 1467.

Frey-: *Freysteinn* (1 g.),[1] *Freyviðr* (1 g.),[2] *Freygerðr* (2 ggr).[3] Vad som kan tilläggas ur andra fvn. källor, är ytterst obetydligt. *Freysteinn* är känt från ytterligare två fall på Island och två i Norge. *Freygerðr* och *Freydís* förekommer var sin gång. Därtill ett par sagofigurer: den svenske *Freyviðr daufi* i Olov den heliges saga och *Freygarðr*, fader till *Freysteinn* och *Freybiǫrn*, i Flateyiarbóks ättartal.[4]

Betydligt vanligare äro namn på *Frøy-* i Sverige. I synnerhet gäller det om *Frøystæin*, som träffas på en mängd runstenar, särskilt i Uppland: L 353, 388, 407, 444, 467, 479, 492, 589, 728, D I: 187 (alla dessa i Uppl.), L 835, 842, Sö 45, 56, 104, Brate, Svenska runmästare, s. 71 Älby (alla dessa i Sdml.), L. 1111 (=Ög 31), L 1346 (Saleby, Vgl.; se H. Jungner, Gudinnan Frigg och Als härad, s. 370), L 1575 (Gottl.). Andra äro: *Frøybiorn* L 26, 352, 921 (=Sö 11), 993 (=Sö 86), Sö 58, D II: 253(?), Dybeck, Runa fol. 2, s. 41, *Frøygæiʀ* L 671, 690, 691, 1049, D II: 251 (Brate aa, s. 19), Sö 38, 52, 111, *Frøymundʀ* 1064, 1065, 1067 samt kvinnonamnen *Frøydis* D II: 197, *Frøygærþʀ* Angarn (Brate aa, s. 13), *Frøygunnʀ* L 170, *Frøylaug* Sö 50.[5] M. F. Lundgren känner från fornsvenska källor: *Frösten* »rätt vanligt», *Fröbiörn*, *Fröborg*, *Fröger*, *Fröhvat*, *Frömund*, *Frörik* och *Frövidh*.[6] — På danska runstenar återfinna vi namnen *Frøybiorn* (3 ggr), *Frøygæiʀ* (1 g.),[7] *Frøystæin* (1 g.). Från medeltiden finnes intet danskt namn med *Frö-* upptaget hos Nielsen.

På en västmanländsk runsten (L 1005, Brate aa, s. 51), förekommer kvinnonamnet *Oþindisa* (jfr *Frøydis*, fvn. *Þordís*). För övrigt finnes av namn på *Óðin-* endast det speciellt danska *Oþinkaur* (*-kar*).[8]

[1] Landnámsman.

[2] I en osäker genealogi: *Þorviðr Freyviðarson Álfssonar af Vors* är farfar till två landnámsmän.

[3] En *Freygerðr* är dotter till landnámsmannen *Hrafn enn heimski, ór Þrándheimi*. En annan *Freygerðr* levde på 1100-t.

[4] Från norsk-isländska sagor härröra Saxos *Frogerus (Freygeirr)*, norsk sagokonung, och *Frogertha, Frögertha (Freygerðr)*, norsk kungadotter.

[5] Osäkra exempel: **frukafr** L 782 (Brate aa, s. 64), **frürikr** L 547 (UFT, h. 2 rättelser).

[6] Se även under Lundgrens uppslagsformer *Frodhbiorn*, *Frodhger*, *Frodhsten*, *Frodhvidh*, *Frødhger*, *Frødhmund* och *Frødhsten*,

[7] Avser den uppländske vikingahövdingen, bekant från Gävle-stenen.

[8] Om detta namn, se L. Wimmer, DR: Ordsamling, s. LVII f.; M. F. Lundgren i Uppsalastudier tillägnade S. Bugge, s. 17.

Det träffas på tre jylländska runstenar. Vedelspang-stenens Odinkar har tydligen varit en förnämlig man; hans dotter Åsfrid var gift med den svenskfödde konung Gnupa i Sydjylland. Under 900-talet levde också två danska biskopar *Odinkar*, tillhörande en ädel och mycket rik släkt *(de semine regio Danorum*, säger Adam).[1] Under medeltiden är namnet *Othenkar* ej sällsynt i Danmark: en ombildad form är *Othenkarl*. Från Danmark tycks det ha fått en viss spridning. Det förekommer i en norsk runinskrift (Eidsberg, Östfold); enligt Bugge avser det en dansk man.[2] En *Odhinkar sacerdos* träffas i ett svenskt medeltidsdiplom.[3]

Några motstycken till dessa båda namn på *Óðin-* äro icke kända utanför Norden.[4] Däremot finnas talrika kontinentalgermanska namn på *Frawi-*, *Frao-*, *Fro-*, som torde vara sammansatta med stammen **frau̯ja-* (Förstemann, sp. 517 f.). Det är emellertid svårt att skilja dem från bildningar med **frau̯a-* 'glad', med vilka de till stor del sammanfallit. Redan på 300-talet träffas ett västgermanskt *Fraomarius*, som enligt Schönfeld snarare hör till got. *frauja* 'herre' än till fht. *frô* 'glad'. Med säkerhet höra hit de fornengelska kungagenealogiernas *Frealaf* och *Freawine* (bajr. *Frowine*). För övrigt är namnelementet *Frea-* utdött bland angelsaxarna i historisk tid. Det är klart, att man för de västgermanska namnen måste utgå från ett appellativum med betydelsen 'herre', då gudanamnet *Freyr* är uteslutande nordiskt. Detsamma måste vara fallet med *Freawaru* i Beowulfdikten, Hrodgars dotter. Namnet, som sålunda betyder ungefär 'kungadotter', är säkerligen äkta nordiskt och i så fall den äldsta kända sammansättning med *Frey-*.

Det har sålunda i Norden, liksom hos andra germanska folk, under folkvandringstiden funnits personnamn, innehållande ordet

---

[1] Adam tolkar namnets innebörd som *Deo carus* (schol. 25).

[2] Bugge förmodar samma namn i det stympade *uþin* .... på en runsten från Kläpp, Jäderen.

[3] Som präst kan denne naturligtvis mycket väl vara utlänning (dansk) till börden. Se även E. Björkman, Nordische Personennamen in England, s. 103.

[4] Jag bortser från det enkla *Wodan*, som verkligen tycks förekomma som personnamn, naturligtvis först sent (Förstemann, sp. 1630). Om *Oðinn* som personnamn i Norden se E. Björkman, Nordische Personennamen i England, s. 100 f., M. F. Lundgren, Personnamn från medeltiden, s. 184, 316 *(Othin i Husarö* 1410 från ett diplom i avskrift föres på det senare stället med rätta till *Øthin)*, SOV: 4 Gillbergs hd, s. 6 (Odenstad).

**frau̯a* 'herre'. Då detta med tiden övergick till nomen proprium, kom man givetvis att förbinda personnamnen på *Frey-* med guden *Freyr* och uppfatta dem som sammansatta med gudanamnet.[1] Genom en naturlig utveckling hade sålunda uppkommit en grupp av teofora personnamn. Utan tvivel har detta varit en viktig faktor även för den stora huvudgruppen på *Þór-*. Med stöd utav de sedan gammalt brukliga namnen på *Frey-* kunde nybildas sådana på *Þór-*. Sammansättningen med *-steinn* är i båda fallen den vanligaste. Ännu i sen tid varierade man gärna *Þór-* och *Frey-* i samma släkt: bröderna *Frøystæin* och *Þorstæin* (L 444), *Þorstæin* med sonen *Frøystæin* (L 589), *Freyviðr* fader till *Þorviðr* (Ldn. 119), bröderna *Freygarðr* och *Þorgarðr* (Flateyiarbóks ättartal), bröderna *Þorviðr stami* och *Freyviðr daufi* (Snorres berättelse om Emund lagman).

Det skulle givetvis vara av allra största intresse att veta, huru forntidens människor själva uppfattade dessa namn, vilken mening de inlade i seden att uppkalla efter gudarna t. ex. *Þorsteinn* eller *Freysteinn* — i den mån som de nu vid namnen ännu gjorde sig några tankar alls. I allmänhet har man väl endast uppkallat efter nära anförvanter eller använt namn, som voro mycket brukliga. Tyvärr ha vi endast tämligen sena vittnesbörd. Snorre anmärker i korthet, att »av Tors namn äro bildade namnen *Þórir* och *Þórarinn*, eller också är det lagt till andra namn, såsom *Steinþórr* och *Hafþórr*, eller förändrat på annat sätt».[2]

På ett av de förlorade bladen i Hauksbók har funnits en anteckning, sannolikt gjord av Haukr Erlendsson själv, nu blott bevarad i ett par avskrifter,[3] av följande lydelse: »Det är kunniga mäns utsago, att det har varit sed i forna tider att bilda namn

---

[1] M. F. Lundgren, Språkliga intyg om hednisk gudatro, s. 63, Spår af hednisk tro och kult, s. 11.

[2] Heimskringla (1911), s. 8: *Eptir Óðins nafni var kallaðr Áuðun ok hétu menn svá sonu sína, en af Þórs nafni er kallaðr Þórir eða Þórarinn, eða dregit af ǫðrum heitum til, svá sem Steinþórr eða Hafþórr, eða enn breytt á fleiri vega.* Snorre har tydligen med förvåning konstaterat, att Oden, som dock för honom var huvudguden och vars »idrotter» han just är i färd med att skildra, icke förekommer i namn, utan endast den vida mindre betydande Tor, och han gör då det vågade, och naturligtvis oriktiga, antagandet, att *Auðunn* skulle vara något slags förvrängd form av *Óðinn*. Om Odensnamnet *Auðunn* se Hj. Falk, Odensheite (1924), s. 3.

[3] AM 115 (Biörn á Skarðsá) och AM 281 4:o. Avtryckt i Eyrbyggja Saga (1864), s. 116 och i Hauksbók (1892—96), s. 503.

för sina söner och döttrar av gudarnas namn, sålunda av Tors namn *Þórolfr*, *Þorsteinn*, *Þorgrímr*. Den som hette *Oddr* från början kallades efter honom *Þóroddr*, såsom Tormod gjorde, då han i ett kväde om Snorre gode och hans son Odd kallade denne *Þóroddr*. Likaså *Þorbergr*, *Þórálfr*, *Þorleifr*, *Þorgeirr*. Och ännu flera namn äro avledda av åsarnas och gudarnas, om också de flesta av Tors. Man hade på den tiden i allmänhet två namn, det ansågs ge förhoppning om långt liv och lycka. Och när någon förbannade dem, då skulle det icke skada dem, om de hade ett annat namn.»[1]

Det sista påståendet har av Vigfusson satts i samband med några ord i slutet av Torsten den vites saga, där det berättas om hur *Helgi Þorgilsson* fick namnet *Brodd-Helgi:* »Detta tyckte man allmänt vara en duktig handling, som Helge hade gjort; han fick därav ett tillnamn och kallades Brodd-Helge. Och det ansågs då mycket mera lyckobringande att ha två namn. Man trodde, att de som hade två namn, skulle leva längre än andra».[2] Här betecknas uttryckligen, egendomligt nog för övrigt, ett sammansatt namn som *Brodd-Helgi* som »två namn». Och på samma sätt uppfattas nu i Hauksbók *Þóroddr*, *Þorgrímr* o. s. v.: *Þór-* är ett tillägg till ursprungliga namn *Oddr*, *Grímr* av samma art som *Brodd-* i *Brodd-Helgi*, *Styr-* i *Styrbiǫrn*, *Smið-* i *Smiðkell*, sålunda ett »öknamn» i detta ords egentliga mening.

Vigfusson har med skäl förmodat, att anteckningen i Hauksbók har sin grund i vad som berättas i Eyrbyggia saga om landnåmsmannen Torolf Mostrarskegg från Hordaland. Dennes ursprungliga namn var *Hrólfr*, säges det, men han var en ivrig dyrkare av Tor, och därför kallades han *Þórolfr (han var mikill*

[1] *Þat er fróðra manna sǫgn, at þat væri siðr í fyrndinni, at draga af nǫfnum guðanna nǫfn sona sinna eðr dǿtra, svá sem af Þórs nafni Þórolfr eða Þorsteinn, Þorgrímr; eðr sá er Oddr hét fyrst, hét af hans nafni Þóroddr, sem þormóðr kvað um Snorra goða ok Odd son hans, er hann kallaði Þórodd; eðr Þorbergr, Þóralfr, Þorgeirr. Ok enn eru fleiri nǫfn dregin af Ásum ok goðum, þóat af Þór sé flest. Menn hǫfðu miǫk svá tvau nǫfn; þótti þat líkast til langlífis ok heilla, þótt nǫkkurir fyrirmælti þeim við guðin, þá mundi þá ekki skaða, ef þeir ætti eitt annat nafn.*

[2] *Þótti flestum mǫnnum þetta vera bellibragð, er Helgi hafði gørt; fekk hann af þessu viðrnefni ok var kallaðr Brodd-Helgi. En þat þótti þá mǫnnum miklu heillavænligra at hafa tvau nǫfn. Var þat þá átrúnaðr manna, at þeir menn myndi lengr lifa, sem tvau nǫfn hefði* (Austfirðinga sǫgur, s. 18 f.)

vinr Þórs, ok af því var hann Þórolfr kallaðr). Sin son *Steinn* »gav han åt sin vän Tor och kallade honom *Þorsteinn*». Torsten fick en son, som »kallades *Grímr* och vattenöstes; denne gosse gav Torsten åt Tor och kallade honom *Þorgrímr*». Om en annan son till Torolv, *Hallsteinn*, säges det, att han anropade Tor om att denne måtte sända honom högsätesstolpar och gav honom fördenskull sin son; denne son kallade han *Þorsteinn*. Eyrbyggiasagans författare tänker sig sålunda genomgående *Hrólfr*, *Steinn, Grímr* som de ursprungliga namnen och *Þór-* som ett senare tillägg. Huruvida detta är riktigt, är naturligtvis högst tvivelaktigt. *Þórolfr* är i varje fall icke en sammansättning med *Hrólfr*, såsom sagoskrivaren tror.[1] Men själva uppfattningen av namnens innebörd kan mycket väl vila på folklig och äkta grund. Och i varje fall är det högst intressant att här finna en släkt av ivriga Torsdyrkare, som i sina namn genom flera släktled gåvo uttryck åt denna sin hängivenhet. Detsamma var fallet med deras grannar i Alptafiǫrðr och Eyrr: *Þorbrandr Þorfinnsson* hade till hustru *Þuríðr*, *dóttir Þorfinns Sel-Þórissonar;* deras barn voro *Þorleifr kimbi*, *Snorri*, *Þóroddr*, *Þorfinnr*, *Þormóðr*, *Þorgerðr; Þorlákr Ásgeirsson* i Eyrr och *Þuríðr Auðunardóttir* hade barnen *Steinþórr*, *Bergþórr*, *Þormóðr*, *Þórðr* och *Helga*.

Genomgår man de enskilda sammansättningarna med *Þór-*, visar det sig, att senare leden synnerligen ofta förekommer som självständigt namn. Det är fallet med *Þórálfr*, *Þorbergr*,[2] *Þorbiǫrn*, *Þorbrandr*, *Þorfinnr*, *Þorgautr*, *Þorgeirr, Þorgestr*, *Þorgils (Gísl)*, *Þorgrímr*, *Þórhallr*, *Þorkell*, *Þorliótr*, *Þóroddr*, *Þórolfr*, *Þórormr*,[3] *Þorsteinn*. Men lika ofta händer det, att slutleden icke ensam kan utgöra ett namn: *Þórir*,[4] *Þórðr*, *Þórarinn*, *Þórarr*, *Þorgarðr*, *Þórhaddr*, *Þorlákr (-leikr)*, *Þorlaugr*, *Þorleifr*,[5] *Þor-*

[1] Skrivningen *Þórhrólfr* förekommer även i Landnáma, tydligen genom påverkan från Eyrb. s.

[2] *Þorbergr* är den enda sammansättningen med *-bergr*. *Bergr* är ett icke ovanligt personnamn.

[3] Såvida ej detta *Þórormr* < **Þor-þormr*. Jfr *Guðþormr*, *Véþormr*.

[4] Om detta namn *(< *Þōr-vēr)* se C. Marstrander, Bidrag til det norske sprogs historie i Irland (1915), s. 156; A. Heusler, Aisl. Elementarbuch (1913), s. 42.

[5] *Leifr* ensamt förekommer som personnamn på Island och i Norge. *Þorleifr* kan sålunda höra till den förra gruppen. Emellertid är *Leifr* från början ej ett självständigt namn, utan ett kortnamn till sammansättningar som *Guðleifr*, *Óleifr*, *Sigleifr* o. s. v.

móðr, *Þorvaldr* (*Þóraldr*), *Þorvarðr*, *Þorviðr;* särskilt i fråga om kvinnonamnen: *Þuríðr*, *Þorbiǫrg*, *Þordís*, *Þórelfr*, *Þórey*, *Þorgerðr*, *Þorgunnr*, *Þórheiðr*, *Þorlaug*, *Þorleif*, *Þorný*, *Þórunnr*, *Þorvé*, *Þorveig*, *Þorvǫr*. Till denna senare grupp höra flera av de äldsta och mest spridda namnen. I enstaka fall kan kanske ett *Þór*-namn ha kommit till på det sätt som Eyrbyggia-sagan och Hauksbók tänker sig. Men i stort sett har det icke skett så. Och namntypens uppkomst och spridning förklaras ej därigenom.

Namntolkningar av typen *Þórolfr* < **Þór-Hrólfr* äro icke ovanliga i den isländska litteraturen. Konung *Raumr* offrade sin son *Brandr* åt gudarna, och därför blev han kallad *Goðbrandr*.[1] En man uti Sogn, *Geirr*, kallades *Végeirr* med anledning därav att han var en ivrig blotman.[2] *Brynhildr* kallades så, därför att hon *fór með hialm ok bryniu ok gekk at vígum*; ursprungligen hette hon enligt Snorres Edda *Hildr*. Hon hade en syster, som kallades *Bekkhildr*, *þvíat hun hafði heima verit ok numit hannyrði*.[3] Ingolf Arnarsons fosterbroder hette från början *Leifr*, men sedan han i strid förvärvat ett underbart svärd, fick han tillnamnet *Hiǫrleifr*.[4] Efter stamfadern Skjold följde enligt Skjoldungasagan hans son *Leifr*; under hans regering rådde så stor fred, att han blev kallad *Friðleifr*. Hans son Frode efterföljdes av sin son *Leifr;* denne drog alltid uti viking och kallades därför *Herleifr*.[5]

Man uppfattade sålunda även de gamla tvåledade namnen i analogi med sekundära namnbildningar som *Kveld-Ulfr*, *Brodd-Helgi*, *Blót-Sveinn* o. dyl. Förleden var en bestämning till slutleden, som utgjorde det egentliga namnet. Faktiskt kunde ju också under vissa omständigheter slutleden ensam ersätta hela namnet. Ett *Kǫtlufiall* säges ha fått namn efter en *Þorkatla*.[6] En *Ásgeirr* kallas i Sturlungasagan *Kollu-Geirr;* säkerligen är

---

[1] Flateyiarbók 1, s. 23.
[2] Landnámabók (1925), s. 198.
[3] Vǫlsunga saga (1906—08), s. 57. Samma namn i Egils saga einhenda, kap. 1, 2 (ASB 17, s. 4, 7). Jfr *Hildr eða Svanhildr* (Olov d. heliges saga, 1853, s. 4).
[4] Landnámabók, s. 4 f. Jfr HHu I: 23 *Hiǫrleifr*, men Vǫls. s. *Leifr*.
[5] Aarböger 1894, s. 106, 107.
[6] Svarfdöla saga, Ísl. fornsögur 3, s. 47.

förleden, såsom Lind förmodar (Binamn, sp. 211), gen. av kvinnonamnet *Kolla* och *Geirr* förkortning av *Ásgeirr*.[1]

Uti det namnförråd, som med säkerhet kan räknas som samgermanskt, förekomma icke några teofora personnamn. Däremot träffas talrika namn, sammansatta med de allmänna beteckningarna *Guð-* och *Ás-*. Sådana tillhöra alla germanska stammar. Från de urnordiska inskrifterna kunna vi anföra *Ansugislaʀ*, *Ansugastiʀ* och *Asmundʀ*.[2]

För den allmänna uppfattningen i Norden under forntiden var emellertid **ansuʀ*, fvn. *áss*, en viss bestämd gud, nämligen Tor. Han är *hinn almáttki áss*, som jämte Frö och Njord anropas i den hedniska edsformeln. Då Viga-Glum skall värja sig för dråpsbeskyllningen, använder han dessa ord: »Jag går tempeled vid ringen och jag säger det för Åsen, att jag var ej med där . . . varest Torvald krok fick bane».[3] Tor är rättsordningens värnare i landet. Därför åkallas han också som *landáss*, jämte Frö och Njord, av Egil, då denne vill hämnas på sin fiende, Erik blodyx.[4] Han kallas *Ása-Þórr* eller *Ásabragr*. *Ásmegin* betyder Tors kraft och *ásmóðr* Tors vrede. *Ásgarðr* förekommer, såsom H. M. Chadwick framhållit[5], i tvenne eddadikter, som handla om Tor. *Ásmóðr* får i en skaldevisa ersätta personnamnet *Þormóðr; Þór-* är sålunda likvärdigt med *Ás-*.[6] På Tors åkning syftar det svenska *åska* (fsv. *asikkia*, *asækia*), dial. även *åsa-toren* (Hyltén-Cavallius), *åsaregn* (*gofarregn*, *gobondaregn* Rietz); därjämte om samma naturfenomen ä. nsv. *thoråk* (Dahlgren, Lind), dial. *torakt*

---

[1] Exemplen på dylik kortnamnsbildning äro f. ö. mera sällsynta än man vore benägen att tro. Jfr B. M Ólsen i Aarböger 1905, s. 72; F. Stark, Die Kosenamen der Germanen (1868), s. 13. Ett i viss mån likartat fall är det, då *Friðþiófr* uppträder förklädd under namnet *Þiófr* (Friðþiófs s., kap. 11, 12).
[2] Märkligt nog finns i den svenska kungaätten intet namn på *Ás-*, ehuru sådana skulle passa väl in uti allitterationen. Beror det på att Yngve-ättlingarna voro Frö-dyrkare?
[3] Íslenzkar fornsögur 1, s. 76 (Víga-Glúms saga, kap. 25).
[4] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 127.
[5] The cult of Othin (1899), s. 28.
[6] Skjaldedigtning B: 1, s. 94. Påpekat redan i Cleasby-Vigfussons Dictionary, s. 46.

(Rietz),[1] *torsåka* (Rietz: Gottl.), *Tor går, Tor åker, Tor kör* (Rietz).

Vad namnen beträffar, kunna vi iakttaga, hurusom *Ás-* och *Þór-* ännu i sen tid påfallande ofta växla inom samma syskonkrets eller samma släkt.[2] I ett annat sammanhang har jag visat, att *Ásgautr* och *Þorgautr* äro de äldsta nordiska namnen på *-gautr* och de som nått den största utbredningen.[3] De äro de enda, som förekomma i Landnáma och i större utsträckning på svenska och danska runstenar.[4] De äro vidare de enda, som träffas i Reichenau-Necrologiet (vardera 10 ggr.)[5] och hos Adam av Bremen.[6] Ingående undersökningar skulle säkerligen kunna påvisa andra liknande förbindelser mellan namn på *Ás-* och på *Þór-*. *Ásgrímr* och *Þorgrímr* äro, jämte *Hallgrímr* och *Steingrímr*, de enda namn på *-grímr*, som äro i allmännare bruk. Precis samma förhållande finner man vid namnen på *-ketill:* de vanligaste äro *Áskell* (fsv. fda. *Æskel*) och *Þorkell, Hallkell* och *Steinkell* (fsv.); därtill komma *Grímkell, Hrafnkell, Oddkell* och *Ulfkell*. Märk att även *Hall-* och *Stein-* äro synonymer. *Áslákr* (fht. *Ansleicus*, fe. *Oslac*) och *Þorlákr* äro de enda namn med övergång *ai* > *ā* i senare ledens *-leikr*. *Þorgestr* är det äldsta kända namn på *Þór-*[7]; det sammanhänger tydligen med urn. *AnsugastiR* (Myklebostad) och med *Goðgestr, Végestr*.

Det finns också olikheter. *Ásmundr* är ett mycket vanligt namn, både i Västnorden och Östnorden. Ett namn *Þormundr*

[1] Fsv. *toraakt*, n., enligt Rietz s. 730 (från Cod. Linc. 59, s. 168; vilket enl. Geete, Fsv. Bibliografi, s. 104 måste vara fel, möjligen för Cod. Linc. 47 från början av 1500-t.).

[2] Exempel se ovan s. 6 f.

[3] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 92 f.

[4] Utom de aa. s. 94 nämnda 16, resp. 11 runinskrifterna har jag funnit *Asgautr* på ytterligare 7 och *Þorgautr* i 4, nämligen: *Asgautr* D II: 1 (Brate, Svenska runmästare, s. 123), 36, 71, Sö 97, 122, 123, Öl 47, *Þorgautr* Sö 111, Ög 22, 70 och Ekeby, Skånella s:n (Brate aa, s. 84).

[5] Aarböger 1923, s. 17, 22.

[6] Därtill i ortnamn: *Asgutztorp* 1382, 1410 (Styffe, Skandinavien under unionstiden, s. 146), nu Algutstorp (Vgl.), *Asgutzrum* 1424 (Styffe aa, s. 268), nu Algutsrum (Öl.).

[7] Norsk vikingahövding i Island på 830-talet (ir. *Turges*). Senare under vikingatiden är namnet mycket sällsynt och dör snart alldeles ut.

finns visserligen på svenska och danska runstenar[1] liksom under medeltiden i Sverige och Danmark, men det saknas fullständigt på Island och i Norge. Det visar sig nu, att *-mundr* endast ingår i gamla namn: *Ásmundr, Geirmundr, Guðmundr, Hámundr, Hermundr, Hiǫrmundr, Hrómundr, Ingimundr, Sigmundr, Sæmundr, Sǫlmundr, Vémundr, Vermundr, Ǫgmundr* o. a. Intet enda av de hos Lind förtecknade namnen på *-mundr* gör intryck av att vara en ny bildning. Åtminstone på västnordisk botten är sålunda *-mundr* ej längre något levande namnelement. Helt annorlunda förhåller det sig med *-(f)røðr*. Jämte gamla sammansättningar som *Ásrøðr*[2], *Geirrøðr, Guðrøðr, Herrøðr, Ragnfrøðr, Sigfrøðr* finnas unga namn: *Hallfrøðr, Steinrøðr,* t. o. m. *Kristrøðr*. Det är då rätt naturligt, att vi finna ett *Þórðr* < **Þórrøðr*, spritt över hela Norden.

De nordiska personnamnen på *Þór-* ha sålunda enligt min mening kommit till väsentligen genom variation av de traditionella namnen på *Ás-*. Ett sådant utbyte av *Ansu-, Ás-* mot *Þunra-, Þór-* innebar för de gamla nordborna intet främmande. De båda orden voro synonyma. *Þunra-, Þór-* var mera uttrycksfullt och rakt på sak. Förebilder hade man i de gamla namnen på *Frey-*.

Naturligtvis får man icke tro, att varje *Þór*-namn har en religiös mening, innebär ett helgande åt guden, så som Eyrbyggiasagans författare förutsätter och många mytologer i nyare tid velat hävda. Den väldiga utveckling, som *Þór*-namnen fingo, till Nordens ojämförligt talrikaste och livskraftigaste namngrupp, vittnar dock om den styrka, som Torsdyrkan hade hos de skandinaviska folken under århundradena närmast före vikingatiden.[3]

[1] Redan på Nörre Nærå-stenen o. 850—75.

[2] Om detta namn se även E. Björkman, Nordische Personennamen in England, s. 11 f. Av de nio förnäma danskar (honorabiles viri), som år 811 omtalas i Einhards annaler, bära tre namnet *Osfrid:* Osfrid cognomento Turdimulo, Osfrid filius Heiligen och Osfrid de Sconaowe.

[3] Andra förklaringar av namnen på *Þór-:* H. Naumann (Altnordische Namenstudien, s. 167 f.) menar, att de stä i samband »mit der Einführung und Verehrung von Götterbilder, die ja für die Nordgermanen der Wikingerzeit mit hinlänglicher Sicherheit bezeugt sind.» Namnen på *guð-, ans-* tillhöra en tid, som ännu icke kände till några gudabilder (jfr Tacitus). »Zugleich bedeutet die Sitte der theophoren Namen eine Illustration dessen, was uns von den Männern der Wikingerzeit erzählt wird, dass sie einen einzelnen Gott zu ihrem *fulltrúi* annahmen, d. h. zu dem, auf den sie ihr ganzes Vertrauen setzten.» — F. Jónsson

VIII.

Om man i det nordiska namnförrådet skulle bortse från alla enledade namn, som äro ursprungliga binamn, från namnen *Ketill* och *Grímr* och sammansättningarna med *-ketill (Ketil-)*, *-grímr (Grím-)* och *Þór- (-þórr)*, då skulle det mista några av sina viktigaste särdrag och likheten med det västgermanska namnförrådet skulle bli betydligt mera framträdande. De gamla namnen saknas ingalunda under vikingatiden; de spela blott en underordnad roll. De ha blivit starkt tillbakaträngda av de nyskapade, särnordiska formerna. Det karakteristiska ligger just uti blandningen av gammalt och nytt.

Namn med anor från folkvandringstid, som ännu äro i allmänt bruk under vikingatiden, äro exempelvis *Álfr*, *Ásmundr*, *Auðunn*, *Bárðr*, *Bǫðvarr*, *Egill*, *Einarr*, *Erlendr*, *Eysteinn*, *Eyvindr*, *Gunnarr*, *Heriolfr*, *Hróaldr*, *Ingolfr*, *Óláfr*, *Óttarr*, *Sigmundr*, *Sigurðr*, *Vémundr*, *Ǫlvir*, *Ǫnundr*; *Álof*, *Guðný*, *Guðríðr*, *Guðrún*, *Gunnhildr*, *Gunnvǫr*, *Herdís*, *Ingibiǫrg*, *Ragnhildr*, *Rannveig*, *Sigríðr*, *Valgerðr*, *Vigdís*, *Yngvildr*. Härtill kommer ett stort antal namn, som föra en mer tynande tillvaro eller endast äro kända från ett eller annat enstaka belägg.

Man har ofta framhållit den olika karaktären av det gamla och det nya. Det har sagts, att folkvandringstidens namn äro klingande, poesifyllda, de nordiska vikingatidsnamnen däremot prosaiska och nyktra. De förra ta sikte på krigarlivets ideal, de senare äro vardagliga, stundom rent av plumpa till sin innebörd. Utan tvivel kan det vara något berättigat i ett dylikt omdöme, om man nämligen ser saken i stort och icke fäster sig vid de

(Aarböger 1926, s. 215): namn på *Ás-*, *Goð-*, *Þór-* äro alla av samma art som *Rauðolfr*, *Svartkell*, d. v. s. förleden är en bestämning till efterleden, som utgör det egentliga namnet. »Her betegner det, at vedkommende står under guddommeligt værn: *Ásgeirr* 'den af asen (el. aserne) beskyttede *Geirr*', *Þorbiǫrn* 'den af Tor beskyttede Björn', *Rǫgnvaldr* 'den af magterne værnede *valdr* ɔ: konge' osv.» I ANF 17, s. 239 vänder sig F. Jónsson med en viss rätt emot ett ytligt användande av personnamnen som måttstock på Odens- och Torsdyrkan. Men han tillägger: »Forklaringen er utvivlsomt den, at man har anset Odins egenlige navn så ophöjet og så helligt, man har omfattet det med en sådan ærefrygt, at man ikke har kunnet bekvemme sig til at bruge det som en del af navne, og denne fölelse har været almindelig».

många undantag som finnas. En skillnad finns det obestridligen i namnelementens betydelse och associationer. Men saken har också en annan sida, som ej får förgätas i detta sammanhang. De särnordiska namnen vittna om en originalitet och en fantasirikedom, som är högst anmärkningsvärd, om man ställer dem vid sidan av de schablonmässiga och ganska enformiga namnen hos engelsmän och tyskar.

Vikingatidens nordiska personnamn äro sålunda en självständig och egenartad utveckling av det samgermanska namnskicket. I vida större utsträckning än västgermanerna ha nordmännen varit nyskapande på detta område.

I formellt avseende ansluta sig de nordiska nybildningarna helt till den fornärvda huvudmassan av personnamn, de tvåledade. Sammansättning av två nominala stammar är fortfarande det viktigaste bildningsmedlet. I detta avseende är sålunda traditionen från indoeuropeisk urtid alltjämt obruten, när medeltiden inträder med sina massor av främmande helgonnamn.

Genom folkvandringarna rubbades efterhand de förhållanden, som utgjorde villkoren för den åtminstone relativt enhetliga germanska kulturen. Ännu vid 500-talets början lågo vägarna öppna tvärs igenom Europa, och de skandinaviska folken togo livlig del uti de sydliga frändefolkens öden. En ny, rik kultur strömmade in över Norden, och i Lejre och i Uppsala blomstrade kungalivet och krigarlivet i liknande former som hos franker och goter. Men därpå följde en tid, då de nordiska folken väsentligen voro hänvisade till sig själva. Den slaviska invasionen på södra Östersjökusten avskar förbindelserna mot söder, där frändefolken nu tillägnade sig kristendomen och den romerska kulturen. Norden fick en skarp språkgräns. I vissa avseenden följde en kulturell tillbakagång — märkbart framträdande i runskriften —, men samtidigt skedde en samling och koncentration av krafterna. De tidigare inkomna kulturelementen tillägnades i vidare kretsar än förut och assimilerades med det gamla arvet. Det är under dessa tyvärr föga kända århundraden före den egentliga vikingatiden, som nordisk egenart utbildades och rotfästes, i språk och tänkesätt, i seder och samhällsskick.

Man tager säkerligen ej miste, om man förmodar, att folkvandringstidens kultur här i Norden uppburits av ett fåtal hövdingaätter, kungar och jarlar och andra stormän, spridda över

bygderna. Det var folk av förnäm börd, rikedom och inflytande *(heiðverðir menn, tígnarmenn)*, av vilka många som krigare eller köpmän flackat omkring ute i världen och förvärvat ägodelar och kunskap. De kände runornas hemligheter och övade dem, de älskade skaldekonst och sägner om gångna tiders hjältar, och de dyrkade Oden, krigarnas kunglige men trolöse gud. Men vid sidan av dem levde den talrika bondebefolkningen, som mestadels gick hemma vid det dagliga arbetet och odlade jorden, så som fäderna hade gjort före dem. De litade till Tor, den starke, som värnade människorna mot de onda makterna, och de deltogo i de årliga festerna för Frö, som främjade fruktbarheten hos kreaturen och på markerna. Några skarpa gränser får man naturligtvis ej tänka sig mellan hövdingaklass och bondeklass, och de utjämnades ytterligare under tidernas lopp, icke minst därigenom att bondsönerna gärna trädde i hövdingens tjänst, om de ej kunde finna plats på gården därhemma. Och naturligtvis ha förhållandena gestaltat sig rätt olika i olika delar av Norden. Men ännu under vikingatiden är den gamla motsatsen ej fullt utplånad. Den framträder ej minst i spänningen mellan den djupt rotade Torsdyrkan och den diktningen helt behärskande Oden- och Valhallatron. »Oden får jarlarna, som falla i strid, men Tor får trälars hop», heter det i en hånfull replik i Hárbarðslióð.

Sannolikt är det nordiskt bondegemyt, som har slagit igenom i det nya namnskiktet. Därpå tyder ej minst den dominerande plats, som sammansättningarna med *Þór-* ha fått. Bonden kände blott en enda *áss-*, fastän skalderna räknade dem till dussinet med Oden som den främste.

Men härav följer också, att de särnordiska namnen delvis kunna ha haft sina rötter mycket långt tillbaka i tiden. De ha blott funnits i en annan social miljö än de heroiska namnen. I runinskrifterna kunna vi knappast vänta att finna dem. Ty bönderna ha säkerligen icke befattat sig mycket med runor under folkvandringstiden, och i varje fall ha de ej använt dem till minnesinskrifter. Dock är att märka, att vi redan i urnordisk tid haft personnamn sådana som *Wakraʀ* och *Taitʀ*, vilka äro substantiverade adjektiv. Tillnamn, som övergått till personnamn, äro också *Helgi* och *Halfdan*, vilka båda tillhöra folkvandringstiden.

De gamla tvåledade namnen rymma, såsom redan antytts, alltför mycket av krigarideal för att passa i en äkta bondekultur. De stå därtill i nära samband med den varierande namngivningen, vilken — lika litet som den allittererande — torde ha varit gammal bondesed. De nordiska bönderna ha sannolikt under folkvandringstid i övervägande grad haft namn av samma slag som senare, mest enledade namn eller namn av direkt karakteriserande innebörd. Tvåledsnamnen ha dock alltid räknats som förnämare, och det har därför funnits en tendens att efter de gamla mönstren skapa nya sammansättningar[1].

Motsatsen mellan hövdinganamn och bondenamn är skönjbar ännu under vikingatiden. De nordiska kungaätternas namn tillhöra genomgående den förra gruppen. Det kan t. ex. omöjligen vara en tillfällighet, att vi bland dem förgäves söka efter namn, sammansatta med *Þór-* eller *-ketill*. Sådana ha uppenbarligen undvikits, helt enkelt därför att de icke tillhörde släkttraditionen. De voro uppkomlingar, som ännu icke voro användbara i samhällets högsta kretsar. Konservatismen i namnskick är som bekant ofta mycket stor. Vi erinra oss Snorres berättelse om konung Olovs vrede över att man i hans frånvaro vågat giva hans nyfödde son namnet Magnus. »*Ekki er þat várt ættnafn*». Ännu större motstånd väckte det första försöket att i den svenska kungaätten införa ett främmande namn. När Olov skötkonungs son skulle döpas, fick han av biskopen efter den kyrkliga helgonkalendern namnet *Jakob*. »Det namnet misshagade svearna. De sade, att aldrig hade en sveakonung hetat Jakob». När gossen var tio eller tolv år gammal, fördes han fram på tinget, och svearna gåvo honom då namnet *Anund*, vilket namn han sedan bar, så länge han levde[2].

De historiska kunganamnen överensstämma sålunda till sin art med sagornas namn. De bottna nämligen, båda dessa namn-

[1] Det är väl föreställningen om tvåledsnamnens högre rang, som tar sig uttryck i vad som säges i Torsten den vites saga om namnet *Brodd-Helgi* (ovan s. 78): ett sammansatt namn ansågs lyckosammare än ett annat.

[2] Snorres berättelse om tillkomsten av dubbelnamnet *Anund Jakob* är visserligen mycket osannolik. Men den är uttryck för en utan tvivel riktig tradition, att man med ovilja sett nya namn intränga i de gamla ätterna, särskilt i kungaätten. Jfr Adam av Bremen II: 59 Alter Anund, quem rex a legitima genuit, cognomento fidei et gratiae dictus est Iacobus. Om dylika dubbelnamn se K. Maurer, Die Bekehrung des norwegischen Stammes 1, s. 501; J. Steenstrup, Normannerne 2, s. 97; A. Grape, Studier över de i fornsvenskan inlånade personnamnen, Inledn. s. 79.

grupper, i ett äldre namnskick än vikingatidens allmogenamn i allmänhet.

I Sverige finna vi vid hednatidens slut kunganamnen *Erik, Olov, Anund, Emund*[1]. Från 800-talet känna vi genom Vita Anskarii: *Erik, Anund, Björn* och *Olov,* från 900-talet genom Adam (enligt uppgifter lämnade av Sven Estridsson): *Ring, Erik* och *Emund, Emund Eriksson, Erik* (segersäll). Hervararsagans kungalängd innehåller precis samma namn, alltifrån Ragnar lodbroks son Björn järnsida: *Eiríkr*[2] - *Eiríkr (Refilsson)* - *Qnundr Uppsali* och *Biǫrn at Haugi* - *Eiríkr Qnundarson* - *Biǫrn* - *Eiríkr hinn sigrsæli* och *Óláfr* (med sonen *Styr-Biǫrn*) - *Óláfr* - *Qnundr* och *Eymundr*. Historiskt säkra äro av dessa kungar före Erik segersäll endast *Qnundr Uppsali* och *Biǫrn at Haugi*, för vilka krönikan antagligen stöder sig på ett skaldekväde av Brage den gamle. Man har identifierat dem med Ansgarbiografiens Anund och Björn[3]. Märkligt nog göras de i krönikan till bröder och samkonungar: Anund var Uppsalakonung, och Björn bodde på den gård, som hette *at Haugi*. Utom de fyra vokalallittererande namnen är sålunda namnet *Björn* säkert styrkt för Uppsalaätten[4].

[1] Till det gamla kungahuset hörde de båda *Erikar*, som enligt Adam (III: 53) efter Stenkils död omkommo i kamp om tronen. Därmed »utslocknade hela kungaätten»; tydligen menas därmed den gamla. Adam omtalar även (III: 16, Schol. 123) en *Anund (Amund)*, som var son av Emund den gamle och omkom under ett tåg till Finland. — Om de ytterst invecklade frågor, som sammanhänga med denna tids historia och kungaserie se F. Braun i Fornvännen 1910, s. 99 f.; O. v. Friesen ibid. s. 199 f.; E. Olson, Yngvars saga víðfǫrla (1912), s. XCIV f.; H. Schück, Den äldsta kristna konungalängden i Sverige (1914); N. Beckman i Personhist. Tidskrift 16 (1914), s. 1 f.; G. Carlsson i Kyrkohist. Årsskrift 1923, s. 407 f.

[2] Han säges ha haft en broder *Refill*, men denne var blott *herkonungr ok sækonungr*.

[3] Anund förekommer också i en norsk tradition om Härjedalens bebyggelse (NGL 2, s. 487 f.). H. Schück, Sveriges förkristna konungalängd (1910), s. 29. — Andra isländska källor kalla Björns medregent för Emund och hans efterföljare för Erik Emundsson (Snorre, Langfeðgatal). — Landnámsmannen *Þórðr knappr* uppges i Landnáma (kap. 258) ha varit son av *Biǫrn at Haugi*.

[4] Genom Ansgarbiografiens Björn och Styr-Björn. Fullständigt ohistorisk är däremot den Björn Eriksson, som enligt Hervararsagan regerat länge — Snorre säger femtio vintrar — och varit fader till Erik segersäll (Schück aa, s. 28). Han förefaller att vara konstruerad efter uppkallelsemetod som farfader till Styr-Björn. I Styrbiarnar þáttr upp-

Mera osäkert är väl *Ring*, den förste konung i Sverige, vars namn Sven Estridsson kände till[1]. Härtill komma så Olov skötkonungs döttrar (enligt Snorre): *Ingigerðr* (Adam: *Ingrad*), *Holmfríðr*, *Ástríðr*[2].

Efter den gamla kungaättens utslocknande kom en ny ätt på tronen. Den nya tiden röjer sig även i namnen: de föga konungsliga *Stenkil, Hallsten* och det inlånade *Filip*. Stenkil var enligt Hervararsagan gift med Emund den gamles dotter; måhända var det därför han kallade sin son *Inge*. Själv säges han ha varit jarl, innan han blev konung, och av förnäm börd; hans fader var *Rǫgnvaldr enn gamli* och hans moder *Ástríðr dóttir Niáls Finns sonar ens skiálga af Hálogalandi*. Man har antagit — ehuru utan stöd i källorna —, att detta är densamme *Rǫgnvaldr*, som på Olov skötkonungs tid var jarl i Västergötland och enligt den samtida Sigvat Tordsson var *Ulfs* son och gift med Olov Tryggvasons syster *Ingibiǫrg*. *Rǫgnvaldr Ulfsson iarl* hade enligt Snorre sönerna *Ulfr iarl* och *Eilífr iarl*. I en visa av Sigvat Tordsson kallas han *Ulfs faðir*. P. A. Munch[3] har, säkerligen med rätta, identifierat de båda Ragnvaldssönerna med *Ulf* och *Eglaf*, som enligt Ags. krön. (a. 1025) voro anförare för den svenska flottan i slaget vid Helgeå[4]. Det är då i hög grad anmärkningsvärt, att varken Snorre eller andra västnordiska källor (med undantag av Hervararsagan) omtala Stenkil som son av Ragnvald Ulvsson. För denna härstamning talar dock i viss mån, att Inge Stenkilsson uppges ha haft en son med namnet *Ragnvald* (Snorre, Saxo). Att släkten var västgötsk, synes också

ges också, att Erik segersäll och Olov voro söner till Björn. — Förekomsten av namnet Björn inom den svenska kungaätten är väl anledningen till att man ledde dess ursprung tillbaka till Björn järnsida.

[1] H. Schück påpekar (aa, s. 9), att namnet *Ring* för övrigt icke, så vitt man vet, förekommer i den svenska kungaätten. Han förmodar, att vi i stället för *Ring* böra läsa *Olof* (ett inom ätten vanligt namn). Namnet *Óláfr (*Anulaibar)* uppträder i lat. skrifter från 800- och 900-talen någon gång under formen *Anulo*. Genom förblandning med lat. *annulus* 'ring' skulle Adam ha återgivit detta *Anulo* med *Ring*. Det är emellertid att märka, att Adam fått namnet direkt meddelat av Sven Estridsson. En latinsk form *Anulo*, som Adam sedan skulle ha velat tolka i nordiskt språk, är sålunda utesluten. — Däremot är det naturligtvis möjligt, att det är en sagotradition om en svensk konung *Ring*, som ligger till grund för Sven Estridssons ord.

[2] I andra källor uppges, att *Holmfríðr* var Olov skötkonungs syster.

[3] Det norske Folks Historie 1: 2, s. 734 f.

[4] En *Eilífr* var enligt ett skaldekväde av Tjodolf Arnorsson Harald hårdrådes följeslagare på vikingafärd.

framgå av uppgiften i Västgötalagens kungalängd, att Stenkil »älskade västgötarna framför alla män, som voro i hans rike». Adam av Bremen, som högeligen prisar Stenkils fromhet, känner om hans börd endast, att han på ett eller annat sätt stått i skyldskapsförhållande till Emund den gamle (nepos an privignus regis ignoro III: 15).

Genom karolingiska annaler och krönikor känna vi ett stort antal danska konungar på 800-talet. Deras släktskapsförhållanden inbördes äro delvis mycket oklara, men kunna också lämnas å sido, då det här endast är namnen som intressera oss: *Sigifridus* (slutet av 700-talet) - *Gotafridus* († 810) - *Hemmingus* († 812) med bröderna *Reginoldus*, *Hancwin* och *Angandeo* - *Sigifridus* och *Anulo nepos Herioldi quondam regis* - *Reginfridus* och *Harioldus* med sonen *Gotafridus* och brodern *Roricus* - *Horic* (en äldre och en yngre) - *Gudurm* (854)[1] - *Sigifredus* och *Halpdeni* (o. 870) - *Gotafridus* och *Sigafridus* (891). Därefter följde enligt Adam av Bremen (Sven Estridsson) en *Heiligo*. Namnen äro sålunda alltigenom av gammal typ: *Sigfrøðr*, *Guðfrøðr*, *Ragnfrøðr*, *Rǫgnvaldr*, *Haraldr (Herioldr)*, *Hrørikr*, *Hárikr*, *Hákon* (?), *Áli (Óláfr)*, *Guðþormr*, *Angantýr*, *Hemingr*, *Halfdan* och *Helgi*.

I början av 900-talet kom en ny ätt på den danska tronen, knytlingarnas. Om dess ursprung känna vi intet med säkerhet, men tydligen hade den inga förbindelser med föregående kungasläkter. Ättnamn voro *Gormr* (säkerligen en yngre form för *Guðþormr*), *Haraldr*, *Sveinn* och *Knútr*. De båda sistnämnda äro typiska binamn, som först här upphöjas till kungarang[2]. Gorm

[1] »Princeps Nortmannorum», stred 854 med sin farbror *Horic*. Båda stupade, och hela kungaätten utöddes så när som på en enda, den yngre *Horic* (Vita Ansk., kap. 31).

[2] Gorm den gamle var son av *Hårde-Knut*, som i sin tur enligt Adam av Bremen var son av en *Suein*, som kommit från Nortmannia. Belysande för namnet Knut är berättelsen om stamfadern *Knútr enn fundni (Þrǽla-Knútr)*, hittebarnet, som från träl blev konung (Flateyiarbók 1, s. 97). Jfr härom J. Steenstrup, Normannerne 2, s. 94 f.; G. Storm i [No]HT 3 R, 3, s. 368; A. Bugge, Vikingerne 2, s. 254. Huvudbetydelsen av appellativet *sveinn*, från vilken säkerligen också personnamnet utgår, är 'ung man i tjänst (hos en förnäm man), medlem av någons husfolk eller följe, fri tjänare' (i fornnorskan även 'träl'). — En son av Gorm den gamle var sannolikt hövdingen Toke Gormsson, som omtalas å Hällestad- och Sjörupstenarna. *Tóki* är ett i Danmark vanligt namn, ursprungligen ett binamn (såsom sådant även i fvn.), möjligen med betydelsen 'den tåbelige' (Wimmer); annorlunda A. Noreen, Vårt språk 3, s. 90 n.

den gamles gemål var Tyre, Jällinge-stenens *Þurui* (fvn. *Þorvé*). Hon uppges ha varit dotter av en *Klakk-Haraldr*, konung i Jylland. Här möta vi sålunda för första gången i en nordisk kungaätt ett namn på *Þór-*. Efter henne uppkallade sonen Harald Gormsson sin dotter, som blev gift med Olov Tryggvason. Sven Estridsson blev vid 1000-talets mitt stamfader för en ny kungaätt. Hans fader var *Ulfr iarl*, som var son till *Þorgils sprakaleggr;* om dennes härkomst berättar Saxo en dansk folksägen. Efter sin farfar *Þorgils* har Sven Estridsson enligt Knytlingasagan uppkallat en av sina många söner.

Största livslängden hade den norska kungaätten. Här är också konservatismen i namnskick mest utpräglad. Harald hårfagers förfäder voro enligt Ynglingatal: *Halfdan hvítbeinn* - *Eysteinn* - *Halfdan mildi* - *Guðrøðr* - *Halfdan svarti;* den sistnämnde hade brodern *Óláfr Geirstaðaalfr* med sonen *Rǫgnvaldr heiðumhǽri*. Harald själv hade som bekant en stor skara barn. Deras namn och deras antal uppges olika i källorna[1]. I gamla kväden omtalas *Eiríkr blóðøx*, *Halfdan svarti*, *Biǫrn*, *Halfdan háleggr*, *Rǫgnvaldr réttilbeini*, *Guðrøðr liómi* och *Hákon;* säkert historiska äro även *Óláfr* och *Sigurðr hrísi*. Övriga namn, som förekomma i olika förteckningar av Haraldssönerna äro *Sigfrøðr*, *Guðþormr*, *Hrørekr* (Flat.: *Hárekr*), *Sigtryggr (Tryggvi)*, *Fróði*, *Dagr*, *Hringr*, *Ragnarr*, *Eysteinn*[2]. Döttrarna voro enligt Snorre *Ingibiǫrg*, *Ingigerðr* och *Álǫf*. Erik blodyx hade enligt Snorre sönerna *Gamli*, *Guðþormr*, *Haraldr*, *Ragnfrøðr*, *Erlingr*, *Guðfrøðr*, *Sigurðr* och dottern *Ragnhildr;* Ágrip nämner dessutom *Halfdan*,

[1] Ágrip och Fagrskinna, Snorre, Historia Norvegiæ. I Hákonarmál (str. 16) låter Eyvind Brage säga till den nyanlände Håkon, att han förut hade åtta bröder i Valhall.

[2] Endast i Hist. Norv: *Iǫrundr*, *Yngvarr*, *Hrólfr*. Snorre (och av honom beroende isl. källor) nämner som son av Harald hårfager en *Þorgils*. Tillsammans med sin broder *Fróði* for han på vikingatåg västerut; »de voro de första nordmän, som underlade sig Dublin». I iriska annaler omtalas en vikingahövding *Turges*, som omkring 830 grundade ett rike på Irland och blev dödad o. 845. Säkerligen är det, såsom redan P. A. Munch insett (Det norske Folks Historie 1: 2, o. 583), traditioner om denne Turges, som Snorre haft i tankarna, om också det iriska Turges rätteligen återger ett nordiskt *Þorgestr*, ej *Þorgisl* (Marstrander, s. 55). En förväxling av namn har ägt rum, hos Snorre eller i traditionen före honom. Med orätt göres emellertid denne vikingahövding till Harald hårfagers son.

Eyvindr, Gormr, Egils saga *Rǫgnvaldr*[1]. Från konung Olov i Viken härstammade *Tryggvi* - *Óláfr* († 1000) - *Tryggvi* och *Haraldr*; Olov Tryggvasons systrar hette *Ingibiǫrg* och *Ástríðr*. Från Björn farman i Västfold: *Guðrøðr* - *Haraldr grenski* - *Óláfr* († 1030) - *Magnús* och *Ulfhildr*. Håkon den gode hade endast en dotter, *Þóra*, uppkallad efter sin farmor *Þóra móstrarstǫng*, Harald hårfagers trälkvinna. Som ättlingar av Harald hårfager räknade sig även *Eyvindr kelda*[2], konungarna *Hrørekr* och *Hringr* på Hedemarken[3] och *Sigurðr sýr* på Ringerike[4] med sönerna *Guðþormr, Halfdan* och *Haraldr* († 1066). Bland Harald hårdrådes avkomlingar finna vi namnen *Magnús, Óláfr, Hákon, Eysteinn, Sigurðr, Haraldr* och *Ingigerðr, Ragnhildr*. Flera av kungaättens namn förekomma för övrigt mycket sällan eller icke alls som verkliga personnamn i Norge och på Island: *Halfdan, Haraldr, Guðrøðr, Sigfrøðr, Ragnfrøðr, Ragnarr, Sigtryggr, Hrørekr*[5]. Folkliga ha dessa namn aldrig varit. Ursprungliga hövdinganamn äro väl även *Eiríkr, Rǫgnvaldr* och *Hákon*; de båda sistnämnda äro föga brukliga på Island. Större spridning ha *Eysteinn, Óláfr, Biǫrn, Sigurðr, Guðþormr, Erlingr*; i fråga om *Óláfr* och *Sigurðr* beror detta åtminstone delvis på uppkallelse efter de berömda norska konungarna och Volsungasagans hjälte. *Eiríkr, Óláfr, Biǫrn* och *Eysteinn* förekomma som kunganamn även i Sverige, *Halfdan, Haraldr, Guðrøðr, Sigrøðr, Ragnfrøðr, Hrørekr* även i Danmark. Viktigast är emellertid den fullständiga frånvaron av alla egentliga allmogenamn.

Som Västfold-ättens jämlikar i börd räknade sig de mäktiga Lade-jarlarna. Harald hårfagers samtida var *Hákon Griótgarðsson*; dennes ättlingar voro *Sigurðr* († 962), *Griótgarðr* och *Ása*

[1] *Gamli* är sannolikt identisk med *Guðþormr (Gormr)*, uppkallad efter sin morfar, danakonungen *Gormr gamli* (G. Storm i ANF 9, s. 216).

[2] *Hann var sonarsonr Rǫgnvalds réttilbeina, sonar Haralds hárfagra* (Heimskringla, 1911, s. 149).

[3] *En menn segia, at Hringr væri sonr Dags Hringssonar, Haraldssonar ins hárfagra* (ibid. s. 382).

[4] *Sigurðr var sonr Halfdanar, en hann var sonr Sigurðar hrísa Haraldssonar ins hárfagra* (ibid. s. 149).

[5] Om de enskilda namnen se närmare Linds Ordbok och hans viktiga uppsats i [Sv]HT 1896, s. 237 f.; H. Koht, Innhogg og utsyn, s. 52 f.

- *Hákon* († 995) - *Eiríkr* († 1023), *Sveinn* († 1016), *Hemingr* och *Erlendr, Bergliót*[1] och *Ragnhildr* — *Hákon* († 1030).

I sin Ragnarsdrápa prisar Brage den gamle konung *Ragnar*, »*Sigurds* namnkunnige son», som givit honom en bildsmyckad sköld, men han riktar sina ord till en *Hrafnketill*. Vem denne Ragnar Sigurdsson varit, är ovisst; i dikten betecknas han blott såsom *þengill*. F. Jónsson och andra förmoda, med stöd av den fornisländska traditionen (Skáldatal), att han varit densamme som Ragnar lodbrok. Hrafnketill däremot har tydligen varit en norsk man av icke kunglig börd. Detsamma är fallet med den *Þorleifr*, av vilken Tjodolv mottagit en sköld och som han besjunger i dikten Haustlǫng. Sannolikt är han identisk med *Þorleifr enn spaki, Hǫrða-Kára sun* (Are, kap. 2), som tillsammans med Håkon den gode stiftat Gulatingslagen (Snorre, Håkon d. godes saga, kap. 11); han tillhörde en ätt, som var den största och mest framstående i Hordaland (Snorre, Olov Tryggvasons saga, kap. 54).

I dikten om slaget vid Hafrsfjord nämner Torbjörn hornklove som Haralds motståndare *Kiǫtvi enn auðlagði* och *Haklangr*. Båda namnen äro binamn. Vad dessa småkungar burit för verkliga namn, veta vi icke.[2] Även Harald själv betecknas med sitt folkliga binamn *Lúfa*. Detta drag, användningen av binamnen i stället för de egentliga personnamnen, står i samklang med diktens livfulla och skämtsamma prägel.

I Halvdan svartes och Harald hårfagers sagor förekomma åtskilliga andra norska småkonungar och jarlar, men deras historiska existens är i regeln mycket tvivelaktig. De bära alltid gamla, klingande kunganamn. Annorlunda förhåller det sig med hersarna, som omtalas i isländska sagor och från vilka så många isländska landnåmsmän ansågo sig härstamma. De hette i regeln *Ketill* (ovan s. 70), *Grímr (Veðrar-Grímr*, herse i Sogn; *Grímr hersir, son Kolbiarnar sneypis), Þórir (Þórir hauknefr; Þórir Hróaldsson)* o. dyl. Här befinna vi oss uppenbart i en annan samhällsklass.

Vikingahärarnas anförare tillhörde, särskilt under vikingatågens första tider, ofta de nordiska kungafamiljerna eller andra framstående ätter. Så var fallet med den mest berömde av dem

[1] Uppkallad efter sin farmor, som var dotter till *Þórir þegiandi*, son av *Rǫgnvaldr Møraiarl*.

[2] Enligt senare isländska källor *Þórir haklangr* (Snorre) och *Ásbiǫrn kiǫtvi* (Vatsdøla s.). Jfr G. Storm i [No]HT 2 R, 2, s. 316 f.; H. Koht, Innhogg og utsyn, s. 233 f.

alla, *Ragnar lodbrok*, och hans söner *Björn, Ingvar (Ivar), Ubbe,*[1] *Halvdan* och *Sigurd (Sigfred)*. Likaså med konungen i Dublin *Óláfr hvíti*, »son av konungen av Lochlann», vars stamträd i ett iriskt annalfragment uppges vara i uppstigande linje: *Guðfrøðr (Goffridh, Godfraidh)* — *Rǫgnvaldr (Raghnaill)* — *Guðfrøðr (Godfraidh conungh)* — *Guðfrøðr (Godfraidh)*[2]; hans söner voro enligt de iriska källorna *Eysteinn (Oistin)*[3] och *Karl (Carlus)* och hans bröder *Ívarr (Imar)* och *Auðgísl (Auisle)*. Från denne Ivar härstammade en stor släkt av kungar på Irland och vikingahövdingar; namnen i denna släkt voro *Sigtryggr, Óláfr, Guðrøðr, Halfdan, Rǫgnvaldr (Ragnaldr)* och *Blá-Kári (Blacair)*,[4] det sista tydligen ett binamn. — *Yngvarr enn víðfǫrli* var enligt sagan son av en *Eymundr*, vars mor var dotter av Erik segersäll. Denna uppgift synes bekräftas av ett par sörmländska runstenar, som omtala Ingvar och hans broder *Haraldr(?)*, söner av *Æimundr*. Namnet Emund är annars ytterst sällsynt; det förekommer nämligen endast i en enda inskrift, avseende konung Emund den gamle. Möjligen är det samme Ingvar, som nämnes på ett par uppländska runstenar, tillsammans med sina bröder *Anund, Erik, Håkan, Ragnar* och sin moder *Ragnhild*.[5] I varje fall har denna brödrakrets, av namnen att döma, tillhört en förnämlig svensk ätt under 1000-talet.

Namnen på dessa nordmän i främmande källor, fornryska, frankiska, angelsaxiska och iriska, förtjänade i hög grad att sammanföras och grundligt studeras ur språkliga och historiska synpunkter. Viktiga förarbeten för en sådan vikingatidens namnordbok ha blivit utförda av V. Thomsen, J. Steenstrup, E. Björkman och C. Marstrander. En fullständig undersökning skulle bli ett värdefullt hjälpmedel till vikingatidens historia. Jämförelsevis sällsynta äro före 900-talets slut sådana namn som *Turges (Þorgestr), Tom-*

[1] Hypokoristisk form av *Ulfr* eller sammansättningar på *Ulf-* eller *-ulfr*. Knytl. s., kap. 23 *Ulfr er Ubbi er kallaðr*.

[2] Enligt Are frodes stamträd tillhörde *Óláfr hvíti* i stället en gren av Ynglingaätten. »Han var son av konung Ingjald, Helges son, Olovs son, Gudröds son, Halvdan vitbens son, upplänningakonungens».

[3] Enligt de isländska källorna *Þorsteinn*.

[4] C. Marstrander, Bidrag til det norske sprogs historie i Irland, s. 100.

[5] F. Braun i Fornvännen 1910, s. 99 f., O. v. Friesen ibid., s. 199 f.

rair (Þórarr),[1] *Torolb (Þórolfr), Grim*,[2] *Caittil (Ketill), Oscytil (Áskell)*.[3] Alldeles övervägande möter man, såsom är att vänta, hövdinganamn.[4]

Det nordiska namnskicket har sålunda från folkvandringstid till i vikingatid undergått en genomgripande förändring. Var rötterna till det nya äro att söka, kan, såsom vi ha sett, knappast vara tvivelaktigt. Det har från början funnits en viss motsats mellan allmogens, den fria bondebefolkningens, namn och de namn, som företrädesvis brukats inom en fåtalig men kulturellt högtstående stormannaklass. Efterhand har utjämning skett, så att vikingatidens namnförråd faktiskt företer en blandning av bondenamn och stormansnamn, med stark övervikt för de förra. Endast uti de gamla kungaätterna kunna vi ännu i historisk tid iakttaga en kvarleva av äldre förhållanden.

Kan man då förutsätta, att förvandlingen har skett blott genom en småningom inträdande förskjutning i bruket? Den sega konservatism, som i allmänhet utmärker namnskicket i äldre tid, synes göra detta mindre sannolikt. Snarare står den då i samband med de djupgående förändringar, som under vikingatågens upprörda tidevarv inträtt uti det nordiska samhället självt. Stormännen, som voro rika nog att utrusta skepp och värva krigarskaror, drogo ut i spetsen för företagen och erövringarna. Men möjligheterna på havet och i främmande land voro oväntat stora, och snart nog trädde i de gamla hövdingarnas ställe eller vid deras sida män av låg börd, som genom duglighet och bragd svingat sig upp till härkonungar och sjökonungar. De gamla stormansätterna tunnades så småningom ut genom utvandring och inbördes fejder. Då danakonungen Hårik år 854 anfölls av sin bro-

[1] »Jarl, tronarving till Lochlann».

[2] *Gnim beolu*, felskrivning för *Grim* (Marstrander, s. 49).

[3] Namnen på Ruriks bröder, *Sineus* och *Truvor*, äro ej säkert tydda. Enligt V. Thomsen *Signiútr* och *Þorvarðr*.

[4] H. Koht (Innhogg og utsyn, s. 52 f.) framhåller, att vissa namn »lar sig karakterisere som vikingatidens motenavn i høvding-ættene. Det er navnene *Halvdan, Gudrød, Olav, Ivar, Sigröd, Sigtrygg, Ragnvald, Harald*. Blandt vikinghøvdingene i vesterlandene er det disse navnene som rår; det är så mange av dem att det ofte er ytterst vanskelig å holde personene ut fra hverandre. Vi finner naturligtvis mange andre navn òg, slike som *Tore, Ottar, Bård* o. fl. Men det er den anförte navngruppen som setter sitt preg på viking-ættene».

der Harald och sin brorson Guttorm, föllo i de blodiga striderna alla av kungaätten utom en enda, och med dem utöddes ock, säges det, alla stormän där i landet.[1] På samma sätt berättar Adam av Bremen, att i de vilda tronstriderna efter konung Stenkils död »alla svenskarnas stormän sägas hava dödats», liksom alla återstående medlemmar av kungaätten stupade.[2] Dylika händelser ha säkerligen inträffat mer än en gång under dessa århundraden. I Norge förde rikssamlingen under Harald hårfager med sig, att de gamla småkonungarna och bygdehövdingarna utrotades. Verket fortsattes och fullbordades med dråp och brand av hans söner.

De lågättade namnen vinna under dessa förhållanden allt större utrymme i samhället. Med Hårde-Knuts ätt i Danmark och Stenkils i Sverige nå de fram till högsta rang.

Vårt studium av de nordiska personnamnen ha sålunda till sist fört oss in på viktiga problem i vikingatidens historia, som vi här endast kunnat flyktigt beröra. Den närmare behandlingen av dessa frågor, som givetvis måste göras på bredare grund — den berör bl. a. den norska kolonisationen av Island —, nödgas vi emellertid uppskjuta till ett annat tillfälle.

---

[1] Annales Fuldenses a. 854; Vita Anskarii, kap. 31; Adam av Bremen I: 28.

[2] Post quem [sc. Stenkil] certantibus de regno duobus Hericis omnes Suedorum potentes occubuisse feruntur in bello. Nam et reges ambo ibi perierunt. Ita prorsus deficiente omni regali prosapia . . . (Adam av Bremen III: 53).

Östnordiskt i vikingatidens namnförråd.

Den utveckling av namnskicket, för vilken här redogjorts i föregående kapitel, har varit en samnordisk företeelse. Vikingatidens namnförråd var i stort sett gemensamt för hela Skandinavien. Att exemplen företrädesvis hämtats från Norge och Island, beror uteslutande därpå, att materialet därifrån är lättare och framförallt fullständigare tillgängligt. För Östnorden sakna vi ännu viktiga hjälpmedel, bl. a. en fullständig och tillförlitlig samling av de svenska runinskrifternas rika namnskatt och en tidsenlig ordbok över det danska namnförrådet från medeltiden.

Men om också det nordiska namnförrådet från vikingatiden på detta sätt utgjorde en enhet, innebär detta ingalunda, att icke olikheter ha funnits. Vissa namn ha varit lokalt begränsade till sin förekomst, andra äro åtminstone karakteristiska för ett mindre område. *Halfdan* är sålunda ett ursprungligen danskt namn, *Gautstafr* ett götiskt, *Eiríkr* ett svenskt. *Knútr* hör otvivelaktigt från början hemma i Danmark; genom uppkallelse efter Knut den store har det kommit till användning även annorstädes i Norden.[1] Typiskt danskt är också *Tóki (Tyge)*; det förekommer visserligen även i Sverige och i Norge, men sparsamt och sannolikt som lån från Danmark, där namnet är urgammalt och mycket vanligt. Grindastenen i Södermanland är rest av bröderna *Griutgarþr* och *Ainriþi*. Namnen förekomma icke eljest i fsv. eller fda., men de äro vanliga i fvn. Båda träffas de i Lade-jarlarnas ätt. Sannolikt äro de sörmländska bröderna, såsom v. Friesen förmodar,[2] uppkallade efter norska män, som fadern träffat på sina vikingafärder i väster. Västnordiska namn äro exempelvis *Grímkell* och *Steingrímr*. *Sveinn* är tidigt spritt över hela Norden, under det att

---

[1] O. v. Friesen, Upplands runstenar (1913), s. 34; M. Olsen, Ættegård og Helligdom (1926), s. 90.

[2] O. v. Friesen i Fornvännen 1909, s. 74, 85; föreläsningar vid Uppsala Universitet 1910.

Huskarl och *Þiagn* endast äro kända från Sverige.[1] Sammansättningen *Farþegn* är ett samnordiskt namn, men *Spiallbuþi* synes vara uteslutande svenskt.[2] *Lifsten* är under medeltiden ett i Uppland och Södermanland rätt vanligt namn, och det träffas i flera uppländska runinskrifter. Men utanför detta område är det känt endast i ett fall, från Forsheda-stenen i Småland. Understundom har själva den språkliga utvecklingen lett till en differentiering av namnen. Så är *Gormr* och *Þyri* danska former av de personnamn, som i Norge och på Island heta *Guðþormr* och *Þorvé*.

I fråga om enskilda namn vore mycket att tillägga. Här är ett rikt fält för kommande forskningar.[3] Viktigare vore emellertld, om man kunde påvisa, att hela grupper av namn vore utmärkande för en viss del av Norden. Att detta verkligen låter sig göra, är klart för envar, som något närmare sysselsatt sig med materialet på exempelvis våra svenska runstenar. Personnamnen på *-gautr (Gaut-)* och på *Ingi-* har jag behandlat i ett tidigare arbete;[4] de på *-þiófr*, som i historisk tid äro uteslutande västnordiska, komma att belysas i följande kapitel.

Speciellt östnordiska (svenska) äro följande namnelement: förlederna *Fast-*, *Folk-*, *Hiþin-*, *Holm-*, *Ighul-*, *Iofur-*, *Kætil-*, efterlederna *-diarfr*, *-fastr*, *-niutr*, *-ræifr*, *-vi* och *-ælfr*.

Flera av dessa ordstammar äro adjektiv: *diarfr*, *fastr*, *ræifr*. Väsentligen östnordiskt är också namnet *Sigtryggr*.[5] *Sighvatr* och *Sigfúss* äro i allmänt bruk över hela Norden, men för övrigt äro

[1] Runsv. *Huskarl* L 265, 432, två runstenar vid Lingsberg, Vallentuna s:n (D 2: 105; v. Friesen, Uppl. runst., s. 26; Brate, Sv. runmästare, s. 39) och en vid Össeby-Garns kyrka (Brate aa, s. 76); runsv. *Þiagn* L 303–305, 347, 469, 511, 517, 523, 546, 661, 804, 826, 958, 1240, D 1: 267, fsv. *Thiægn*.

[2] Fvn. *Farþegn*, runsv. *Farþægn* (1 g. Hälsingl., 1 g. Medelpad, 1 g. Östergötl.), fsv. *Farthægn* (endast i Norrl.), fda. *Farthin;* M. Olsen, Ættegård og Helligdom, s. 91. Runsv. *Spiallbuþi* L 385, 517, 585, 1021, D 1: 32, 140, Ög. 66, UFT bd 3, s. 219. — Om runsv. *Kætilhøfþi*, *Svarthøfþi*, *Hvithøfþi*, *Biarnhøfþi* se ovan s. 72.

[3] Dylika frågor äro något berörda av L. Wimmer i DR 4: 2; se även E. H. Lind i [Sv]HT 1896, s. 237 f. och H. Koht, Innhogg og utsyn (1921), s. 52 f.

[4] E. Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 92 f., 64 f.

[5] E. H. Lind i [Sv]HT 1896, s. 246; H. Koht, Innhogg og utsyn, s. 70 f.

namn på *-hvatr* vanligast i Sverige,[1] och namnen på *-fúss* synas (liksom de på *-reifr*) företrädesvis höra hemma på Gottland. Namnen med adjektiv som efterled synas sålunda på det hela taget utgöra ett östligt drag i namnskicket, vilket måhända har gamla rötter. Det har nämligen motsvarigheter i gotiskan. Hos de östgermanska folken finna vi påfallande ofta sådana namn som *Amalaswintha*, *Recceswinthus*, *Chindaswinthus* (till adj. *swinþs* 'stark'), *Fritigernus* (till *gairns* 'ivrig'), *Ereleuva* (till *liubs* 'kär'), *Triggwa*, *Ildefonsus*, *Adefons* m. fl.

Diarfr är ett på svenska runstenar ofta förekommande namn: L 19, 38, 47, 53, 132, 191(?), 377, 401, 421, 598, 608, 689, 854, 974; därtill inskriften på Sigtunadosan (Fornvännen 1912, s. 9); fsv. *Diærf*. Det ingår även i sammansättningar:

Asdiarfr L. 198, 268, fsv. *Asdærf*,
Gunndiarfr L 26, 469,[2] 589,
Gæirdiarfr L 637,
Sighdiarfr L 116 (2 ex.), 199, 231, 248, 395, fsv. *Sighdærf*,
Þordiarfr L 668,
Vidiarfr L 184, 268, 736, D 8:o 16, nyfunnen runsten vid Högsäter, Kårsta s:n (Fornvännen 1926, s. 347), fsv. *Vidiærf*,
Vighdiarfr L 294, 974,
Ædiarfr L 87, fsv. *Ædærf*.

Därtill kommer i fsv. ett *Sædiærf* (möjligen < *Sighdiærf*). — Såväl i fda. som i fvn. saknas personnamnet *Diarfr*. Ett fno. *Hafdiarfr* ingår i ett numera försvunnet ortnamn *Hafdiarfsvík* i Bohuslän (Tanum), ett *Vígdiarfr* förekommer o. 1400 i Jämtland.

Adjektivstammen ***fast-*** bildar såväl förled som efterled i ett stort antal namn:

Fastar L 151, nyfunnen sten vid Högsäter, Kårsta s:n (Fornvännen 1926, s. 347),
Fastbiorn L 89, 90, 111, 293, 599, 826, D 1: 27(?), 289, fsv. *Fastbiorn*,
Fastgæir L 257, 550, D 1: 150, fsv. *Fastger*,

[1] Av de fvn. namnen på *-hvatr* i Linds ordbok förekomma ett par endast i Jämtland: *Geirhvatr* och *Týhvatr*. Namnen på *Tý-* äro speciellt jämtländska: *Tírarr*, *Týbrandr*, *Týlaugr* (se beläggen hos Lind). Rättare *Tí-* < *Tíð-?* Jfr runsv. *Tiþfriþr* — fsv. *Tifridh*, runsv. *Tiþkumi*.

[2] L 469 **kutirfR** möjligen *Guþdiarfr*.

Fastlæifr L 81,
Fastþegn L 265,
Fastulfr L 14, 55, 147, 196, 219, 221, 258, 462—464, 642, 666, 977, 992, 1306, D 1: 239, Ög 172, fsv. *Fastulf*.

Kortnamn är *Fasti* L 158, 261, 277, 452, 462—464, 573, 589, 641, 818(?), 837, 949, 1133, 1657, Fornvännen 1926, s. 347, fsv. *Faste, Vaste.*

Arnfastr (Ærn-) L 33, 86 (= D 1: 137 **ern-**), 296 *(Er-)*, 351, 352, 366, 382, 513, 586, 1050, 1282, D 2: 71, UFT bd 9, s. 344, fsv. *Arnfast, Ærnfast,*
Asfastr L 196 *(Is-)*, 198, fsv. *Asfast,*
Borgfastr L 253 (enligt Brate, Sv. runm., s. 92),
Guþfastr L 170, 171, 174, 221, 239, 263, 320, 685, 717, 748, 760 (enligt Dybeck), 887, 1085, 1125, 1201, 1213, 1587, Sö 60, fsv. *Gudhfast,*
Gæirfastr L 75, 260, 1002, 1222, Sö 45, fsv. *Gerfast,*
Hiþinfastr L 139, 542, 753, Sö 104, fsv. *Hidhinfast,*
Hialmfastr (**hial-**) L 27, fsv. *Hælmfast,*
Holmfastr (**hul-, ul-**) L 1, 77, 219, 331 (**hum-**), 349, 386, 424, 517, 524, 585, 628, 671, 676, 694, 748, 788, 797, 798 (**hůr-**), 799, 890, 982, 1014, 1580, D 1: 71, 140, UFT bd 9, s. 344, fsv. *Holmfast, Hol-, Ol-*, »rätt vanligt»,
Ighulfastr (**ikul-**) L 55, 109, 169(?), 317, (**ihul-**) L 193 (Brate aa, s. 105), 225, 428 (ibid. s. 104), 530,
Ingifastr L 18, 89, 90, 92 (D 1: 141), 102, 114, 150, 155, 232, 423, 553, 562, 580, 583, 584, 592 (Brate aa, s. 104), 648, 650, 654, 760, 761, 799, 850, 865, 935 (**hiki-**), 1010, 1554, D 1: 239 (Brate aa, s. 114), D 2: 43, fsv. *Ingefast*, »tämligen vanligt, åtminstone i Uppl.»,
Kætilfastr L 142, 514, 586, 587, D 1: 200, D 8: o 84, fsv. *Kætilfast*, »rätt vanligt»,
Ragnfastr L 369, 400, 496—498, 583, 584, 641, 2009, 2010, D 8: o 84, fsv. *Ragnfast*, »rätt vanl.»,
Runfastr L 238, 1004, fsv. *Runfast,*
Sighfastr L 152, 235, 344, 366, 452, 527, 540, 640, 941, 942, 1072, D 8: o 84, fsv. *Sighfast*, »rätt vanl.»,
Styrfastr L 748, fsv. *Styrfast,*
Þingfastr L 71, fsv. *Thingfast,*
Þorfastr L 29, 269, 399, 537, 618, 749(?), 786, 843, 1297, 1478, Sö 20, Ög 77, fsv. *Thorfast*, »rätt vanl.»,

Vifastr L 41, 186, 187, 318, 578, 681, 815, 1069, 1313, D 1: 172, D 2: 29, D 8: o 86, Ög 2, Altuna-stenen (UFT bd 9, s. 344), fsv. *Vifast, Væfast.*[1]

Kvinnonamn på *Fast-* och *-fast*:[2]
Fastheþr L 274, D 1: 267,
Fastlaug L 14, 78, 102, 143, 257, 566, 1283,
Fastvi L 141, 158, 397, 646.
Kortnamnet *Fasta* L 224.
Ighulfast (**iol-**) L 165,
Ingifast L 188, 577, D 1: 239,
Iofast L 216,
Iofurfast L 433, 439, D 1: 270, nyfunnen sten vid Harg, Skånella s:n (Brate aa, s. 88); väl också L 92, 121, 136, 306, 418 (nom.-*fast*),[3]
Kætilfast L 861 (fsv. *Kætilfast*, fem.),
Sighfast L 318,
Vifast L 1392 (Torin 59).

Härtill komma följande medeltida namn: *Fastridh, Fastvidh, Fastrun* (fem.), *Adhinfast(?), Afast, Alfast(?), Bofast, Enfast, Farfast, Gulfast, Halfast, Hemfast, Hiulfast, Hærfast, Ifast, Lydhfast, Mædhinfast, Mæghinfast, Radhfast(?), Ringfast, Siofast, Stenfast, Sæfast, Særfast(?), Ödhfast, Öfast.* I fornryska källor *Arfast, Gunastr (= Gunnfastr), Vujefast, Fost.*

Sammansättningarna med *fastr* höra till de för det centralsvenska området mest typiska personnamnen. I Uppland bilda de ett mycket betydande inslag i runinskrifternas namnförråd. Inom övriga delar av Norden äro de däremot synnerligen sparsamt belagda. I runda. förekommer *Fastulfr* 1 g. (W 33, Jyll.) och *Þorfastr* 2 ggr (W 154, 155, Bornh.), i fda. *Fastulf, Arnfast, Guthfast, Harfast* och *Thorfast* (i ett skånskt ortnamn). Härtill kommer från Reichenau-nekrologiet *Arnfastr (Ornivest)*, från England *Fastolf, Arnfast* och *Þurfast.*

För Västskandinavien äro dylika namn så gott som helt främmande. Från Island känner man en *Fǫstulfr* (900-t.), från Norge

[1] Ett mansnamn på *-fastr*, ehuru ovisst vilket, D 1: 27.

[2] Hit föras även några fall av nom. på *-fast*, där av sammanhanget för övrigt ej framgår, om det är namn på man eller kvinna. Möjligen kan här vara mansnamn, med bortfallet *-r*.

[3] Uteslutande kvinnonamn? Ett maskulint *Iofurfastr* har ej säkert kunnat beläggas.

en *Jakob Fastulfsson* på Östråt (o. 1400). Den sistnämnde var, såsom Lind anmärker (Dopnamn, sp. 266), svensk till börden. »Att så var fallet även med den isländske *Fǫstulfr*, har man anledning att misstänka. Dennes bror bär ett namn *Þróttulfr*, som annars förekommer blott i ett bohuslänskt gårdsnamn och i Sverige under förkortningsformen *Þrotte*». På Island möter ett enstaka fall av kvinnonamnet *Fastný* (o. 900). I Landnáma omtalas därjämte en *Holmfastr;* han var son av en nybyggare i Jämtland. Han är den ende med detta typiskt östnordiska namn före 1300-talets slut. Sedan förekommer det i Norge i två eller möjligen tre fall. Av *Arnfastr* föreligga i fno. fyra belägg: ett från Elverum (1400-t.), ett från Sarpsborg (1500-t.), ett från Särna (1500-t.), ett från Bohuslän (ortnamnet Anfasteröd)[1] Härtill komma så några sagopersoner: *Fasti* är en dansk jarl i Ynglingasagan, *Guðfastr (Gunn-)* en svensk kämpe i Bråvallakvädet, *Húnfastr* en av Hjalmar den hugfulles bänkkamrater, *Sigfastr* en frände till Sǫlvarr Gautakonungr.

En undantagsställning intager Jämtland. Här möta namnen på *-fastr* i en rikedom, som nästan erinrar om Uppland, och de sprida sig från Jämtland inåt angränsande delar av Norge, Härjedalen och Tröndelagen. Överhuvud taget visar Jämtland på personnamnens område en nära frändskap med de centralsvenska bygderna, ett märkligt vittnesbörd om de gamla kulturförbindelsernas styrka. Av 14 personer med namnet *Fasti* i de fornnorska diplomen äro 11 jämtlänningar. Därtill kommer *Afra-Fasti*, den jämtländske stigmannen i Stiklestadslaget, och en jämtländsk gård *Fastagardh*. *Austmaðr Guðfastarson* hette den man, som kristnade hela Jämtland och till minnet därav lät rista Frösö-stenen. Från Jämtland äro också alla senare bärare av namnet *Guðfastr* i norska medeltidsurkunder. Om *Holmfastr* har redan talats. *Eyfastr* förekommer 2 ggr i Jämtland, *Einfastr* 1 g. i Tröndelagen och 3 ggr i Härjedalen, *Sigfastr* 2 ggr i Jämtland och 2 ggr i Tröndelagen, *Vígfastr* 1 g. i Trondhjem (1500-t.)

Den enda sammansättning med **Folk-** i Västnorden är *Folkvarðr*. Detta namn förekommer emellertid ej alls på Island och i Norge först kort före 1300. På 1400-talet blir det rätt vanligt.

[1] *Þorfastr* ingår sannolikt i ett ortnamn Tofasterud (Romedal). O. Rygh, Gamle personnavne i norske stedsnavne, s. 257.

Även i Danmark träffas det under medeltiden men synes vara okänt i Sverige. Namnet är med säkerhet inkommet utifrån (fht. *Folcward*). Lånade äro även fda. fsv. *Folkmar (Folmar, Folmer)* och *Folkwin*, väl också fda. *Folklef* och fsv. *Folkmund (Folmund)*; jfr fht. *Folcmar, Folkwine, Folcleib, Folcmund*, fe. *Folcmær, Folcwine*.

Inhemska namn äro däremot de runsvenska:
Folkar L 1736 (Gottl.), fsv. *Folkar*,
Folkaþr(?) Altuna-stenen (UFT bd 9, s. 344),
Folkbiorn L 260, 564, D 2: 154,
Folkkætil(?) L 876 (Sö 158),
Folkvi L 95,
Folkviþr L 996 (fsv. *Folkvidh, Folvidh*).

Även på en dansk runsten förekommer kvinnonamnet *Folkvi*. — I slutet av 1100-talet levde i Värmland *Folkviðr*, fader till den norske jarlen Håkon galen.[1] För övrigt träffas namnet *Folkviðr*, så vitt jag vet, i fvn. endast en gång, nämligen som namn på en av Svipdag den blindes söner i Ingjald illråde-sagan, sålunda i en berättelse med svenskt ämne och sannolikt av svenskt ursprung.

Folki är i Bråvallakvädet (Saxo) en svensk, en bland »Frös ättlingar från Uppsala.»[2] För övrigt saknas detta namn fullständigt i de västnordiska källorna ända till 1300-talets slut. Under 1300-talet träffas det några gånger i Norge. Spår av en tidigare användning utgör dock måhända gårdnamnet Folkestad, som förekommer på flera ställen i landet.[3] — Hos Saxo finner man namnet *Folke (Folco)* uti den jylländska sagan om Vermund och Uffe. Det är emellertid att märka, att det här förekommer tillsammans med en rad icke-nordiska namn: *Wiglecus, Wermundus, Uffo, Frowinus, Keto, Wigo* (fe. *Wihtlæg, Wærmund, Offa, Freawine, Wig*). Folco är Ketos främste kämpe. Som verkligt personnamn är *Folki*, av O. Nielsens »Olddanske Personnavne» att döma, känt i Danmark först från 1300-talet. — I Sverige möter oss *Folki* redan på en uppländsk runsten (L 325); därtill det motsvarande

[1] Sagaer om Sverre og hans efterfölgere (udg. af C. R. Unger), s. 234, Fornm. sögur 9, s. 93, 95. Namnet saknas i Linds namnordbok.

[2] ANF 10, s. 233, 254. »*Folki* synes at forekomme, alene fordi det er et ret typisk svensk navn».

[3] O. Rygh, Gamle personnavne i norske stedsnavne, s. 199.

kvinnonamnet *Folka* (Sö 113). Under den tidigare medeltiden är *Folke* relativt vanligt. Omkr. 1100 levde *Folke*, »Sueticæ gentis nobilissimus» (Saxo), Folkungaättens stamfader.[1] En ättling av honom var den Folke jarl, som stupade vid Gästilren 1210. Till 1200-talet höra också bl. a. Folke Algotsson, lagman Folke i Västergötland, lagman Folke i Värend och ärkebiskop Folke (av släkten Ängel).

På kontinenten är namnet *Fulco* synnerligen vanligt, särskilt på frankiskt område. I och för sig vore det väl tänkbart, att det från detta håll under vikingatiden invandrat i Norden. Dess senare spridning kunde bero på att det tidigt vunnit insteg i ett par framstående stormanssläkter (t. ex. folkungaätten). Sannolikare är dock, att det sedan gammalt varit inhemskt, om också sparsamt använt i Norden. Härpå tyder särskilt dess förekomst i svenska och norska ortnamn, liksom också de svenska sammansättningarna med *Folk-*: *Folkar*, *Folkviþr*, *Folkbiorn*, *Folkkætil* och *Folkvi*. Vid medeltidens början har det i varje fall uppfattats som ett typiskt svenskt mansnamn.

Heðinn är ett över hela Norden förekommande namn. Sammansättningar med **Heðin-** som förled synas däremot vara kända endast från Sverige. De äro i runinskrifterna:
Hiþinbiorn L 243 (fsv. *Hidhinbiorn*, Södermanland),
Hiþindis L 724, 788 (fsv. *Hidhindis*),
Hiþindora L 1050,
Hiþinfastr (ovan s. 100),
Hiþinger L 46, 48,
Hiþinvi L 455, 474.

Härtill komma de fsv. *Hidhinfridh* (möjligen å runstenen Sö 126), *Hidhinmund* och *Hidhinrik*.[2]

Sammansättningar med **Holm-** finnas visserligen över hela Norden, men deras talrikhet och frekvens är utmärkande för det svenska namnskicket. I runinskrifterna förekomma:
Holmbiorn (Hol-) L 109, 115, 231, 242, 683, D 1: 235 (?), fsv. *Holmbiorn (Hol-, Høl-)*, »tämligen vanligt»,

[1] Enligt traditionen skulle denne Folke (med tillnamnet »den tjocke») ha varit sonson av *Folke Filbyter*, som levat under hednatiden (Olaus Petri, En swensk cröneka, utg. av J. Sahlgren, s. 50; Joh. Bureus, Sumlen, i SL Bih. 1: 2, s. 230).

[2] Det senare är dock kanske snarare ett inlånat namn, fht. *Heidanrîh*.

Holmdis L 70, 393, 433, 434, 439, nyfunnen sten vid Harg, Skånella s:n (Brate aa, s. 88),[1]
Holmfastr (ovan s. 100),
Holmfriþr L 19, 21, 85, 95, 246, 285 (Brate aa, s. 18), 370, 375, 386, 452, 524, 651, 864, D 1: 157, D 2: 47, 105, fsv. *Holmfridh*, »rätt vanligt»,[2]
Holmgautr L 474, 1005,
Holmgæir L 71, 80, 96, 113, 312, 361, 424, 474, 568 (?), 758 (?), 769, 914, 948, 977, 984, 1109, fsv. *Holmger (Holger)*, »vanligt»,
Holmgærþr L 344, 493,
Holmlaug L 14, 452, 731 (1452 a), 992,
Holmstæin L 21, 27, 96 (Brate aa, s. 108), 380, 381, 388, 392, 641, 722, 723, 850, 860, 862, 887, 938, 1000, 1168, 1194, D 1: 80, 99 (?), Sö 56, 348 (Brate aa, s. 60), fsv. *Holmsten (Holsten)*, »rätt vanligt»,
Holmviþr L 628, 825 (?), 980, Sö 116, fsv. *Holmvidh*, »vanligt»,
Härtill komma kortnamnen *Holmi* L 388, 502, 513, 554, 628, (643) 657, 1014, 1236, D 2: 155, D 8: o 27, fsv. *Holme*, och
Holma L 522, 1038, D 8: o 27.
Även det enkla *Holmbr* L 851 (= Sö 34), fsv. *Holm*.

I fsv. ytterligare *Holmar*, *Holmbo*, *Holmborgh*, *Holmgun(?)*, *Holmmund(?)*, *Holmvat* och *Holmvardh*. I fornryska källor *Olma (= Holmi)* och *Olsten (= Holmsten)*.

I de danska runinskrifterna finnes intet personnamn på *Holm-*, i fda. (enligt Nielsen) endast *Holmger (Holger)* och *Holmwith*.

Västnorden har följande namn på *Holm-*: *Holmfastr*, *Holmfríðr*, *Holmgeirr*, *Holmkell*, *Holmlaug*, *Holmsteinn* och *Holmviðr (Hul-)*. Det senaste bör emellertid genast räknas från, då det endast förekommer om en svensk man, en av Svipdag den blindes söner i Ingjald illråde-sagan (se ovan om *Folkviðr*). Av de övriga är intet vanligt. *Holmkell* och *Holmlaug* äro belagda vardera en gång, det förra på Island (900-t.), det senare i Norge (1300-t.).[3] Om *Holmfastr* se ovan s. 102. *Holmfríðr* förekommer äldst som namn på Olov skötkonungs syster (eller dotter). Se-

[1] De fyra sistnämnda inskrifterna avse samma person.

[2] Brukat ännu i nyare tid; *Holfredh*, trollpackan, i »Thisbe» av Asteropherus.

[3] *Holmketil* i England, se E. Björkman, Nordische Personennamen in England, s. 69.

nare under medeltiden, på 1300- och 1400-talen, några få exempel i Norge och på Island. Namnet är sålunda, såsom Lind anmärker, mycket äldre och även vanligare i Sverige. Sannolikt har det därifrån lånats till Norge, varifrån det sedermera övergått till Island. *Holmgeirr* träffas ävenledes först på 1300- och 1400-talen i Norge i ett fåtal fall. Flera bärare av detta namn i no.-isl. urkunder äro svenskar. Även en dansk *Holmgeirr* (900-t.) omtalas i en historisk saga. Namnet är i Norge enligt Lind säkerligen lånat. Det enda, som synes äga äldre hävd, är *Holmsteinn*. Det förekommer redan i landnåmstiden och sedan med spridda exempel under de följande århundradena. Men vanligt är det icke.[1]

Ett i svenska runinskrifter rätt ofta förekommande namn är **Ighul**: (**ikul**) L 317, 472, 504, 549, 647, 688, 797, 842, D 1: 270; (**ihul**) L 309, 530, 782, 1082, D 1: 7, 223, 235; (**igul**) L 812; (**ikhul**) L 713;[2] fsv. *Ighul*. Från Island känner man blott en bärare av namnet (900-t.) Vanligare är det i Norge, men visar sig där först på 1300- och 1400-talen. I Danmark endast känt från ett par ortnamn.

Sammansättningar med *Ighul-*:

Ighulbiorn (**ikul-**) L 101, 195, 213, 362; (**ihul-**) L 625, 627, 916, Sö 141; (**igul-**) L 54; (**iul-**) L 787 (Brate aa, s. 43);[3] fsv. *Ighulbiorn*,
Ighulfastr (ovan s. 100),
Ighulfast (**iol-**) fem. (ovan s. 101),
Ighulfriþr (**ikul-**) L 146 (Brate aa, s. 93), 623,
Ighullef (**ikul-**) L 251.

Ursprungligen ett djurnamn är också subst. **iǫfurr**, i Norden emellertid endast kvarlevande som en poetisk beteckning för 'hövding, konung'.[4] Som personnamn är det rikligt belagt i uppsvenska inskrifter från vikingatiden: *Iofur* L 115, 117, 131, 156, 216, 220,

[1] I Bråvallakvädet förekomma två kämpar *Holmsteinn* (endast i Sǫgubrot; Saxo har i stället *Hásteinn* och *Hallsteinn*) och en *Holmarr* (endast Saxo).

[2] L 476 **ikil**, men D 2: 115 **usiti**, Brate aa, s. 76 **uisiti**; L 1282 **ekil** Egil; L 634 **inkiul**, men Brate aa, s. 80 **inkiui**.

[3] L 117 **ihulbiurn**, men inskriften är likalydande med L 115, sålunda **hulbiurn** Holmbjörn (Brate aa, s. 38).

[4] Möjligen även i runinskriften L 489, enligt Brates tolkning (Svenska runristare, s. 23).

254, 281, 296, 841 (?). Fsv. *Iuvur (Ughur)*, *Iævur* (alla i Uppl.). I västnordiska källor förekommer *Iǫfurr* som verkligt personnamn endast en gång, buret av en person i Jämtland på 1400-talet. Jfr fe. *Eofor* (Beowulf), langob. *Ibor*.

Sammansättningar:

Iofurbiarn L 578,
Iofurfast (fem.), se ovan s. 101,
Iofurfriþr L 375.

Därtill också ett osäkert fsv. *Iævurger*.

Över hela Norden spritt är kvinnonamnet *Jórunn*, där förra leden sannolikt är en sammandragen form av *iǫfur-*.[1] Runsv. L 150, 169 (?), 648, 650, 816, 1331. Så även fvn. *Jóreiðr* och *Jórulfr* (i ett par norska ortnamn), fgutn. *Iorulfr* (Tjängvide-stenen; Noreen, Aschw. Gr., s. 499).

Personnamn innehållande **Ketil-** som förled äro ganska sällsynta i Norge och på Island. Däremot möter man dem synnerligen ofta i Sverige, såväl i runinskrifterna som i medeltida urkunder:

Kætilbiorn L 34, 193, 196, 224, 624, 839, 1061, D 1: 235, fsv. *Kætilbiorn*, »rätt vanligt, i synnerhet i Uppl.»,
Kætilfastr ovan s. 100,
Kætilfriþr L 388, 1553, fsv. *Kætilfridh*,
Kætilger L 394, 422, fsv. *Kætilger*,
Kætilhøfþi L 847, 876, Sö 70 (ovan s. 72),
Kætillaug L 374, fsv. *Kætillögh*,
Kætilmundr L 100, 171, 173, 251, 442, 508, 525, 597, 928, fsv. *Kætilmund*, »rätt vanligt»,
Kætilvar (fem.) L 484,
Kætilvi L 112, 376, 489, 535, 537,
Kætiløy L 381, 529, 648, 802 (L 242 **ketilyha**), fsv. *Kætilö*.

Andra äro endast belagda i fsv.: *Kætildor (Kældor)*, *Kætilgun*, *Kætil(h)wat*, *Kætillögh* (mask.), *Kætilmodh* (fem.). Runda. *Kætilbiorn* (1 g.), fda. *Kætilbiörn*, *Kætildor (Kælther)*, *Kætilælf*, *Kætilfrith*, *Kætillögh* (fem.) och *Kætilmoth*.[2]

[1] M. F. Lundgren i ANF 10, s. 179; S. Bugge i NI 1, s. 248; A. Noreen, Aisl. Gr. § 235; F. Jónsson i Aarböger 1926, s. 224.

[2] Fvn. *Kelldórr* (i Norge, 1400-t.) är enligt Lind antagligen lånat.

Den enda sammansättning med *-niótr*, som Lind känner från västnordiskt område, är *Guðniótr*. Det visar sig emellertid, att samtliga belägg äro hämtade från Jämtland.[1] Namnet synes vara speciellt jämtländskt. Det förekommer också på en runsten i Hälsingland (L 1068 Högs s:n). Men det äger ett flertal motsvarigheter i de svenska runinskrifterna. Vi kunna sålunda återigen konstatera ett östnordiskt inslag i det jämtländska namnskicket.

Svenska personnamn på *-niutr* äro:

Arnniutr L 269,
Gairniautr (Gottl.) Ardre (H. Pipping, Om runinskrifterna på de nyfunna Ardre-stenarna, s. 17),
Guþniutr L 1068 (jfr S. Bugge, Forsa-ringen, s. 37),
Sighniutr L 204, 214, 269, 360, 500(=D 2: 144), 669, fsv. *Sighniut(?)*,[2]
Þorniutr (**þrniutr**) L 806,
Viniutr L 589, 872 (Sö 168?), D 8: o 23, fsv. *Viniut(?)*,
Vighniutr L 269.
Fsv. *Botniut* (Gottl.), *Ginniut (Geniut)*.

Adjektivet *reifr* 'glad' ingår i ett fåtal namn, som alla tydligen ha haft en östlig utbredning. Talrikast äro de på Gottland. Endast därifrån äro kända *Botraifr* och *Lik(n)raifr*.

Botraifr L 1571, 1590, 1591, 1703(?),
Lik(n)raifr Ardre (Pipping aa, s. 21),
Sighræifr L 42, 670, 1450, 1571, 1978 (Noreen, Aschw. Gr. s. 501), Säve 146, Ög 45, fsv. *Sighref*,
Særæifr L 607, 692.[3]

Även på en skånsk runsten (Simris) förekommer namnet *Sighrefr*. — Det enda spåret av dylika namn på västnordisk botten är ett par norska ortnamn, vilka synas innehålla ett *Sǽreifr*.

De båda kvinnonamnen *Þórelfr* och *Þorvé* stå med avseende på senare lederna helt isolerade i fvn. Namnet *Þorvé* bäres av en enda person; även *Þórelfr* är mycket sparsamt företrätt i källorna.

[1] Se även Lundgren, Personnamn: *Gudhniut*, *Gunniut*.
[2] Nestorkrönikans *Sineus* (namn på Ruriks broder) förmodas av V. Thomsen ha uppstått »genom en folketymologisk ombildning av fno. *Signiutr*».
[3] Ett namn på *-ræifr* har funnits även å stenen Ög 175, ehuru numera endast **-raif** är kvar.

Båda namnen ha emellertid talrika motsvarigheter i Östnorden. Kvinnonamn på *-vi* äro i de svenska runinskrifterna:[1]

Arnvi (Ærn-) L 548, 647, 685,
Botvi (Gottl.) L 1777, 1779, 1782 (=Säve 151, 149, 155),
Fastvi, ovan s. 101,
Folkvi, ovan s. 103,
Gæirvi L 2, 1305,
Hailvi (Gottl.) L 1594, 1737, 1809 (=Säve 91, 72, 186),
Hiþinvi, ovan s. 104,
Ingivi L 634 (enligt Brate aa, s. 80),
Kætilvi, ovan s. 107,
Liknvi(?) Ardre (H. Pipping aa, s. 9),
Ragnvi L 504,
Randvi L 1588,
Roþvi L 9 (Uppl. Fornm. Tidskr. 5, s. 57), 1756, 1764, 1803(?) (=Säve 114, 123, 180),
Þorvi L 76.

I fsv. dessutom *Gudhvi*. — I danska runinskrifter *Folkvi* och *Þorvi* (bl. a. Gorm den gamles drottning).

Kvinnonamn på *-ælfr* i runsv.:[2]

Asælfr L 530,
Disælfr D 8:o 83,
Friþælfr Ög 102,
Gunnælfr L 160, 355(?), fsv. *Gunnælf*,
Hroþælfr L 756, 799, 1592 (**roþalf**), D 1: 17, D 2: 155, fsv. *Rodhælf*,
Ragnælfr L 122, 378, fsv. *Ragnælf*,
Viælfr L 242 (Brate aa, s. 48).

I fsv. dessutom *Arnælf*, *Hödhælf*, *Oddælf*, *Runælf* och *Thorælf*. Fda. *Kætilælf* ovan s. 107.

[1] Jfr M. F. Lundgren, Spår af hednisk tro och kult, s. 54.
[2] Lundgren aa, s. 36.

Nordiska personnamn på -þiófr.

I.

Den danska drottningen i »Beowulf», Hrodgars gemål, bär namnet *Wealhþeo(w)*. Detta namn kan enligt Müllenhoff (Beowulf, s. 26) icke vara av nordiskt ursprung; det måste följaktligen vara en angelsaxisk uppfinning. Olrik uttalar ungefär samma mening (Danmarks Heltedigtning 1, s. 27): »Det er muligt, at digteren af Beowulf selv har skabt denne skikkelse; men det er troligere, at han har taget hende i arv fra den, der har besunget Skjoldungfejden. Hendes navn står ganske uden tilknytning til nordisk; og dets ordbetydning (»vælsk træl») peger snarere på engelsk ophav.»[1]

En rakt motsatt uppfattning har uttalats av L. Morsbach[2] och utförligt motiverats av Erik Björkman i hans uppsats om namnet *Wealhþeow* i Anglia Beiblatt 30 (1919), s. 177 f.

Namnelementet *-þeow* förekommer, såsom Björkman framhåller, annars icke i något kvinnonamn. De mansnamn på *-þeow*, som finnas i fornengelskan, tillhöra uteslutande diktningen: *Ecgþeow* (göten Beowulfs fader), *Ongenþeow* (den svenske konungen i Beowulf och Widsith), *Ingenþeow* (gotisk sagohjälte i Widsith), *Angelþeow* (i den merciska kungagenealogien). Intet enda av dessa namn gör intryck av att från början höra hemma i England. För fornengelskt namnskick i historisk tid äro namn på *-þeow* fullkomligt främmande.[3] »Bei der Beurteilung von *Wealhþeow* müssen wir von der Tatsache ausgehen, dass der Name weder mit englischen noch mit nordischen Namenbildungsgepflogenheiten im

[1] Jfr även G. Binz i PBB 20, s. 177.

[2] L. Morsbach, Zur Datierung des Beowulfepos (i: Nachrichten von der Kgl. Gesellsch. d. Wissensch. zu Göttingen, Phil-hist. Klasse, 1926), s. 277: »Und dies um so mehr als der Name der Königin im ae. Epos, *Wealhþeow*, gar kein ags. Name ist, sondern aus der skandinavischen Quelle entlehnt sein muss».

[3] Om forntyska namn på *-deo*, östgermanska på *-theus*, urnordiska på *-þewaR* och fvn. på *-þér* se ovan s. 49 och 57.

Einklang steht und dass er nur als ein ursprüngliches Appellativum erklärt werden kann».

Björkman uppfattar sålunda *Wealhþeow* (urn. **WalhaþiwiR*), som ett binamn. Ordstammen **walha-* betyder 'keltisk, sydländsk, främmande', i urn. *walhakurne* 'romersk' (v. Friesen, Lister- och Listerbystenarna, s. 65), under medeltiden 'romansk'. Om man antager, att Hrodgars gemål varit av främmande härkomst, blir hennes namn förklarligt såsom ett binamn, vilket tillagts henne i hennes nya hemland. Urn. **WalhaþiwiR* betyder 'en keltisk (romansk) slavinna' eller blott 'en från främmande land rövad kvinna, krigsfånge'. Wealhþeow har sålunda troligen varit en av danerna i främmande land (Britannien, Gallien) rövad kvinna av ädel börd, som Hrodgar frigivit och tagit till sin gemål.[1]

Av detta urn. *WalhaþiwiR* har utan vidare i den engelska dikten blivit *Wealhþeo(w)*. Så mycket anser Björkman i varje fall som sannolikt, att namnet icke är en fornengelsk tilldiktning utan härstammar från skjoldungasagans hemland. Till grund ligger alltså ett urnordiskt namn, som framgått ur ett appellativum, använt som binamn.

Björkmans åsikt om namnet *Wealhþeow* i »Beowulf» får enligt min mening ett starkt stöd därav, att det har en motsvarighet i det västnordiska mansnamnet *Valþiófr*.

II.

Mansnamn sammansatta med *-þiófr* förekomma endast på västnordiskt område, däremot icke i Danmark eller Sverige.[2] De

[1] Naturligtvis vore ock möjligt, att Hrodgars gemål blivit uppkallad efter en annan kvinna, som haft detta öde. *Wealhþeow* skulle i så fall redan ha övergått från binamn till verkligt personnamn. F. Klaeber, Beowulf (1922), s. XXXIII: »The strange name of Hroðgar's queen, *Wealhþeow* (i. e. 'British servant'), indicates that she was considered of foreign descent ... The name *Wealhþeow* (whose second element need not be interpreted literally) may have been constructed as a characterizing one like *Angelþeow* in the Mercian genealogy». Jfr även M. Deutschbein i AfdA 36, s. 224 f.

[2] S. Bugge i ANF 6, s. 225 f.; A. Olrik, Kilderne til Sakses Oldhistorie 1, s. 79; A. Grape, Studier över de i fornsvenskan inlånade personnamnen, inledn. s. 45 f.

äro enligt Lind: *Arnþiófr*,[1] *Eyþiófr*,[2] *Geirþiófr*,[3] *Gunnþiófr*,[4] *Herþiófr*,[5] *Húnþiófr*[6] och *Valþiófr*. De flesta av dem äro mycket sällsynta; endast *Valþiófr* är i tämligen allmänt bruk. Från Island känna vi flera exempel på detta namn.[7] I Norge är det mycket utbrett under medeltiden och har på sina håll t. o. m. hållit sig kvar till våra dagar. Det är även känt som namn på nordmän på Orknöarna, i Skotland och i England.[8] Redan i slutet av 900-talet finnes en jarl (dux) i Northumberland med detta namn. Av dansk börd var jarlen Siward digre i Northumberland, fader till *Waltheof* († 1076), som blev martyr och helgon.[9]

Flera namn på *-þiófr* användas också om diktade personer. Av de förut nämnda är detta fallet med *Eyþiófr*, *Geirþiófr*, *Gunnþiófr*, *Herþiófr*, *Húnþiófr* och *Valþiófr*. Endast namn på en sagohjälte är *Friðþiófr*.[10] I en visa tillägger sig den förklädde Fritjof en rad namn på *-þiófr*, bl. a. ett endast här förekommande *Helþiófr*. Hans söner heta *Gunnþiófr* och *Húnþiofr*. Vikarsbalken har en konung *Herþiófr* i Hordaland och *Geirþiófr*; i Gautreks saga göras de till Fritjofs sonsöner. I Krákumál förekommer en konung *Herþiófr* på Söderöarna och *Valþiófr* i England, i Skjoldungasagan en konung *Geirþiófr* i Saxland. *Alþiófr* är i Vǫluspá en dvärg, *Hrossþiófr* i Hyndlulióð en jätte och i Hrólfs saga Gautrekssonar en bärsärk, *Meinþiófr* i Kalfsvísa en ryttare. I norska sagor hos Saxo förekommer *Rostiophus (Hrossþiófr)* och *Gunthiouus (Gunnþiófr)*.

---

1 1 ex. från Island (o. 1100).

2 2 ex. från Island (900-t., 1200-t.).

3 2 (eller 3) ex. från Island: en landnåmsman *Geirþiófr Valþiófsson*, en son till en landnåmsman.

4 1 ex. från Island (1100-t.), 3 ex. från Sogn (1200- och 1300-t.).

5 Endast i ett isländskt ortnamn.

6 1 ex. från Island; ingår i ett norskt ortnamn på Ringerike. Osäker är till sin historiska existens konung *Húnþiófr* på Nordmöre på 800-t.

7 Bl. a. fadern till landnåmsmannen *Geirþiófr Valþiófsson*, en son av landnåmsmannen *Ørlygr enn gamli*, en sonson av landnåmsmannen *Helgi enn magri*.

8 E. Björkman, Nordische Personennamen in England (1910), s. 173.

9 Dennes moder var engelsk, *Æthelfled*, dotter av jarlen *Ealdred* av Northumberland.

10 Ett enstaka fsv. *Fridthuwir* (SD 1, s. 733 orig., o. 1200) anses vara felskrivning för *Fridthiuvir* och »ett tämligen tillfälligt och enastående lån västerifrån» (A. Grape aa, s. 46; A. Noreen, Spridda studier 3, s. 76; M. F. Lundgren, Personnamn från medeltiden, s. 56). Annorlunda om formen *-thuwir* A. Kock, Svensk ljudhistoria 2, s. 331.

Det sena och uppdiktade *Friðþiófr* innehåller otvivelaktigt ordet *þiófr* 'tjuv'. Det är ett symboliskt krigarnamn (*»Þá hét ek Friðþiófr, er ek fór með víkingum».*) Av samma art äro *Hrossþiófr* ('hästtjuv'), *Alþiófr* och *Meinþiófr*.[1] Sammansättningen i sin helhet ger här full mening, om man utgår från betydelsen 'tjuv'.[2]

De fingerade namnen på *-þiófr* tillhöra väsentligen 1100-talets sagodiktning.[3] De verkliga namnen äro äldre. Såväl *Valþiófr* som *Geirþiófr* förekomma i landnåmstiden; *Eyþiófr* är belagt på 900-talet på Island, *Waltheof* på 900-talet i England. De fingerade namnen äro bildade i anslutning till de verkliga på en tid, då man uppfattade dessa som sammansatta med ordet 'tjuv'.[4]

III.

Redan Vigfusson har insett, att *-þiófr* i egennamn är alldeles skilt från ordet *þiófr* 'tjuv' och svarar mot fe. *þeow* 'tjänare'[5]. Ivar Aasen går ett steg vidare, i det han antager, att namnen på *-þiófr* icke äro ursprungligen nordiska, utan l å n a d e.[6] Denna mening har sedan närmare utförts av Sophus Bugge i hans »Bidrag til nordiske Navnes Historie» (ANF 6, 1890, s. 225 f.). Namnen på *-þiófr* äro enligt Bugge lånade dels från fornengelskan, dels från frankiskan, dock på så sätt att den fornengelska formen *-þeow* har blivit bestämmande för den nordiska ljudformen *-þiófr*. Denna är sålunda en omtydning av fe. *-þeow*. Namnen äro talande vittnesbörd om nordbornas förbindelser med Västeuropa, särskilt med engelsmän och franker.

Vid tolkningen av de nordiska namnen på *-þiófr* måste man utgå från *Valþiófr*. De övriga äro sällsynta och kunna helt en-

---

1 Jfr poetiska sammansättningar som *meinþiófr markar* 'elden' och *húsþiófr* 'elden', båda i Ynglingatal, *vinþiófr* 'en som bestjäl sin vän' (Egil), *angrþiófr Óðins* = Tor (Þórsdrápa).

2 Även det enkla *Þiófr* förekommer som binamn och verkligt namn. Se Linds ordböcker; Bugge aa, s. 228; A. Grape aa, s. 46.

3 A. Olrik, Danmarks Heltedigtning 2, s. 198.

4 I Fritjofssagan ges en rad etymologiska tolkningar, som visa detta, t. ex. *Þá hét ek ... Eyþiófr, er ek útsker rænta ... Valþiófr, þá ek var øðri mǫnnum.* Det sista har tydligen uppfattats som innehållande fvn. *valr* 'de fallna' eller *val* 'val, väljande'.

5 Icelandic-English Dictionary, s. 740.

6 I. Aasen, Norsk Navnebog (1878), s. 54.

kelt ha uppkommit genom variation. *Valþiófr* betyder enligt Bugge 'en välsk träl'; han sammanställer det med frank. *Walateus* (Förstemann) och fe. *Wealhþeow* (drottningen i »Beowulf»).[1] »Disse navne blev vistnok givne ... til Mænd av udenlandsk, ofte ædel Byrd, der var blevne gjorte til Trælle af Nordboerne, men siden blev frigivne og som fri Mænd boede blandt Nordboerne ... Navnet *Valþiófr* minder derhos om den Tid, Nordboerne jævnlig tog Trælle fra Britiske Folk»[2].

Bugge tänker sig tydligen, att den ursprungliga innebörden av namnet *Valþiófr* 'välsk träl' varit levande för nordmännen, då de i England upptogo detsamma. Det var ännu i viss mån ett appellativum och uppfattades som sådant. Och detta fastän *-þeow* var en rent angelsaxisk språkform.

Som trälnamn är *Valþiófr* visserligen icke belagt i Norden, lika litet som något annat namn på *-þiófr*. Men det har en utpräglat västlig utbredning och förekommer särskilt i de nordiska nybygderna i väster. För två *Valþiófr* på Island känner man närmare släktförhållandena, och i båda fallen är det familjer med intima förbindelser med det keltiska Britannien. Örlyg den gamle hade länge vistats på Söderöarna och uppfostrats hos biskop Patrik.[3] Där hade han blivit gift, och sonen *Valþiófr* var fullvuxen, då han med sin fader flyttade till Island. Örlygs hustru hette *Hiǫlp*, ett namn som tyder på att hon var en kvinna av främmande stam.[4] Det synes då i hög grad frestande att tro, att namnet på sonen, *Valþiófr*, står i samband med dessa omständigheter. En annan *Valþiófr* var, såsom nämnt, sonson till Helge den magre. Helge var född och uppfostrad på Irland. Hans moder var en irisk kungadotter, *Rafarta*.

[1] På samma sätt tolkas av Bugge *Húnþiófr* som 'träl från Hunaland (d. v. s. södra Tyskland)', *Eyþiófr* som 'träl från någon av (de skotska) öarna', *Herþiófr* och *Gunnþiófr* som 'i krig l. i kamp tagen träl'.

[2] Bugges förklaring har vunnit anslutning av flera forskare: A. Noreen i Minnesskrift tillägnad F. Berg (1911), s. 132 f. (även i Spridda studier 3, s. 75 f.); A. Olrik, Danmarks Heltedigtning 2, s. 198 (»Navne på *-þjófr* er fremmede for den egenlige oldtid og er i vikingetiden inkomne fra angelsaksiske på *-þeow*»); W. Ranisch, Die Gautrekssaga (1900), s. XC.

[3] Den sista uppgiften beror på ett missförstånd. Se Landnáma, kap. 66.

[4] Jfr *Bót*, Ketilbiǫrn den gamles trälkvinna.

Det är följaktligen icke osannolikt, att namnet *Valþiófr* ännu i landnåmstiden haft en karakteriserande betydelse, ungefär 'man av främmande börd'. Men om det förhåller sig så, kan det knappast bero på fe. *þeow*. Det förutsätter i stället, att namnet haft en nordisk förhistoria.

Bugge har tydligen själv varit uppmärksam på den svaga punkten i sin förklaring: de fornengelska namnen på *-þeow* ha icke kunnat påvisas. Det är därför som han betonar, att de nordiska namnen varit lånade både från fornengelskan och från frankiskan. Betänkligheterna kunna emellertid knappast hävas genom en sådan hänvisning till ett annat språkområde, då endast fornengelska namn kunna åberopas för förklaring av den nordiska formen *-þiófr*. Ha verkliga personnamn på *-þeow* icke existerat i England under vikingatiden, så lär det näppeligen kunna hjälpas av att motsvarande namn varit talrika hos de germanska folken på kontinenten.

Redan på 900-talet återges det nordiska namnet *Valþiófr* i England som *Waltheof*. Detta vore hart när obegripligt, om i fornengelskan verkligen funnits namn på *-þeow*. Man skulle ej ha känt igen det nordiska *Valþiófr* som likvärdigt med ett sådant. Och dock skulle detta *Valþiófr* och namnen på *-þiófr* överhuvud taget under vikingatiden vara lånade av nordborna från England!

Anglisterna bestrida enstämmigt, såsom vi ha sett, att det i historisk tid funnits några namn på *-þeow* i England. Härpå faller i själva verket Bugges hypotes. Björkman framhåller (Nordische Personennamen in England, 1910, s. 174), att det snarare vore tänkbart, att namnet *Valþiófr* härrör från ett fe. appellativum **wealhþeow*, som först i Norden övergått till binamn och verkligt personnamn. Men även detta vore en alltför svag utgångspunkt för förklaringen av de nordiska namnen på *-þiófr*. Under sådana förhållanden återstår, framhåller Björkman, ingenting annat än det nordiska *þiófr* 'tjuv'. Detta innebär enligt Björkman ej heller något alldeles omöjligt. Också andra mindre smickrande binamn ha blivit dopnamn och ingått i det nordiska namnförrådet.

Även H. Naumann (Altnordische Namenstudien, 1912, s. 110) och F. Jónsson (Aarbøger 1926, s. 211) bestrida bestämt, att *-þiófr* är fornengelskt lån och förklara det som identiskt med det inhemskt nordiska *þiófr* 'tjuv'. »Det er grund til at antage», säger Jónsson, »at ordet oprindelig ikke har haft den slemme betydning, der ligger i ordet 'tyv' (en som stjæler), men at det har haft en, om man så

må sige, ædlere betydning. Ordets etymologi er usikker. Hvad der kunde tale herimod er, at ordet i andre germ. sprog har betydning 'tyv'. Det skal dog bemærkes, at det i got. også tjæner til at oversætte λῃστής (og ikke blot κλέπτης), og det er vist mere oprindeligt». Att *Val-* i *Valþiófr* skulle vara folknamnet *Valir* (**walh-*), håller Jónsson ävenledes för osannolikt.

Kritiken mot Bugge har utan tvivel varit berättigad. Men den har icke kunnat sätta någon tillfredsställande förklaring i stället för det förkastade. Ty som sådan kan naturligtvis icke under några omständigheter »den ädlare betydelsen» av ordet *þiófr* 'tjuv' gälla. Så vitt jag förstår, har man i själva verket fallit tillbaka på en ståndpunkt, som genom Bugges utredning av frågan måste anses vara definitivt övervunnen. Enligt Naumann (aa, s. 177) skulle de verkliga personnamnen på *-þiófr* vara bildade efter mönstret av de fingerade och ha Fritjofsagans popularitet att tacka för sin tillkomst. Detta är en fullständigt orimlig tanke, som bl. a. strider mot det verkliga åldersförhållandet mellan de båda namngrupperna.

Man får vid tolkningen av namnelementet *-þiófr* icke släppa ur sikte, hur det faktiskt förekommer. Som i så många andra fall kan man icke undersöka ett namnled isolerat utan hänsyn till de sammansättningar, vari det ingår. Det är sålunda namnet *Valþiófr* i sin helhet, som skall förklaras. Förleden *Val-* är alltför sällsynt i namn, för att här vara blott en tillfällighet. Det vore då ur metodisk synpunkt oriktigt att icke behandla *Valþiófr* och *Wealhþeow* i samband med varandra. Samma förklaring måste gälla för båda dessa namn. Björkman skiljer dem helt åt, då han i *Valþiófr* antager ordet *þiófr* 'tjuv'.

IV.

Fvn. *Valþiófr* och fe. *Wealhþeo(w)* äro sålunda båda nordiska namn, det senare dock bevarat i fornengelsk ljudform. *Wealhþeow* innehåller ordstammen **-þiu̯iʀ* 'tjänarinna', *Valþiófr* måste innehålla den maskulina motsvarigheten **-þeu̯aʀ* 'tjänare', men icke i fornengelsk, utan i nordisk utveckling. Grundbetydelsen är i båda fallen densamma, ett appellativum som använts såsom binamn och efterhand övergått till personnamn. Urn. **Walha-*

þeu̯aʀ, resp. **Walhaþiu̯iʀ* betyder 'en från keltiskt (romanskt) land rövad tjänare (resp. tjänarinna), krigsfånge'.

Urn. **-þeu̯aʀ* har regelrätt givit *-þér*: *Eggþér* o. a. Men även en annan utveckling var tänkbar. Om från dat. **-þeu̯e* *u̯* infördes uti de synkoperande kasus, så erhölls ett paradigm: nom. **-þeu̯ʀ*, ack. **-þeu̯*, gen. **-þeu̯s*, dat. **-þeu̯e* eller (genom kompromiss) **-þeu̯u̯e*. Härav skulle så bli — genom en övergång analog med behandlingen av den urn. diftongen *eu̯* — : **-þióʀ*, **-þió*, **-þiós*, (**-þeve* eller) **-þióve*. Utvecklingen av urn. **-þeu̯aʀ* till *-þér* och **-þiór* är sålunda likartad med den av urn. **saiu̯iʀ* till *sǽr* och *siór*.[1] — En parallell erbjuder utvecklingen av urg. **-þeu̯a-* i fornengelskan: **þeu̯a-* (**kneu̯a*, **treu̯a*) > *þéo* (*cnéo*, *tréo*); genom tillägg av *w* (efter de böjda formerna *þewes þeowes* o. s. v.) även *þéow* (*cnéow*, *tréow*).[2]

Knappast något språkmaterial är så utsatt för associativa förändringar, omtydningar, som namn. Det gäller såväl om personnamn som ortnamn. Ord eller orddelar, som man ej längre förstår, bli gärna omdanade efter något liknande — även om det nya icke skulle ge någon förnuftig mening. Senare leden i **Valþeu̯ʀ* > **Valþiór*, som ej längre existerade som simplex i språket, associerade man med ordet **þeubʀ* > *þiófr* 'tjuv'. Och namnet **Valþeu̯ʀ* (*-þiór*) ombildades sålunda till **Valþeubʀ* (*Valþiófr*). Om tidpunkten för denna ombildning kunna vi icke säga något närmare med visshet. Den måste vara yngre än *a*-synkopen men synes ha inträtt redan i slutet av 900-talet, av det fe. *Valtheof* att döma.

»Välska» trälar ha säkerligen sedan urminnes tider funnits i Norden. Redan i slutet av 200-talet höra vi talas om infall av nordiska heruler i Gallien. Under 400-talet hemsöka de kusterna av Gallien och Spanien med sina härjningar. Om nu Skjoldungaätten i Lejre i själva verket varit den heruliska kungaätten, såsom jag på annat ställe sökt visa,[3] då blir tillvaron av en *Wealhþeow* vid Hrodgars hov i början av 500-talet högst förklarlig. Danerna

[1] O. v. Friesen, Till den nordiska språkhistorien 1 och 2; A. Noreen, Aisl. Gr. (4. Aufl.) § 106; A. Heusler, Aisl. Elementarbuch (1913), § 82. Annorlunda A. Kock, Svensk ljudhistoria 2, s. 299 f. (med där åberopade äldre framställningar).

[2] E. Sievers, Ags. Gr. (3. Aufl.) § 174; K. Bülbring, Ae. Elementarbuch 1, § 119.

[3] E. Wessén, De nordiska folkstammarna i Beowulf (1927).

äro herulernas omedelbara arvtagare i Sydskandinavien, och redan på 500-talet uppträda de som vikingar i Västeuropa. De egentliga vikingatågen till de brittiska öarna taga sin början i slutet av 700-talet, men långt tidigare ha både krigiska och fredliga förbindelser funnits mellan dessa länder och Norden.[1] Att dessa rövartåg och handelsfärder bl. a. åsyftade att förvärva trälar, är välbekant.[2] Keltiska och angelsaxiska trälar spela vid den historiska tidens begynnelse en icke obetydlig roll i Norge och på Island.

Folknamnet *Valir* förekommer i det yngre Sigurdskvädet för att beteckna 'trälar'. Brynhild önskar, att hon och Sigurd skola komma med stort följe till Valhall. Hon söker med löften locka sina trälkvinnor att följa med på bålet. »Hon såg ut över allt vad hon ägde, dödade trälkvinnor och salstärnor». Hon beder att man skall smycka bålet med bonader och sköldar, med välskt linne och många trälar *(Vala mengi)*. »Ty honom följa fem trälkvinnor *(ambóttir)*, åtta tjänare *(þiónar)* av ädel härkomst, mina hemfödda trälar och fädernearv *(fóstrman mitt ok faðerni)*, som Budle har givit sin dotter». Också i fe. förekommer *Wealh* i betydelsen 'träl, tjänare'.

Ofta ha dessa krigsfångar icke haft något verkligt namn utan blott ett öknamn. **Walhaþeuaʀ Valþiófr* har då varit en nära till hands liggande beteckning. Detta namn har sålunda säkerligen haft en gammal tradition i Norden och behöver icke uppfattas som ett i senare tid från Södern inkommet namn. Det är i varje fall äldre än vikingatiden.

[1] H. Zimmer, Über die frühesten Berührungen der Iren mit den Nordgermanen (i: Sitzungsberichte d. Kgl. preuss. Akad. d. Wissensch. 1891, s. 279 f.); A. Bugge, Vikingerne 1, s. 136 f., 2, s. 40 f., Norges Historie 1: 1, s. 120; C. Marstrander, Bidrag til det norske sprogs historie i Irland (1915), s. 1 f.

[2] Fångar nämnas uttryckligen av Gregorius av Tours i hans berättelse om Chochilaicus och dennes vikingatåg (o. 520). — Vid Ansgars ankomst till Birka funnos där »många kristna fångar, som gladdes över att de nu omsider kunde få del av de heliga sakramenten» (Vita Anskarii, kap. 11).

Redin, M., Studies on uncompounded personal names in Old English. 1919. *10 kr.*
——, Word-order in English verse from Pope to Sassoon. 1925. *7 kr.*
Richert, M. B., Försök till belysning af mörkare och oförstådda ställen i den poetiska Eddan. 1877. *1 kr.*
Rooth, E., Studien zu den altniederfränkischen und altwestfälischen Psalterversionen. 1924. *3: 50.*
Rudberg, G., Textstudien zur Tiergeschichte des Aristoteles. 1908. *2: 50.*
Röding, R., De Graecorum trimetris iambicis. 1874. *75 öre.*
——, Fabulas Euripideas, quae insunt in codice Parisino 2712, iterum contulit. 1876 *25 öre.*
Sandström, C. E., De L. Annaei Senecae tragoediis. 1872. *1: 50.*
——, Emendationes in Propertium, Lucanum, Valerîum Flaccum. 1878. *75 öre.*
——, Studia critica in Papinium Statium. 1878. *1: 25.*
Schück, H., Bidrag till tolkning af Rök-inskriften. 1908. *75 öre.*
——, Folknamnet Geatas i den fornengelska dikten Beowulf. 1907. *1 kr.*
——, Studier i Beowulfsagan. 1909. *1 kr.*
——, Studier i Hervararsagan. 1918. *1: 50.*
——, Studier i Ynglingatal. 1. 1905. *1 kr.* — 2. 1906. *1 kr.* — 3. 1907. *1 kr.* — 4. 1910. *1: 50.*
Schwartz, E., Om oblika kasus och prepositioner i fornsvenskan från tiden före år 1400. 1878. *2: 75.*
Seligmann, J., Prooemium et specimen lexici synonymici arabici Attha'âlibii. 1863. *80 öre.*
Sidenbladh, K., Allmogemålet i norra Ångermanland. 1867. *1: 35.*
Sperber, H., Sechs isländische Gedichte legendarischen Inhalts. 1910. *2 kr.*
Stenbock, C. M., Zur Kollektivbildung im Slavischen. 1906. *2 kr.*
Stjernström, G., Eric Aurivillius, Grammaticæ svecanæ specimen. 1884. *3 kr.*
Sundén, K. F., Essay I. The predicational categories in English. — Essay II. A category of predicational change in English. 1916. *10 kr.*
Svedberg, The och **Nordlund, Ivar,** Fotografisk undersökning av Codex argenteus. 1918. *2: 50.*
Svennung, J., Orosiana. Syntaktische, semasiologische und kritische Studien zu Orosius. 1922. *8 kr.*
Säve, C., Om språkskiljaktigh. i svenska och isländska fornskrifter. 1861. *25 öre.*
Tamm, Fr., Fonetiska kännetecken på lånord i nysvenska riksspråket. 1887. *1: 50.*
——, Om fornnordiska feminina, afledda på *ti* och *iþa.* 1877. *1: 25.*
——, Om tyska ändelser i svenskan. 1880. *1 kr.*
——, Slaviska lånord från nordiska språk. 1882. *75 öre.*
——, Svenska ord belysta genom slaviska och baltiska språken. 1881. *1 kr.*
Thörnell, G., Studia panegyrica. 1905. *1 kr.*
——, Studia Tertullianea. 1. 1917. *3 kr.* — 2. 1920. *5 kr.* — 3. 1922. *2 kr.* — 4. 1926. *5 kr.*
——, Patristica. 1923. *1 kr.*
Tidner, E., De particulis copulativis apud Scriptores Historiae Augustae. 1922. *7: 50.*
Torbiörnsson, T., Die gemeinslavische Liquidametathese. 1 1902. *3: 50.* — 2. 1904. *3: 50.*
Uppström, W., Gotiska bidrag med särskild hänsyn till de Ambrosianska urkunderna. 1868. *75 öre.*
Wadstein, E., Fornnorska homiliebokens ljudlära. 1890. *3: 50.*
Wahlberg, C. A., De confusione pronominum tertiae personae Graecorum. 1867. *30 öre.*
Wahlgren, E. G., Études sur les actions analogiques réciproques du parfait et du participe passé. 1920. *13 kr.*
Wellander, E., Studien zum Bedeutungswandel im Deutschen. 1. 1917. *5: 50.* — 2. 1923. *6 kr.*
Wessén, E., Zur Geschichte der germanischen *n*-Deklination. 1914. *4 kr.*
——, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria. 1924. *6: 50.*
——, Nordiska namnstudier. 1927. *3: 50.*
Zachrisson, R. E., English place-names and river-names containing the Primitive Germanic roots **vis, *vask.* 1926. *2: 25.*
Östergren, O., Stilistiska studier i Törneros' språk. 1905. *2: 50.*
Östling, N., De elocutione C. Sallustii Crispi. 1863. *1 kr.*

PRIS KR. 3: 50.

Edv. Berlings Nya Boktryckeri A.-B., Uppsala 1927.